

XALQ TA'LIM VAZIRLIGI
ABDULLA QODIRIY NOMLI JIZZAX
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

Tarix fakulteti

«Milliy istiqlol g'oyasi, xuquq va ma'naviyat asoslari»

kafedrası

YURIDIK XIZMAT KURSIDAN

(Ma'ruzalar matni)

Bakalavriatning ««Milliy istiqlol g'oyasi, xuquq va ma'naviyat
asoslari» yo'nalishi talabalari uchun

JIZZAX 2007

Annotatsiya

Ushbu ma'ruza matnlari bakalavriat ta'lim bosqichi "Milliy istiqlol qoyasi, xuquq va ma'naviyat asoslari" yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda O'zbekistonda yuridik xizmatning asoslari keng yoritib berilgan. Kadrlar tayyorlash milliy dasturiga ko'ra, ta'lim tizimi oldida turgan muxim vazifalardan biri yoshlarga xuquqiy-demokratik davlat tizimi va moxiyatini chuqurroq o'rgatish, qonunlarni bilish, ularga rioya etishni ta'minlashda xuquqiy madaniyatli, bilimli, ma'naviy yuksak, milliy kadriyatlarimizga va qonunlarga chukur xurmat va ona - Vatanimizga sodik bo'lgan etuk mutaxassis kadrlarni tayyorlashdir. Bu vazifalarni amalga oshirishda yuridik xizmat ko'magida talabalarining xuquqiy ongi va madaniyati yuksaltirishga yordam beradi. Shuningdek yuridik xizmat faoliyatini amalga oshirishda tayyorlanayotgan kadrlarning qonunchilik xujjatlarini amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini chuqur o'zlashtirib olishlariga imkon yaratadi. Ana shu maqsadga erishishda tayyorlangan ushbu ma'ruza matnlari talabalarimizga muayyan uslubiy yordam ko'rsatadi deb uylaymiz.

Mazkur ma'ruza matni ta'lim mazmuniga qo'yiladigan talablarga muvofiq o'quv rejası Y- blokıdagi qo'shimcha fanlarga ajratilgan soatlar qisobidan kiritilgan bo'lib, 44 soatga mo'ljallangan nazariy qismni o'z ichiga olgan

Mazkur ma'ruza matni "Milliy istiqlol qoyasi, xuquq va ma'naviyat asoslari" kafedrası yiiqlishi majlisida muqokama qilingan va tavsiya etilgan (majlisning 1 sonli 2007 yil 28 avgustdagi bayonnomasi)

Muallif: katta o'qituvchi Kasimova Z

Takrizchi: G'oziyev S

KIRISH

O'zbekistonda kuchli huquqiy davlat barpo etishda, qonun va adolat ustuvorligiga erishishda yuridik xizmat muhim rol o'ynaydi. Yuridik xizmat ko'magida fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyati yuksaltirilib boriladi, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida qonun ustuvorligi ta'minlanadi.

O'zbekiston Respublikasida amalgam oshirilayotgan Islohotlar ko'p qirrali va uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, unda mukammal qonunchilikni yaratish, uning so'zsiz bajarilishini ta'minlash, aholi va mansabdor shaxslarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish, fuqarolarning, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining huquq va majburiyatlarini aniq belgilash muhim yo'nalishlar hisoblanadi. Bu jarayonda davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmati faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi.

Bu esa ushbu munosabatlarni ilmiy jihatdan tadqiq etish, bu sohada tayyorlanayotgan kadrlarga yuridik xizmat fanining predmetini chuqur o'rganishni ta'minlash, ularni turli hayotiy va ishlab chiqarish holatlarida huquqiy vositalardan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishni o'zida ifoda etadigan alohida qo'llanma yaratishni taqozo qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimov «Qonun-chilik tizimini takomillashtirish bilan bir qatorda, qonunlarni hayotga izchil joriy qilish, barcha xo'jalik subyektlarining yuridik normalar va qoidalariga qafiy amal qilishlarini ta'minlash madaniy-ma'rifiy bozorni shakllantirishning majburiy shartidir», deb ta'kidlagan edilar.

Mazkur ma'ruzalar matni talabalarda yuridik xizmat to'g'risida nazariy va amaliy ko'nikmalar hosil bo'lishiga yordam beradi. Ma'ruzalar matnida O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat fanining predmeti, O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat fanining ahamiyati va o'rganish uslublari, yuridik xizmat huquqiy maqomini belgilovchi asosiy normativ-huquqiy hujjatlar, yuridik xizmat to'g'risidagi ichki nizomlar, mansab yo'riqnomalari, yuridik xizmatning vazifalari, davlat hokimiyati va boshqaruvi oliy organlarining yuridik xizmati xodimlarini lavozimlariga tayinlash tartib va ular faoliyatining asosiy yo'nalishlari mavzulari batafsil yoritib berilgan.

«Yuridik xizmat» fanidan ma'rular matni davlat ta'lim standartlari asosida tayyorlangan bo'lib, pedagogika oliy o'quv yurti « M.I.G', xuquq va ma'naviyat asoslari» bakalavriat yo'nalishi talabalariga mo'ljallangan.

**MAVZU: OZBEKISTON RESPUBLIKASIDA YURIDIK XIZMAT FANINING
PREDMETI, USLUBLARI VA AHAMIYATI**

Reja

1.Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat fanining predmeti

2.Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat fanining ahamiyati va o'rganish uslublari

Asosiy so'z va tayanch tushunchalar: yuridik xizmat , xo'jalik yurituvchi subyektlar, huquqiy ekspertiza, mehnat qonunchiligi, mehnat intizomi, tarixiy, qiyosiy-huquqiy, sotsiologik uslublari, qonun ustuvorligi; kuchli ijtimoiy siyosat.

Foydalaniladigan adabiyotlar.

- 1.Karimov I.A. O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li., T., "O'zbekiston", 1992.
- 2.Karimov I.A. Yangi xayotni eskicha qarash va yondashuvlar bilan qurib bo'lmaydi. 13-jild.T., "O'zbekiston", 2005.
3. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. T., "O'zbekiston" 2003 y
- 4.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasi devonining yuridik bo'limi to'qrisida" gi 2004 yil 2 dekabrda Nizom. O'zbekiston Respublikasi Xukumati qarorlari to'plami.
- 5.Otaxonov F.X. Problema` yuridicheskoy slujba organov upravleniya Respubliki Uzbekistan. T., "Adolat",1997
- 6.Otaxonov F.X. O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat (o'quv uslubiy qo'llanma). TDYuI,2006. 5-12 betlar.
- 7.Otaxonov F.X. O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat. "Ilm-ziyo" nashryot uyi, 2006, 8-18 betlar.

1.Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat fanining predmet, tushunchasii

1) Mamlakatimizda siyosiy, iqtisodiy, huquqiy va boshqa sohalarda o'tkazilayotgan islohotlar Prezidentimiz I.A. Karimov tomonidan belgilab berilgan besh tamoyil, ya'ni iqtisodiyotning siyosatdan ustuvorligi; davlatning bosh islohotchi ekanligi; boshqaruv va xo'jalik yuritishning barcha pog'onalarida qonun ustuvorligi; kuchli ijtimoiy siyosat; islohotlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish asosida amalga oshirilmoqda.

Islohotlar ko'p qirrali va uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, unda mukammal qonunchilikni yaratish, uning so'zsiz bajarilishini ta'minlash, aholi va mansabdor shaxslarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish, fuqarolarning, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining huquq va majburiyatlarini aniq belgilash muhim yo'nalishlar hisoblanadi. Bu jarayonda davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmati faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur organlar va xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmati — normativ-huquqiy nuqsonlar loyihalarini tayyorlash, huquqiy ekspertizadan o'tkazish, qabul qilish jarayonidan boshlab, to ularning ijrosini ta'minlashgacha; xo'jalik shartnomalarini tuzish, o'zgartirish, bekor qilish va bajarish; mulkni saqlashni huquqiy vositalar bilan ta'minlash; mehnat qonunchiligiga rioya qilish va mehnat intizomini mustahkamlash; tegishli organlar va xo'jalik yurituvchi subyektlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini sudlarda va boshqa tashkilotlarda himoya qilish; huquqiy tarbiya ishlarida faol ishtirok etadi.

Shuning uchun ham yuridik xizmat faoliyatini o'rganish va bu soha uchun kadrlar tayyorlash eng dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Amaldagi qonunchilikka muvofiq, yuridik xizmat davlat va xo'jalik boshqaruvidagi hamda iqtisodiyotdagi huquqiy ishlarning tashkilotchisi va asosiy ijrochisidir.

Huquqiy ishlarning asosiy yo'nalishlariga quyidagilar kiradi:

- qonunchilikda belgilangan vakolatlar doirasida normativ-huquqiy va boshqa huquqiy hujjatlar qabul qilish;
- huquqiy ishning har bir subyektiga uning bevosita funktsiyalari sohasiga xos bo'lgan boshqaruv, tashkiliy-tezkor faoliyat bilan bog'liq taklifiarni amalga oshirishini tashkil qilish;

- shartnoma va talabnoma — da'vo ishlari, xo'jalik yurituvchi subyektlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishni tashkil etish;

- kasaba uyushmasi qo'mitalariga, mazkur tashkilot doirasida faoliyat ko'rsatayotgan o'zini-o'zi boshqarish organlariga huquqiy yordam ko'rsatish;

- boshqaruv-xo'jalik amaliyotida fuqarolik, xo'jalik, moliya, mehnat, tabiatni muhofaza qilish va boshqa huquq tarmoqlari normalariga amal qilish ustidan ichki idoraviy va ichki xo'jalik nazoratini amalga oshirish, huquqni buzish holatlarini bartaraf etish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rish;

- respublikada huquqiy ishlarni amalga oshirilishi ustidan umumdavlat nazoratini ta'minlash, unga umumiy va uslubiy rahbarlik qilish;

- boshqaruv organlari va xo'jalik yurituvchi subyektlar amaliyotiga bozor munosabatlariga o'tish vazifalarini hal qilinishini ta'minlovchi yangi huquqiy asoslarni yaratish;

- tajribaga tayangan holda vakolatli organlar va mansabdor shaxslarga amaldagi qonunchilikning samaradorligini pasaytiradigan yoki xo'jalik sohasida kutilmagan oqibatlarga olib keladigan ziddiyatlar, kamchiliklar va boshqa nuqsonlarni bartaraf etish to'g'risida takliflar kiritish;

- tegishli ravishda ro'yxatdan o'tkazish yo'li bilan ichki idoraviy va mahalliy manfaatlariga ta'sir ko'rsatuvchi normativ-huquqiy hujjatlarning tartibli hisobini yuritish va ularni nazorat holatida saqlash.

«O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fani mustaqil huquq sohasi bo'lmay, balki amaliy fanlar qatoriga kiradi va o'zida deyarli barcha huquq sohalarini qo'llash uslublarini mujassam-lashtiradi. Mazkur fan «Xo'jalik huquqi», «Fuqarolik huquqi», «Ma'muriy huquq», «Mehnat huquqi», «Fuqarolik protsessual huquqi», «Xo'jalik protsessual huquqi» va boshqa fanlardan o'ziga xos jihatlari bilan farq qiladi.

Masalan, «Xo'jalik huquqi» fani xo'jalik huquqi normalari bilan tartibga solinuvchi, xo'jalik faoliyati sohasidagi ijtimoiy munosabatlarni, shu jumladan, xo'jalik shartnomalari tushunchasi, asosiy shartlari, ularni tuzish, ijro qilish, o'zgartirish va bekor qilish tartibini o'rgansa, «O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fani xo'jalik shartnomalarini tuzish, ijro qilish, o'zgartirish va bekor qilishda yuridik xizmat xodimlarining ishtirokini, bu

yo'nalishdagi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini tashkil qilish tartibini o'rganadi.

«Ma'muriy huquq» fani boshqaruv sohasidagi biri ikkinchisiga bo'ysunuvchi organlar o'rtasidagi; bir-biriga bo'ysunmaydigan davlat boshqaruvi organlari o'rtasidagi; davlat boshqaruvi va ularga bo'ysunadigan korxonalar, muassasalar, tashkilotlar o'rtasidagi; davlat boshqaruvi organlari va jamoat birlashmalari o'rtasidagi; davlat boshqaruvi organlari va fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi. «Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fani esa, davlat boshqaruv organining mustaqil tarkibiy bo'linmasi bo'lgan yuridik xizmatning huquqiy maqomini, uning boshqaruv organida qonunchilikni ta'minlashdagi roli va boshqa sohalaridagi faohyatini o'rganadi.

«Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fanining «Mehnat huquqi» fanidan farqi shundaki, u mehnat munosabatlarini emas, balki boshqaruv organlari, korxonalar, tashkilotlar va muassasalar faoliyatida mehnat qonuniylikni rioya qilish va mehnat intizomini mustahkamlashda yuridik xizmat xodimlari qanday ishtirok etishini o'rganadi.

«Xo'jalik protsessual huquqi» fanida xo'jalik sudlov ishlarini yuritishdagi munosabatlar, shu jumladan xo'jalik sudlariga taqdim qilinadigan da'vo arizalari, sud buyrug'ini berish to'g'risidagi arizalar, apellatsiya, kassatsiya shikoyatlari mazmuni o'rganilsa, «Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fanida mazkur da'vo arizalar va shikoyatlarni rasmiylashtirish ishlarini tashkil qilish, xo'jalik sudlariga taqdim etish va unda yuridik xizmat xodimlarining ishtiroki o'rganiladi.

Demak, «Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fanining predmetini Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat to'g'risidagi qonunchilikning rivojlanishi, yuridik xizmat tizimi va tuzilishi, uning huquqiy maqomi, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari, yuridik xizmatga rahbarlik qilishni o'rganish tashkil qiladi.

2. Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat fanining ahamiyati va o'rganish uslublari

Mustaqil Ozbekiston Respublikasida o'tkazilayotgan siyosiy-huquqiy islohotlarda insonparvar demokratik huquqiy davlatni shakllantirish va bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tish masalalari muhim o'rin egallaydi.

Hozirgi davrda yuridik xizmat ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solish mexanizmining bir qismi sifatida qonunchilikni, intizomni, huquq-tartibotni mustahkamlash va davlat organlari faoliyati samaradorligini oshirishning amaliy vositalaridan biriga aylanmoqda. Shuning uchun yuridik xizmat doimiy e'tiborni, unga malakali va muntazam rahbarlik qilishni talab qiladi.

Ushbu fanni o'rganishda *tarixiy, qiyosiy-huquqiy, sotsiologik uslublar* keng qo'llaniladi. Tarixiy uslub orqali Ozbekistonda yuridik xizmatning vujudga kelishi, takomillashishi va istiqbollari tadrijiy rivojlanish nuqtayi nazaridan o'rganiladi. Boshqacha qilib aytganda, yuridik xizmatning paydo bo'lishi va amaliyotga joriy qilinish bosqichlari hamda tarixiy davrlardagi yuridik xizmatni tartibga soluvchi normalarni o'zaro taqqoslash mazkur uslub orqali tadqiq qilinadi.

Turli xorijiy mamlakatlarning yuridik xizmatini, shu sohaga oid normativ-huquqiy bazasini, amaliy tajribasini milliy huquq tizimidagi yuridik xizmat bilan taqqoslash, o'zaro tajriba almashish, yutuqlarni o'zlashtirish va mavjud kamchiliklarni bartaraf etish qiyosiy-huquqiy uslubni qo'llash yordamida amalga oshiriladi.

Yuridik xizmatning rivojlanishida tegishli sotsiologik kuzatuvlar muhim o'rin egallaydi. Zero, shaxsiy kuzatuvlar, so'rovlar, suhbat-lashish yo'llari bilan yuridik xizmatning holati, sifati, sohaga oid tegishli qonunchilik hujjatlarining samaradorligi va nuqsonlari o'rganiladi hamda shu asosda foydali xulosalar chiqariladi.

«Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fanini o'rganish-ning asosiy maqsadi va ahamiyati — davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari hamda boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatida ishlash uchun maxsus tayyorlanayotgan talabalar tomonidan ushbu predmetni chuqur o'rganishni ta'minlash, ularni turli hayotiy va ishlab chiqarish holatlarida huquqiy vosita-lardan to'g'ri foydalanishga o'rgatish; mehnat jamoalarida huquqiy va huquqiy-tarbiyaviy ishlarni tashkil qilish ko'nikmalarini shakllantirishdan iboratdir.

Nazorat savollari

1. Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fanining predmetini nima tashkil etadi
2. «Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fanining ahamiyati nimalarda namoyon bo'ladi

3. Fanni o'rganishda qanday uslublardan foydalaniladi
4. «Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat» fanini o'rganish-ning asosiy maqsadi va ahamiyati
5. Yuridik xizmatning rivojlanishida tegishli sotsiologik kuzatuvlar qanday o'rin egallaydi.
6. Shaxsiy kuzatuvlar, so'rovlar, suhbatlashish yo'llari yuridik xizmatni o'rganishda qanday ahamiyati bor

2-Mavzu: OZBEKISTON RESPUBLIKASIDA YURIDIK XIZMAT HAQIDAGI QONUNCHILIKNING RIVOJLANISHI

Reja:

1.Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yuridik xizmat faoliyatining asosiy manbayi sifatida

2.Yuridik xizmat to'g'risida 1920 - 1990-yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar

3.Ozbekiston Respublikasining mustaqillik yillarida yuridik xizmat to'g'risida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar

Asosiy so'z va tayanch tushunchalar : yuridik xizmat faoliyatining bosh manbayi, subyektlarning iqtisodiy faoliyati, nodavlat notijorat tashkilotlari, normativ-huquqiy hujjatlar, yuridik bo'limlar, qarorlar, yo'riqnomalar loyihalari va ularni tayyorlash, Nizom

Adabiyotlar

1.Karimov I.A. Inson uning xuquqlari va erkinliklari hamda manfaatlari eng oliy qadriyat. T., "O'zb'ekiston", 2005.

2.O'zb'ekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T., "O'zb'ekiston" 2003.

3.O'zb'ekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalari yuridik xizmat to'g'risidagi Nizom. O'zb'ekiston Respublikasi Xukumatining qarorlari to'plami, 1993, 3-son, 8-modda

4.O'zb'ekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining "O'zb'ekiston Respublikasi Adliya vazirligi faoliyatini takomillashtirish masalalari to'g'risida"gi qarori. O'zb'ekiston Respublikasi Xukumati qarorlari to'plami, 1992, 11-son, 32-modda.

5.Otaxonov F. O'zb'ekiston Respublikasida yuridik xizmat."Ili-Ziyo " nashryot uyi, 2006, 137-144 betlar.

1.Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yuridik xizmat faoliyatining asosiy manbayi sifatida

Mamlakatimizda yuridik fanlarning asosiy manbayi bo'lgan Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yuridik xizmat faoliyatining ham bosh manbayi bo'lib hisoblanadi.

Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat tizimi Konstitutsiya normalariga asoslangan holda shakllantirilgan. Misol uchun, davlat hokimiyati oliy organlarining, davlat boshqaruvi organlarining hamda mahalliy davlat hokimiyati organlarining konstitutsiyaviy huquqiy maqomlari bevosita Konstitutsiyada o'z ifodasini topgan. Aynan mazkur organlarga yuklatilgan vazifalardan hamda vakolatlardan kelib chiqqan holda ularning yuridik xizmati tomonidan bajariladigan ishlar belgilab beriladi. Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 76-moddasida Ozbekiston Respublikasining Oliy Majlisi oliy davlat vakillik organi bo'lib, qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshirishi belgilab qo'yilgan. Demak, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari yuridik xizmatining asosiy vazifasi ular tomonidan chiqarilayotgan qonunlarni huquqiy ekspertizadan o'tkazishdan iborat.

Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 98-moddasida esa, iqtisodiyotning, ijtimoiy va ma'naviy sohaning samarali faoliyatiga rahbarlikni amalga oshirish, Ozbekiston Respublikasi Qonunlari, Oliy Majlis palatalari qarorlari, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari, Qarorlari va Farmoyishlari ijrosini ta'minlash Vazirlar Mahkamasining vazifasi ekanligi belgilab qo'yilgan. Vazirlar Mahkamasi yuridik xizmatining faoliyati bevosita mazkur vazifalarni bajarishga qaratilgan bo'ladi. Bu holat Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 2-dekabrda qabul qilingan qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining yuridik bo'limi to'g'risida»gi Nizomda o'z ifodasini topgan.

Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 12-bobi «Jamiyatning iqtisodiy negizlari» deb nomlanadi. Mazkur bobning 53-moddasida bozor munosabatlarini rivojlantirishga qaratilgan Ozbekiston iqtisodiyotining negizini xilma-xil shakllardagi mulk tashkil etishi, davlat iste'molchilarning huquqi ustunligini hisobga olib, iqtisodiy faoliyat,

tadbirkorlik va mehnat qilish erkinligini, barcha mulk shakllarining teng huquqiyligini va huquqiy jihatdan bab-baravar muhofaza etilishini kafolatlashi o'z ifodasini topgan. Konstitutsiyaning 54-moddasida esa, mulkdor mulkiga o'z xohishi-cha egalik qilishi, undan foydalanishi va uni tasarruf etishi belgilab qo'yilgan. Mazkur qoidalar bevosita xo'jalik yurituvchi subyektlarga taalluqlidir. Xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmati esa yuridik xizmat tizimining tarkibiga kiradi. Xo'jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy faoliyati asosan shartnomalarga asoslan-ganligi tufayli ularning yuridik xizmati faoliyatining muhim yo'nalishlaridan biri shartnoma hamda talabnoma-da'vo ishlarini huquqiy jihatdan ta'minlashdan iborat.

Amaldagi qonunchilikka muvofiq, xo'jalik yurituvchi subyekt-larga yuridik xizmat faqatgina ularning yuridik bo'limlari tomonidan emas, balki ayrim davlat organlari, advokatura hamda nodavlat notijorat tashkilotlari tomonidan ham ko'rsatiladi. Aynan fuqaro-larga va yuridik shaxslarga yuridik yordam ko'rsatadigan davlat organ-laridan biri bo'lmish prokuraturaning ham huquqiy maqomi bevosita Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 118, 121-mod-dalarida o'z ifodasini topgan.

Ayrim xo'jalik yurituvchi subyektlar muayyan sabablarga ko'ra, nodavlat notijorat tashkilot bo'lmish advokaturaning yuridik yordamdan foydalanishni afzal ko'radilar. Shuning uchun Kons-titutsiyaning 116-moddasida fuqarolarga, korxona, muassasa va tashkilotlarga yuridik yordam berish uchun advokatura faoliyat ko'rsatishi belgilab qo'yilgan.

Demak, yuqorida aytib o'tilganlardan Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yuridik xizmat faoliyatini tartibga soluvchi asosiy manba ekanligiga ishonch hosil qilish mumkin. Yuridik xizmatga oid boshqa normativ-huquqiy hujjatlar mazkur Konstitutsiya asosida va uni ijro etish yuzasidan qabul qilingan.

2. Yuridik xizmat to'g'risida 1920 - 1990-yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar

Ozbekistonda dastlab yuridik xizmat to'g'risidagi normativ-huquqiy hujjatlar hukumat tomonidan qabul qilingan.

Masalan, Ozbekiston SSR Xalq Komissarlari Kengashining 1928-yil 9-iyundagi

«Davlat muassasalari, korxonalari va kooperativ tashkilotlar yuriskonsultlari to'g'risidagi 38-sonli qarorida huquqiy maslahatchi lavozimini egallash tartibi, ularning asosiy vazifalari, javobgarligi, faoliyati ustidan nazorat qilish hamda amaliy ishlarini birlashtirish maqsadida mahalliy prokurorlar huzu-rida tashkil qilinadigan kengashlar to'g'risidagi normalar belgilan-gan. Qarorning 2-bandida huquqiy maslahatchi lavozimiga o'zSSR Konstitutsiyasiga muvofiq sho'rolarga saylanish huquqiga ega bo'lgan quyidagi shaxslar:

a) maxsus yuridik ma'lumotga ega bo'lganlar;

b) davlat yoki ishchi-dehqon, jamoat, kasaba uyushmasi, partiya yoxud kooperativ tashkilotlarda mas'ul siyosiy ish-larda ikid yillik staji borlar;

d) adliya organlarida amaliy mas'ul ishlarda uch yillik staji borlar tayinlanishi mumkinligi qayd qilingan.

Huquqiy maslahatchilarning asosiy majburiyatlari doirasiga — *huquqiy masalalar bo'yicha yozma va og'zaki xulosalar va ma'lu-motlar berish, qarorlar, yo'riqnomalar loyihalarini tuzishda ishtirok etish; tashkilotlar tomonidan tuzilayotgan shartnomalar va boshqa huquqiy xususiyatga ega bo'lgan hujjatlar tayyorlash va ularni amaldagi qonunlarga muvofiqligini tekshirish; tashkilotlarning topshiriqlari bo'yicha ularning manfaatlarini himoya qilish kiritilgan.*

Yuridik xizmat faoliyatini huquqiy tartibga solish asoslarining rivojlanish tarixi dalolat berishicha, huquqiy maslahatchilarning vazifasi kengaytirilib, huquqiy holati esa takomillashtirilib borilgan.

Ozbekiston SSR Xalq Komissarlari Kengashining 1933-yil 11-oktabrdagi 718- sonli qarori bilan «Umumlashtirilgan sektordagi muassasalar, korxonalar va tashkilotlar yuriskonsultlari (huquqiy masalalar bo'yicha maslahatchilari) to'g'risida Nizom» tasdiqlangan.

Mazkur Nizom 12 banddan iborat bo'lib, unda huquqiy maslahatchi lavozimini egallash tartibi, ularning asosiy funk-siya-lari, javobgarligi, faoliyati ustidan nazorat qilish hamda amaliy ishlarini birlashtirish, malakasini oshirish maqsadida respublika prokurori, joylarda shahar va tuman prokurorlar huzurida tashkil qilinadigan kengashlar to'g'risidagi normalar belgilangan. Xususan, Nizomning 2-bandida huquqiy maslahatchi lavozimiga

O'zSSR Konstitutsiyasiga muvofiq, sho'rolarga saylanish huquqiga ega bo'lgan quyidagi shaxslar:

a) maxsus oliy yuridik ma'lumotga ega bo'lganlar;

umumlashtirilgan sektordagi muassasalar, korxonalar va tashkilotlarda mas'ul siyosiy ishlarda ikki yillik stajga ega bo'lib, Adliya xalq komissarligi tasdiqlagan dastur bo'yicha prokurorlar huzurida tashkil qilingan komissiyada sinovdan muvaffaqiyatli o'tganlar;

d) adliya organlarida xalq sudyasi, tergovchi, prokuror yoki Oliy sud kotibi lavozimlaridan quyi bo'lmagan amaliy mas'ul ishlarda uch yillik staji borlar tayinlanishi mumkinligi belgilangan.

Nizomda huquqiy maslahatchilarning korxonamoliyavaxo'jalik faohyatining barcha yo'nalishlarida huquqiy masalalarni hal qilish, shartnomalarni tuzish, o'zgartirish va bekor qilish ishlarida; ularning ishlarini sud, davlat va idoraviy arbitrajda, boshqa muassasalarda yuritishda ishtirok etishi; yangi qabul qilingan qonunlar va normativ hujjatlar to'g'risida axborot berib borishga oid funksiyalari o'z ifodasini topgan. Shunday qilib, ushbu normativ hujjat respublikamizda yuridik xizmatning huquqiy maqomini to'liq belgilab bergan birinchi Nizom hisoblanadi.

Ozbekiston SSR Vazirlar Kengashining 1963-yil 20-sen-tabrdagi 551-sonli qarori bilan «Korxonalar, muassasalar, tashkilotlar yuridik (shartnoma-yuridik) bo'limi (byurosi), bosh (katta) huquqiy maslahatchi to'g'risida Namunaviy nizom» tasdiqlangan. Mazkur qarorda respublika vazirlik va idoralariga, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, Toshkent shahar ijroiya qo'mitasiga mazkur Namunaviy nizom asosida o'zlariga qarashli korxonalar, muassasalar va tashkilotlar faoliyati-ning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olib, ularning yuridik xizmatlari to'g'risida Nizomlarni tasdiqlash vazifasi yuklatildi.

Namunaviy nizomning 1-bandida yuridik xizmatning asosiy vazifalari sifatida korxona, muassasa, tashkilot faoliyatida qonun-chilikni mustahkamlash, ularning faoliyatini yaxshilashda va mulkni saqlanishini ta'minlashda huquqiy vositalar yordamida faol ishtirok etishi o'z ifodasini topgan. Shuningdek, unda yuridik xizmat xodimi lavozimiga oliy yuridik ma'lumotga ega bo'lgan shaxslar tayinlanishi, alohida hollarda esa, bu lavozimga o'rta maxsus yuridik ma'lumotga ega bo'lib, kamida 5 yil huquqshunos mutaxassisligi bo'yicha ish staji

bor shaxslar tayinlanishi ham mumkinligi ko'rsatilgan. Ularni lavozimlariga tayinlash va ozod qilish vazirlik va idoralarda hay'at yig'ilishlarida tegishli taqdimnomalar ko'rib chiqilgandan so'ng, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar, Toshkent shahar ijroiya qo'mitalari qarorlari bilan, korxona, muassasa va tashkilotlar rahbarlarining yuqori turuvchi tashkilotlar bilan kelishilgan holda chiqaradigan buyruqlari bilan amalga oshirilishi belgilangan. Bundan tashqari, mazkur Nizomda yuridik xizmat xodimlarining majburiyatlari bilan bir qatorda ularning huquqlari ham aniq ko'rsatilgan. Xususan, Nizomning 7-bandiga muvofiq, yuridik xizmat xodimi o'ziga yuklatilgan majburiyatlarni bajarish uchun zarur bo'lgan hujjatlar va ma'lumotlarni korxonaning barcha tarkibiy tuzilmalaridan olish huquqiga ega ekanligi nazarda tutilgan.

Bu borada qonun hujjatlarini tadrijiy rivojlanishi asosida o'tgan asrning 60-yillari oxiridan 80-yillarning o'rtalariga qadar mamla-katimizda 15 dan ortiq hukumat qarorlari qabul qilingan bo'lib, ularda vazirliklar va idoralar, mahalliy davlat hokimiyati organlari, shuningdek, xalq xo'jaligining turli tarmoqlari yuridik xizmatlari faoliyatini yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlar belgilangan.

O'zbekiston SSR Vazirlar Kengashining 1983-yil 10-fevral-dagi 79-sonli qarori bilan «O'zbekiston SSR xalq deputatlari viloyat kengashi ijroiya qo'mitasi yuridik bo'limi (byurosi) to'g'risida Nizom» tasdiqlangan. Nizom 11 banddan iborat bo'lib, unda yuridik bo'limni tashkil qilish, uning asosiy vazifalari, funksiyalari, huquqlari va mas'uliyati belgilangan. Shuningdek, Nizomda yuridik bo'lim viloyat kengashi tomonidan huquqiy ishlarni olib borish uchun mustaqil tarkibiy bo'linma sifatida tashkil qilinishi nazarda tutilgan.

Yuridik xizmatning asosiy vazifalari qilib, viloyat kengashi ijroiya qo'mitasi faoliyatida qonunchilikni mustahkamlash; xo'jalik hisobini mustahkamlash, xo'jasizlikka qarshi kurashish, korxona, muassasa, tashkilotlar iqtisodiy ishlarini yaxshilashda huquqiy vositalardan keng foydalanish; huquqiy vositalar bilan mulkni saqlashni, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar sifatini ko'tarishni, mahsulot yetkazib berish bo'yicha majburiyatlar va topshiriqlarni, kapital qurilish haqidagi shartnomalar va boshqa shartnomalarning bajarilishini ta'minlash; korxona, muassasa, tashkilotlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish kabilar belgilangan. Mazkur Nizomning 7-

moddasida yuridik bo'lim mudiri viloyat kengashining sessiyasida lavozimiga tasdiqlanishi, sessiyalar oralig'ida esa, yuridik bo'lim mudiri vazifasini bajaruvchi tayinlanib, navbatdagi sessiyaga tasdiqlash uchun taqdim qilinishi, 8-moddasida esa, yuridik bo'lim mudirining huquqlari va javobgarligi ko'rsatilgan.

Ushbu o'rinda shuni ta'kidlash lozimki, 1985—1990-yillarda respublikamizda yuridik xizmat va huquqiy ishlar to'g'risida maxsus normativ hujjatlar qabul qilinmagan va davlat boshqaruv organlari va korxonalar ilgari qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar asosida faoliyat ko'rsatganlar.

3.Ozbekiston Respublikasining mustaqillik yillarida yuridik xizmat to'g'risida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan keyingi qisqa davr ichida yuridik xizmat xodimlarining huquq va burchlarini tartibga solish, qonuniylikni ta'minlashda ularning roli va mas'uliyatini oshirish zaruriyatidan kelib chiqib bir qator qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi.

Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 1992-yil 8-yanvar-dagi «Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligining faoliyatini takomillashtirish to'g'risida»gi Farmoni yuridik xizmat to'g'risidagi qonunchilikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga egadir. Chunki, unda birinchi marta Adliya vazirligiga yuridik xizmat xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va attestatsiyadan o'tkazishni tashkil qilish vazifalari yuklatildi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1992-yil 12-noyabrdagi «Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligining faoliyatini takomillashtirish masalalari to'g'risida»gi 523-sonli qarori bilan Adliya vazirligi haqidagi Nizom tasdiqlandi.

Iqtisodiyotdagi chuqur o'zgarishlar, boshqaruv tizimini isloh qilish yuridik xizmat faoliyatini takomillashtirish, korxonalar yuridik xizmati xodimlarining huquq va majburiyatlarini tartibga solish, qonunchilikni ta'minlash borasida ularning roli va mas'uliyatini oshirish zaruriyatidan kelib chiqib, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 1993-yil 2-martdagi 118-sonli qarori bilan «Ozbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalaridagi yuridik xizmat to'g'risidagi Nizom»ni

tasdiqladi.

Ushbu Nizom — mustaqil Ozbekiston Respublikasining yuridik xizmat huquqiy maqomini tartibga soluvchi birinchi normativ-huquqiy hujjati bo'lib, **12 bandni qamrab olgan quyidagi uch bo'limdan iborat:**

- 1) yuridik xizmat xodimlari lavozimini egallash tartibi;***
- 2) boshqaruv organlari va korxonalar yuridik xizmatining vazifalari;***
- 3) yuridik xizmatning huquqi va mas'uliyati.***

Mazkur Nizom nafaqat davlat boshqaruv organlari va korxonalari yuridik xizmatining, balki xo'jalik boshqaruv organlari va barcha mulkchilik shakllaridagi korxonalar yuridik xizmatining huquqlari, burchlari va mas'uliyatini belgilaydi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 24-apreldagi «Ozbekiston Respublikasi Prezidentining «Xo'jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy nochorligi va shartnoma majburiyatlarining bajarilishi uchun mansabdor shaxslarning javobgarligini kuchaytish to'g'risida» 1998-yil 4-martdagi PF-1938-sonli Farmonining bajarilishini ta'minlash chora-tadbirlari haqida»gi 177-sonli qarorida Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, Oliy xo'jalik sudi va Iqtisodiy nochor korxonalar ishlari qo'mitasi bilan birgalikda xo'jalik yurituvchi subyektlar rahbarlarining shartnoma intizomiga rioya qilishi uchun shaxsiy javobgarligini kuchaytirish yuzasidan joylarda amaliy ishlar olib borilishini ta'minlash, bunda yuridik xizmatlar o'rnini mustahkamlashni, barcha qonun hujjatlarining amal qilishini va xo'jalik sudlari qarorlarining so'zsiz ijro etilishini nazarda tutishlari lozimligi ta'kidlandi. Mahalliy hokimiyat organlarining ishini huquqiy ta'minlash maqsadida tuman va shahar hokimliklari tuzilmasida shtatda belgilangan xodimlar soni doirasida yurist lavozimi nazarda tutilishi va yuridik xizmat xodimlari Qoraqalpog'iston Respublikasi Adliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklarining adliya boshqarmalari bilan kelishilgan holda tegishli hokimlar tomonidan tayinlanishi belgilandi.

Yuridik xizmatning shartnomaviy munosabatlarning huquqiy jihatdan ta'minlanishini tashkil etish sohasidagi vazifalari va huquqlari Ozbekiston Respublikasining 1998-yil 29-avgustdagi «Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining shartnomaviy-huquqiy bazasi

to'g'risida»gi Qonunida aniq belgilab qo'yildi.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan 2000-yil 14-dekabrda qabul qilingan Ozbekiston Respublikasining «Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida»gi Qonunida normativ-huquqiy hujjatlarning loyihalari huquqiy ekspertizadan o'tkazilishi shartligi, huquqiy ekspertiza normativ-huquqiy hujjat loyihasini tayyorlagan organning yoki normativ-huquqiy hujjatni qabul qiladigan organning yuridik xizmati, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan amalga oshirilishi mumkinligi belgilangan.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003- yil 27-avgustdagi «Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligi faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 370-sonli qarori bilan yuridik xizmat xodimlarini tayyorlash, malakasini oshirish, ularni attestatsiyadan o'tkazish hamda yuridik xizmatga idoralararo rahbarlikni amalga oshiruvchi davlat boshqaruvi organi bo'lmish Adliya vazirligining yangi tahrirdagi Nizomi tasdiqlandi. Vazirlikning yangi tahrirdagi Nizomini qabul qilinishi bevosita uning respublikada huquqiy ishlarni yo'lga qo'yish va huquqiy yordam ko'rsatish bilan bog'liq bo'lgan vakolatlarining kengaytirilib borilishi bilan bog'liq. Mazkur Nizom bilan Adliya vazirligining yuridik xizmat faoliyatini tashkil etish bilan bog'liq bo'lgan funksiya va vazifalari batafsil belgilab qo'yildi.

Ijro etuvchi hokimiyat bo'lmish Vazirlar Mahkamasining yuridik xizmati «Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining yuridik bo'limi to'g'risida»gi Nizom asosida tartibga solinadi. Mazkur Nizom Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 2-dekabrda «Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining funksional bo'limlari to'g'risidagi Nizomlarni tasdiqlash haqida»gi 564-sonli qarori bilan tasdiqlangan. Mazkur Nizomga muvofiq, yuridik bo'lim o'z faoliyatini Ozbekiston Respublikasining Bosh vaziri rahbarligida amalga oshiradi hamda Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devoni rahbariga bo'ysunadi. Nizomda yuridik bo'limning huquqiy maqomi va vakolatlari aniq va ravshan o'z ifodasini topgan.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi qonunchilik palatasi yuridik xizmatining faoliyati qonunchilik palatasi Spikerining 2005-yil 7-apreldagi 73-sonli farmoyishi bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining

devoni to'g'risida»gi Nizom asosida tartibga solinadi. Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati yuridik xizmatining faoliyati esa, Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining 2005-yil 18-apreldagi qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining devoni to'g'risida»gi Nizom asosida tartibga solinadi.

Xulosa qilib aytganda, respublikamizda amalda bo'lgan yuridik xizmat, huquqiy ishlar va unga uslubiy rahbarlik qilish to'g'risidagi qonunchilikni rivojlantirishga davlatimizning qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlari tomonidan katta e'tibor berilmoqda.

Nazorat savollari:

1. Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yuridik xizmat faoliyatining huquqiy asosi sifatida qanday ahamiyatga ega
2. Yuridik xizmat to'g'risida 1920-1990-yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar haqida qanday ma'lumotga egasiz
3. Ozbekiston Respublikasining mustaqillik yillarida yuridik xizmat to'g'risida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar haqida gapirib bering.
4. Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan 2000-yil 14-dekabrda qabul qilingan Ozbekiston Respublikasining «Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida»gi Qonunning mazmuni
5. Mahkamasi 1993-yil 2-martdagi 118-sonli qarori bilan «Ozbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalaridagi yuridik xizmat to'g'risidagi Nizom»ning tuzilishi

Reja:

- 1) Davlat hokimiyati va boshqaruvi oliy organlarining yuridik xizmati**
- 2) Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining yuridik xizmati**
- 3) Viloyat, shahar, tuman hokimliklarining yuridik xizmati**

Asosiy so'z va tayanch tushunchalar: Yuridik xizmat tuzilishi, huquqiy maqom, Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi, Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi va Vazirlar Kengashining yuridik xizmatlari, Jo'qorg'i Kengesi davlat-huquq bo'limining funksiyalari, Viza lotincha so'z bo'lib, «ko'rib chiqilgan», «tanishib chiqilgan», investitsiya, litsenziyalash, sertifikatlashtirish, standartlashtirish

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Adolat qonun ustuvorligida. T., "O'zb'ekiston", 2003.
2. Karimov I.A. Erishilgan yutuqlarni mustahkamlab, Yangi marralar sari izchil xarakat qilishimiz lozim. "Xalq so'zi" gazetasi, 2006 yil 11 fevral.
- 3."O'zb'ekiston Respublikasining Oliy Majlisi qonunchilik palatasining devoni to'g'risida"gi 2005 yil 7 aprel Nizomi.
- 4."O'zb'ekiston Respublikasining Oliy Majlisi Senatining devoni to'g'risida"gi 2005 yil 18 apreldagi Nizom.
5. "O'zb'ekiston Respublikasining Oliy Majlisi devonining yuridik bo'limi to'g'risida"gi 2004 yil 2dekabrdagi Nizom.
6. Otaxonov F. O'zb'ekiston Respublikasida yuridik xizmat (o'quv qo'llanma) T., TDYuI,2006.
- 7.Ro'inazarov Shyu Tadbirkorlik faoliyatini xuquqiy tartibga solish.(qonun xujjatlari va sud amaliyoti masalalari.) T., TDYuI,2004.
8. Xojiev E.T. Ma'muriy xuquq. T., "Ilm-Ziyo "nashryot uyi. 2006, 285-287 betlar.

1. Davlat hokimiyati va boshqaruvi oliy organlarining yuridik xizmati

Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarida hamda xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida huquqiy ishlarni takomillashtirish mustaqil davlatimizda insonparvar demokratik huquqiy davlatni shakllantirish vazifasi bilan chambarchas bog'liqdir. Bu vazifani amalga oshirishda davlat organlari va xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmati muhim rol o'ynaydi.

Yuridik xizmat xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarida, ya'ni ishlab chiqarish va xo'jalikni boshqarishning hamma bo'g'inlarida, vazirlik, idora, uyushmalarda, korxona, muassasa va tashkilotlarda, shuningdek hokimliklar, davlat hokimiyati va boshqaruvining oliy organlarida mavjud. Biroq, davlat hokimiyatining oliy organlari, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, shuningdek, xo'jalik yurituvchi subyektlarning faoliyatidagi huquqiy ishlar xususiyatlari, hajmi va yo'nalishlari bir-biridan muayyan darajada farq qiladi. Shu sababli, turli davlat organlari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmati faoliyatining mazmun-mohiyatini aniqlash uchun ushbu masalaga tizimli yondashish talab etiladi. Aynan tizimlilik fan predmetini o'rganishning usullaridan biri bo'lib hisoblanadi.

Yuridik xizmat tuzilishi, huquqiy maqomi va faoliyati asosiy yo'nahshlarining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda quyidagi tizimdan iborat:

- a) davlat hokimiyati va boshqaruvi oliy organlarining yuridik xizmati;
- b) respublika va mahalliy davlat hamda xo'jalik boshqaruvi organlarining yuridik xizmati;
- d) viloyat, shahar, tuman hokimliklarining yuridik xizmati;
- e) xo'jalik yurituvchi subyektlar (korxonalar, muassasalar va tashkilotlar) yuridik xizmati.

O'zbekiston Respublikasi davlat hokimiyati va boshqaruvi oliy organlari yuridik xizmatini O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi va Vazirlar Kengashining yuridik

xizmatlari tashkil etadi.

Ozbekiston Respublikasi davlat hokimiyati va boshqaruvi oliy organlari yuridik xizmatining vazifalari, funksiyasi, huquq va majburiyatlari mazkur organlar tomonidan tasdiqlangan huquqiy hujjatlar bilan belgilangan.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi yuridik xizmati Ozbekiston Respublikasining 2002-yil 12-dekabrda «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi to'g'risida»gi Konstitutsiyaviy qonuniga, 2004-yil 2-dekabrda «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi deputatining va Senati a'zosining maqomi to'g'risida»gi hamda 2003-yil 29-avgustda «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining Reglamenti to'g'risida»gi Qonunlariga muvofiq, Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi, uning organlari va deputatlar faoliyatiga tashkiliy-huquqiy xizmat ko'rsatish Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining devoni tomonidan amalga oshiriladi.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi-ning yuridik xizmati O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Spikerining 2005-yil 7-aprelda farmoyishi bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining devoni to'g'risida»gi Nizomga muvofiq Qonunchilik palatasi devoni tarkibiga kiradi. Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi yuridik xizmatining asosiy vazifalari va funksiyalari ham bevosita mazkur Nizomda o'z ifodasini topgan. Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi yuridik xizmatining tashkiliy tuzilmasi yuridik bo'lim, deb yuritiladi. Yuridik bo'lim mudir, uning o'rinbosari hamda bo'lim xodimlaridan iborat bo'ladi. Yuridik bo'lim xodimlarining tuzilmasi, shtatlari, mehnatiga to'lanadigan haq miqdori, moddiy-texnika ta'minoti sharoitlari, shuningdek, ularni saqlashga ketadigan xarajatlar Qonunchilik palatasi Spikeri tomonidan tasdiqlanadi. Yuridik bo'lim xodimlarining mehnat munosabatlari Qonunchilik palatasining vakolatlari muddatiga bog'liq bo'lmaydi.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi yuridik xizmatining asosiy vazifasi mazkur palata faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlashdan iborat. Qonunchilik palatasi yuridik xizmati faoliyati, asosan, qabul qilinayotgan qonun va qaror loyihalarini huquqiy ekspertizadan o'tkazish hamda Qonunchilik palatasi organlari va deputatlari

faoliyatiga yuridik yordam ko'rsatishga qaratilgan.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining yuridik xizmati Ozbekiston Respublikasining 2002-yil 12-dekabrda «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati to'g'risida»gi Konstitutsiyaviy Qonuni, 2004-yil 2-dekabrda «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi deputatining va Senati a'zosining maqomi to'g'risida»gi hamda 2003-yil 29-avgustda «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining Reglamenti to'g'risida»gi Qonunlariga muvofiq Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati, uning organlari hamda senat a'zolari faoliyatiga tashkiliy-huquqiy xizmat ko'rsatish Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi singari Senatning devoni tomonidan amalga oshiriladi.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining yuridik xizmati Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati Kengashining 2005-yil 18-aprelda qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining devoni to'g'risida»gi Nizomga muvofiq Senat devoni tarkibiga kiradi. Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati yuridik xizmatining asosiy vazifalari va funksiyalari ham mazkur Nizomda belgilab qo'yilgan.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati yuridik xizmati-ning tashkiliy tuzilmasi ham yuridik bo'lm, deb yuritiladi va u bo'lim mudiri, mudir o'rinbosari hamda bo'lim xodimlaridan tashkil topgan. Ular Senat Raisi tomonidan lavozimiga tayinlanadi hamda lavozimidan ozod qilinadi. Yuridik bo'lim xodimlarining mehnat munosabatlari Senat vakolati muddatiga bog'liq bo'lmaydi.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati yuridik xizmati-ning ham asosiy vazifasi Senat faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlashdan iborat. Senat yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari qonunchilik palatasi tomonidan Senatga taqdim etilgan qonunlar loyihalari va Senat qarorlari yuzasidan huquqiy ekspertiza o'tkazish hamda Senat organlari va senatorlar faoliyatiga yuridik yordam ko'rsatishdan iborat.

O 'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yuridik xizmati — Ozbekiston Respublikasining Vazirlar Mahkamasi mam-lakatimizda iqtisodiyotning, ijtimoiy va ma'naviy sohalarni samarali faoliyatiga rahbarlikni, Ozbekiston Respublikasi qonunlari,

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisining qarorlari, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari, Qarorlari va Farmo-yishlari ijrosini ta'minlovchi ijro etuvchi hokimiyat organi bo'l-ganligi tufayli uning faoliyatini yuridik xizmat-siz tashkil etib bo'lmaydi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yuridik xiz-matining huquqiy maqomi Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 2-dekabrdagi «Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining funksional bo'limlari to'g'risidagi nizomlarni tasdiqlash haqida»gi qarori bilan tasdiqlangan «O'zbe-kiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining Yuridik bo'limi to'g'risida»gi Nizomda belgilab qo'yilgan.

Yuridik bo'lim Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, uning rayosati, shuningdek, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devoni faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlovchi Ozbekiston Respublikasi hukumati devonining funksional tarkibiy bo'linmasi hisoblanadi.

Yuridik bo'lim o'z faoliyatini Ozbekiston Respublikasining Bosh vaziri rahbarligida amalga oshiradi va Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devoni rahbariga bo'ysunadi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yuridik xizma-tining tashkiliy tuzilmasi ham yuridik bo'lim sifatida tashkil etilgan bo'lb, bo'limning tuzilmasiga bo'lim mudiri, ikkita bosh mutaxassis va bitta yetakchi mutaxassis, shuningdek, I toifali ish yurituvchi-kotiba kiradi. Yuridik bo'lim tuzilmasi Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi. Bo'lim ishlariga rahbarlik mudir tomonidan amalga oshiriladi.

Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 25-iyuldagi «Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ijro etuvchi tuzilmasini qisman o'zgartirish to'g'risida»gi PQ-131-sonli qaroriga muvofiq Vazirlar Mahkamasining ijro etuvchi tuzilmasining yuridik bo'limida huquqiy maslahatchilar uchun beshta shtat birligi ajratilgan.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yuridik xizmatining asosiy vazifalari qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini yuridik ekspertizadan o'tkazish hamda Ozbekiston Respublikasi hukumati devonining faoliyatida qonuniylikni ta'minlashdan iborat.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi va Vazirlar Kengashi yuridik

xizmatlari Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi yuridik xizmati davlat-huquq bo'limi deb nomlangan bo'lib, uning kotibiyati tarkibiga kiradi. Bo'limning vazifalari, huquqlari va vakolatlari Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi Rayosatining 2005-yil 22-iyundagi 25-sonli qarori bilan tasdiqlangan «Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi kotibiyati to'g'risida Nizom»da belgilab qo'yilgan.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi davlat-huquq bo'limining funksiyalari Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari yuridik bo'limlarining funksiyalariga o'xshashdir.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashida yuridik xizmat vazifalarini bajarish Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi raisi kotibiyatining huquqni muhofaza qiluvchi organlar, harbiy xizmatga chaqirish va favqulodda vaziyatlar masalalari bo'yicha guruhi zimmasiga yuklatilgan. Mazkur guruh xodimlarining xizmat vazifalari Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi raisi tomonidan belgilangan. Guruhning yuridik xizmatga oid vakolatlari doirasiga, jumladan, quyidagilarni kiritish mumkin: Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi raisiga Qora-qalpog'iston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi, Adliya vazirligi, Bojxona boshqarmasi, Prokuraturasi, Milliy xavfsizlik xizmati, Oliy va Xo'jaHk sudlari faoliyatlarini muvofiqlashtirish bo'yicha takliflar kiritadi; Vazirlar Kengashi tarmoq bo'limlari tomonidan davlat va shartnoma intizomiga rioya qilish, o'zgalar mulkini talon-toroj qilishga, sifatsiz mahsulotlar chiqarilishiga, ma'muriy, mehnat, uy-joy va boshqa qonunchilikning buzilishga qarshi kurashni tashkil qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqishda ishtirok etish; Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashining barcha qaror va farmoyishlari loyihalarini Ozbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligiga muvofiqligini ta'minlash; qaror va farmoyishlar loyihalarini ko'rib chiqish va viza¹ qo'yish, amaldagi qonunchilikni hamda vazhiiklar va idoralarda, shahar, tuman hokimliklarida huquqiy ishlarni takomillashtirish bo'yicha takliflar tayyorlash; shahar, tuman hokimliklarining yuridik

¹ Viza lotincha so'z bo'lib, «ko'rib chiqilgan», «tanishib chiqilgan» ma'nola-rini angltadi. Mazkur darslikda «viza» so'zi huquqiy tusdagi hujjat loyihasiga manfaatdor shaxslar tomonidan loyihani ko'rib chiqqanligini anglatuvchi imzo sifatida qo'llaniladi. Manfaatdor shaxsning vizasi loyihani imzolash huquqiga ega bo'lgan rahbarning imzosi bilan bir xil huquqiy oqibatni keltirib chiqarmaydi. Loyihada manfaatdor shaxslarning vizasi mayjudligi mazkur hujjatni yuridik kuchga ega bo'lganligini bildirmaydi. Aksincha, rahbar mazkur loyihaga imzo qo'yishi bilan (loyihada manfaatdor shaxslarning vizasi mavjud yoki mavjud emasligidan qafiy nazar) bu hujjat yuridik kuchga ega bo'ladi

xizmatlari faoliyatini muvofiqlashtirish va h.k.

2) Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining yuridik xizmati

Respublika davlat boshqaruvi organlariga vazirliklar, davlat qo'mitalari, qo'mitalar, agentliklar, shuningdek, ular huzurida va Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida tashkil etiladigan davlat boshqaruvi tuzilmalari kiradi. Ozbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi, Moliya vazirligi, Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi, Davlat mulkini boshqarish davlat qo'mitasi, Davlat statistika qo'mitasi, Matbuot va axborot agentligi, Aloqa va axborotlashtirish agentligi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat zaxiralarini boshqarish qo'mitasi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din ishlari bo'yicha qo'mita, Davlat mulki qo'mitasi huzuridagi qimmatli qog'ozlar bozori faoliyatini muvofiqlashtirish va nazorat qilish markazi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Fan va texnologiyalar markazi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ozbekiston neft mahsulotlari va gazdan foydalanishni nazorat qilish davlat inspeksiyasi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat don inspeksiyasi va shu kabilar davlat boshqaruvi organlarini tashkil etadi.

Respublika davlat boshqaruvi organlarining asosiy vazifalari va funksiyalari quyidagilardan iborat:

- • Ozbekiston Respublikasi Qonunlari, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va Qarorlari hamda boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni amalda ro'yobga chiqarilishini, ularning ijrosi ustidan ta'sirchan nazorat amalga oshirilishini ta'minlash; tashqi va ichki siyosatni amalga oshirish, davlatning tashqi va ichki xavfsizligini ta'minlash;
- mamlakatni strategik rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, davlatning maqsadli dasturlarini ishlab chiqish hamda ularni amalga oshirishni tashkil qilish, iqtisodiy islohotlarni ro'yobga chiqarish borasidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish;
- insonning konstitutsiyaviy huquqlari va erkinliklarini, aholining ta'lim, tibbiy xizmat, ijtimoiy ta'minotga bo'lgan huquqlarini ta'minlash va himoya qilish, mehnat bozorini tartibga solish, ijtimoiy sohada umumdavlat boshqaruv tizimi faoliyatini boshqarish va muvofiqlashtirish;

- tegishli huquqiy muhitni yaratish, litsenziyalash, sertifikatlashtirish va standartlashtirish orqali xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish;

- soliqlar, bojxona to'lovlarini yig'ish, davlat daromadlarini taqsimlash yo'li bilan xazinaga oid vazifalarni amalga oshirish.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2003-yil 22-dekabr-dagi «Xo'jalik boshqaruv organlari tizimini takomillashtirish to'g'risida»gi 3366-sonli Farmoniga muvofiq quyidagi asosiy tashkiliy-huquqiy shakllarda tashkil etiladigan xo'jalik birlashmalari xo'jalik boshqaruvi organlari hisoblanadi:

— tarkibiga kiruvchi korxonalarning xo'jalik birlashmasiga tegishli bo'lgan aksiya paketlari orqali ana shu korxonalarning xo'jalik boshqaruvini amalga oshiruvchi aksiyadorlik kompaniyalari, shu jumladan davlat-aksiyadorlik kompaniyalari;

— muassis-korxonalar tomonidan ular faoliyatiga ko'maklashish uchun muassis-korxonalarning aksiyalari paketlarini boshqarish huquqisiz ayrim umumiy vazifalarni ularga topshirish yo'li bilan ixtiyoriylik asosida tashkil qilinadigan uyushmalar.

Uyushmalar, kompaniyalar va boshqalar xo'jalik boshqaruvi organlari bo'lib hisoblanadi. Bularga «O'zbekiston temiryo'llari» davlat-aksiyadorlik kompaniyasi, «O'zb'ekneftgaz» milliy xolding kompaniyasi, «O'zb'ek ipagi» uyushmasi, «O'zb'ekcharpoyabzal» uyushmasi, «o'zdonmahsulot» aksiyadorlik kompaniyasi, «o'zqishloqxo'jalikmashlizing» aksiyadorlik kompaniyasi va boshqalar misol bo'la oladi.

- Xo'jalik boshqaruvi organlarining asosiy vazifalari va funksiyalari quyidagilardan iborat: tarmoq va iqtisodiyot sohalarini barqaror rivojlantirishning istiqbolli strategiyasini belgilash;

- marketing tadqiqotlarini tashkil etish, ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardosh mahsulotlarning yangi turlarini ishlab chiqarishni (ishlar, xizmatlarni) o'zlashtirish, ularning jahon bozorlariga kirib borishiga ko'maklashish;

- korxonalarini modernizatsiya qilish va texnologik jihatdan qayta jihozlash, ushbu maqsadlarga xorijiy investitsiyalarni keng jalb qilishda yordam berish;

- ular tarkibiga kiruvchi korxonalar va tashkilotlarga axborot xizmatlari ko'rsatish;
- kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil qilish.

Xo'jalik boshqaruvi organlariga davlat boshqaruvi organlarining vakolatlari berilmagan. Shuningdek, xo'jalik boshqamv organlari o'zlarining tarkibiga kimvchi korxonalar faoliyatiga ma'muriy tartibda aralashish huquqiga ega emaslar.

Respublika davlat va xo'jalik boshqaruvi organlariga yuklatilgan vazifalarning bajarilishini huquqiy jihatdan ta'minlash maqsadida mazkur organlarning tashkiliy tuzilmasida yuridik xizmat faoliyati tashkil etiladi. Masalan, Ozbekiston Respublikasi Davlat mulicini boshqarish davlat qo'mitasida — shartnoma-huquq boshqarmasi, Ozbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligida, Qishloq va suv xo'jaligi vazirligida, «Ozbekiston temiryo'llari» davlat-aksiyadorlik kompaniyasi va «Ozbekiston havo yo'llari» milliy avia kompaniyasida — yuridik boshqarma, Davlat bojxona qo'mitasida — huquqiy boshqarma, Davlat soliq qo'mitasida—huquqiy bo'lim tashkil etilgan. Ozbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining Nazorat inspeksiyasida — yetakchi nazoratchi yurist, «o'z kimyosanoat» davlat-aksiyadorlik kompaniyasida bosh huquqiy maslahatchi hamda «Transport va transport kommunikatsiyalari» uyushmasida esa, huquqiy masla-hatchi lavozimlari joriy etilgan.

Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining yuridik xizmati o'z faoliyatini ikki yo'nalishda amalga oshiradi. Birinchisi — yuridik xizmat vazifalarini bevosita boshqaruv organining markaziy (ijroiya, ishchi) devonida amalga oshirish, ikkinchisi — boshqaruv organiga bo'ysunuvchi yoki tarkibiga kimvchi xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatiga rahbarlik qilish. Respublika davlat boshqaruvi organlari yuridik xizmatining maqomi Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993- yil 2-martdagi 118-sonli qarori bilan tasdiqlangan «O'zb'e-kiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxona-lardagi yuridik xizmat to'g'risida»gi Nizom bilan belgilab qo'yilgan. Mazkur Nizom davlat boshqaruvi organlari yuridik xizmatining maqomini belgilab beruvchi asosiy normativ-huquqiy hujjat bo'lsa, xo'jalik boshqaruvi organlari yuridik xizmati uchun namunaviy nizom

bo'lib hisoblanadi. Bunga sabab hozirgi paytgacha xo'jalik boshqaruvi organlari yuridik xizmatini tartibga soluvchi maxsus normativ-huquqiy hujjat qabul qilingan emas. Shuning uchun ham xo'jalik boshqaruvi organlari yuridik xizmatining huquqiy maqomi ana shu organlarning ichki hujjatlari bilan belgilab beriladi.

Respublika davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari yuridik xizmatining shtatlari bir-biridan tubdan farq qiladi. Bu bevosita davlat va xo'jalik boshqaruvi organlariga yuklatilgan vazifalarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan huquqiy ishlarning hajmidan hamda xususiyatidan kelib chiqqan holda belgilanadi. Masalan, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 26-iyuldagi «Ozbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi 136-sonli qaroriga muvofiq, vazirlikning yuridik boshqarmasiga huquqiy maslahatchi uchun o'nta shtat birligi ajratilgan.

Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 2-maydagi «Ozbekiston Respublikasi Monopoliyadan chiqarish, raqobat va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil qilish to'g'risida»gi PQ-66-sonli Qaroriga muvofiq, davlat qo'mi-tasining markaziy devonii tuzilmasidagi yuridik boshqarmaga to'rtta shtat birligi ajratilgan.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 5-martdagi «o'z-kommunxizmat» agentligi faoliyatini takomillash-tirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 110-sonli qaroriga muvofiq agentlik markaziy apparatining tuzilmasida bitta huquqiy maslahatchisi shtati joriy etilgan.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 25-martdagi «O'zb'ekyengilsanoat» davlat-aksiyadorlik kompaniyasi boshqaruv tuzilmasini takomillashtirish va respublika yengil sanoatini yanada rivojlantirishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 141-sonli qaroriga muvofiq, kompaniyaning ijro etuvchi devoni tuzilmasidagi yuridik bo'limga ikkita shtat birligi ajratilgan.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 23-yanvardagi «Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish tuzilmasini takomillashtirish va qishloq xo'jaligi agrokimyo xizmati ko'rsatishni yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida»gi 33-sonli qaroriga muvofiq, «o'z-kimyosanoat» davlat-aksiyadorlik kompaniyasining

ijro etuvchi apparati tuzilmasida bitta bosh yuridik maslahatchi shtati joriy etilgan.

Respublika davlat va xo'jalik boshqaruvi organlariga yuklatilgan vazifalar ularning joylardagi tuzilmalari bo'lmish mahalliy boshqaruv organlari tomonidan amalga oshiriladi. Viloyatlardagi Qishloq va suv xo'jaligi boshqarmalari hamda tumanlardagi qishloq va suv xo'jaligi bo'limlari, Davlat soliq boshqarmalari va inspeksiya-lari, Yer resurslari va davlat kadastri boshqarmalari va bo'limlari, Avtomobil va daryo transporti agentligining hududiy bo'limlari mahalliy davlat boshqaruvi organlarini tashkil etadi.

Xo'jalik boshqaruvi organlarining joylardagi tuzilmalari esa mahalliy xo'jalik boshqaruvi organlarini tashkil etadi. Masalan, Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlardagi «Pilla» aksiyadorlik birlashmalari, «Toshkentnon» uyushmasi va shu kabilar mahalliy xo'jalik boshqaruvi organlari hisoblanadi.

Mahalliy davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlash uchun ularning tuzilmasida ham yuridik xizmat faoliyati tashkil etiladi. Masalan, Ozbekiston Respublikasi Monopoliyadan chiqarish, raqobat va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat qo'mitasining hududiy boshqarmalari-ning namunaviy tuzilmasida huquqiy maslahatchi lavozimi joriy etilgan bo'lsa, viloyat qishloq va suv xo'jaligi boshqarmalari devo-nining namunaviy tuzilmasida yuridik bo'lim mavjud bo'lib huquqiy maslahatchi uchun uchta shtat birligi ajratilgan. Viloyatlar va Toshkent shahar mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish bosh boshqarmalarining yuridik xizmat ko'rsatuvchi tuzilmasi tashkiliy-huquqiy bo'lim, deb yuritiladi va mazkur bo'limga ikkitadan uchtagacha shtat birligi ajratilgan.

3. Viloyat, shahar, tuman hokimliklarining yuridik xizmati

Viloyat, shahar va tuman hokimliklarida huquqiy ishlarni amalga oshirish uchun yuridik xizmat tashkil qilinadi. Viloyat hokimliklarida boshqaruv devoni tashkiliy tuzilmalarining faoliyatini takomillashtirish hamda ularga yuklangan vazifalarning bajarilishi uchun zarur shart-sharoitlarni ta'minlash maqsadida Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 5-yanvardagi «Davlat boshqaruvi hududiy organlari tuzilmasini takomillashtirish to'g'risida»gi qarori hamda

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 10-avgustdagi «Toshkent shahar hokimligi boshqaruv devoni tuzilmasini tasdiqlash to'g'risida»gi qarori bilan viloyat va Toshkent shahar hokimliklarida yuridik xizmatni Huquqni muhofaza qiluvchi organlar, harbiy safarbarlik va favqulodda vaziyatlar masalalari bo'yicha guruh emas, balki hokimlik boshqaruv devonining tuzilmasida nazarda tutilgan huquqiy maslahatchi bajarish Ugi belgUab qo'yildi. Bundan tashqari ushbu qarorga muvofiq, hokimlik boshqaruv devonidagi huquqiy maslahatchi o'z funksiyalarini bajarishda faqat bevosita hokimga bo'ysunishi qafiy belgilab qo'yildi.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari yuridik xizmatining faoliyati asosan normativ-huquqiy hujjatlarni qabul qilishda qonuniylikni ta'minlash, shartnomaviy munosabatlarni tartibga solish hamda mahalliy davlat hokimiyati organlarining huquq va qonuniy manfaatlarini sudda va boshqa organlarda himoya qilishga qaratishgan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 24-apreldagi 177-sonli qarori bilan mahalliy hokimiyat organlarining ishini huquqiy ta'minlash maqsadida tuman va shahar hokimliklari apparati tuzilmasida yurist lavozimi joriy etildi.

Viloyat, tuman va shahar hokimliklari yuridik xizmatining huquqiy maqomini tartibga soluvchi maxsus normativ-huquqiy hujjat mavjud emas. Hozirgi paytda mahalliy davlat hokimiyati organlari yuridik xizmatining huquqiy maqomi shu organlarning ichki hujjatlari bilan belgilanadi. Mazkur hujjatlarga hokimlikning yuridik bo'limi to'g'risidagi nizom yoki yuridik xizmat xodimining mansab yo'riqnomasi kiradi.

4) O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyin o'tgan davr mobaynida mamlakatimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Natijada, tashkiliy huquqiy shakl U i aksiyadorlik jamiyatlari, mas'uliyati cheklangan jamiyat, qo'shimcha mas'uliyatli jamiyat, xususiy korxona hamda xo'jalik shirkatlari ko'rinishida bo'lgan korxona va tashldlotlarning soni bir necha yuz baravarga ko'paydi. Ularning faoliyatida qonunchilikni ta'minlash, shartnoma va mehnat intizomiga rioya qilish ustidan nazorat qilish, mulkni saqlashni huquqiy vositalar orqa U ta'minlash hamda boshqa huquqiy ishlarni amalga oshirishda yuridik xizmatning roli muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xo'jauk yurituvchi subyekt yuridik xizmatining huquqiy ma-qomi O'zbekiston

Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993-yil 2-martdagi qarori bilan tasdiqlangan «O'zbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalardagi yuridik xizmat to'g'risida»gi Nizom hamda O'zbekiston Respublikasining 1998-yil 29-avgustdagi «Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyati-ning shartnomaviy-huquqiy bazasi to'g'risida»gi Qonun bilan belgilab qo'ygan.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatining vazifalariga asosan, ular faoliyatini huquqiy ta'minlanishini tashkil etish, talabnoma-da'vo ishlarini yuritish, mehnat intizomini mustahkamlash, mulkni saqlash bo'yicha huquqiy ishlarni yo'lga qo'yish, korxona xodimlarining yuridik o'quvini tashkil etish kabilar kiradi. Xo'jalik yurituvchi subyektlar o'z faoliyatlarining xususiyatidan hamda huquqiy ishlarning hajmidan kelib chiqqan holda yuridik xizmat xodimi uchun shtat birligi ajratish yoki ajratmaslik masalasini mustaqil hal etadilar. Agarda, xo'jalik yurituvchi subyekt davlat organining qarori asosida tashkil etiladigan bo'lsa, unda uning tuzilmasida yuridik xizmat xodimi uchun shtat birligini ajratish yoki ajratmaslik masalasini shu organing o'zi hal etadi. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 31-maydagi «Tovar-xomashyo birjalari faoliyatini takomillash-tirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi 251-sonli qaroriga muvofiq, «O'zbekiston Respublikasi tovar-xomashyo birjasi» aksiyadorlik jamiyatining tashkiloti tuzilmasida yuridik bo'lim xodimlari uchun ikkita shtat birligi ajratilgan.

Nazorat savollari

1. Davlat hokimiyati va boshqaruvi oliy organlarining yuridik xizmati qanday o'ziga xos usuliyatlarga ega
2. Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining yuridik xizmati qanday tashkil etilgan
3. Viloyat, shahar, tuman hokimliklarining yuridik xizmati qanday tashkil etilgan
4. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda yuridik xizmati faoliyatini tashkil etishning muhim jihatlari nimalardan iborat
5. Xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatining vazifalari
6. Mahalliy davlat hokimiyati organlari yuridik xizmatining faoliyati
7. Xo'jalik boshqaruvi organlari yuridik xizmatining huquqiy maqomi
8. Respublika davlat boshqaruvi organlarining asosiy vazifalari va funksiyalari

4-Mavzu: YURIDIK XIZMATNING HUQUQIY HOLATI

Reja:

- 1) Yuridik xizmat huquqiy maqomini belgilovchi asosiy normativ-huquqiy hujjatlar
- 2) Yuridik xizmat to'g'risidagi ichki nizomlar. Yuridik xizmat xodimlarining mansab yo'riqnomalari
- 3) Yuridik xizmatning vazifalari

Asosiy so'z va tayanch tushunchalar: yuridik xizmatining huquqiy maqomi, ichki nizom, mansab yo'riqnomalari, ko'rsatmalarini kodifikatsiyalashtirish, da'vo qo'zg'atish, yuridik xizmat (faoliyati)ning ixtisoslashuvi, ichki hujjatlar, vazirlik ko'rsatmalari, kontrakt loyihalari,

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. "O'zb'ekiston XX1 asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T., "O'zb'ekiston", 1997.
2. Karimov I.A. Vatan sajdagox kabi muqaddasdir. T.3. T., 1996, 192-bet.
3. O'zb'ekiston Respublikasi Prezidentining "O'zb'ekiston Respublikasi Prezidenti xuzuridagi davlat va jamiyat qurish qurilishi, sud-xuquq tizimining yonunchilik asoslarini islox qilish bo'yicha kengashtuzish to'qrisida "gi farmoyishi. Xalq so'zi. 2004 yil 19 mart.
4. O'zb'ekiston Respublikasi Oliy Majlisining qonunchilik palatasi to'qrisida 2002 yil 12 dekabrda O'zb'ekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy qonuni. "Xalq so'zi" gazetasi, 2002, dekabr.
5. "O'zb'ekiston Respublikasining Oliy Majlisi Senatining Reglamenti to'g'risida"gi qonun. 2003 yil 29 avgust. "Xalq so'zi" gazetasi, 2003 yil sentyabr.
6. "O'zb'ekiston Respublikasining Oliy Majlisi Senati to'g'risida"gi 2002 yil 12 dekabrda "O'zb'ekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy qonuni "Xalq so'zi" gazetasi, 2002 yil dekabr.
7. Otaxonov F. O'zb'ekiston Respublikasida yuridik xizmat. (uslubiy qo'llanma). T., TDYuI, 2006.
8. Otaxonov F. O'zb'ekiston Respublikasida yuridik xizmat. Darslik. T., "Ilm-ziyo" nashryot uyi. 2006 yil, 31-41 betlar.

1. Yuridik xizmat huquqiy maqomini belgilovchi asosiy normativ-huquqiy hujjatlar

Ozbekiston Respublikasida yuridik xizmat tizimi davlat hokimiyati va boshqaravi oliy organlarining yuridik xizmati, respublika va mahalliy davlat hamda xo'jalik boshqaruvi organlarining yuridik xizmati, viloyat, shahar, tuman hokimliklarining yuridik xizmati hamda xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatidan iborat bo'lganligi uchun yuridik xizmatning huquqiy maqomi bir nechta qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi qonunchilik palatasi yuridik xizmatining huquqiy maqomi Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Spikerining 2005-yil 7-apreldagi farmoyishi bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining devoni to'g'risida»gi Nizomda belgilab qo'yilgan.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati yuridik xizmati-ning huquqiy maqomi esa, Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati Kengashining 2005-yil 18-apreldagi qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining devoni to'g'risida»gi Nizomda o'z ifodasini topgan.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yuridik xizmatining huquqiy maqomi Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 2-dekabrda «Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining funksional bo'umlari to'g'risidagi Nizomlarni tasdiqlash haqida»gi qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining yuridik bo'limi to'g'risida»gi Nizom bilan belgilab qo'yilgan. Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 25-iyuldagi «Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ijro etuvchi tuzilmasini qisman o'zgartirish to'g'risida»gi PQ-131-sonli qaroriga muvofiq, yuridik bo'lim Vazirlar Mahkamasi devoni rahbariga bo'ysunadi. Vazirlar Mahkamasi devoni rahbari esa, maqomiga ko'ra, Bosh vazir o'rinbosariga tenglashtirilgan.

Viloyatlar, Toshkent shahar hamda tuman va shahar hokimliklari yuridik xizmatining huquqiy maqomini belgilab beruvchi maxsus normativ-huquqiy hujjat mavjud bo'lmaganligi uchun ularning maqomi shu hokimliklar yuridik xizmati faoliyatini tartibga soluvchi ichki nizomlarda hamda mansab yo'riqnomalarida belgilab qo'yiladi. Shu bilan birgalikda Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 24-apreldagi «Ozbekiston Respublikasi Prezidentining «Xo'jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy nochorligi va shartnoma majburiyatlarining bajarilishi uchun mansabdor shaxslarning

javobgarligini kuchaytirish to'g'risida»gi 1998-yil 4-martdagi PF-1938-sonli Farmonining bajarilishini ta'minlash chora-tadbirlari haqida»gi hamda Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 5-yanvardagi «Davlat boshqaruvi hududiy organlari tuzilmasini takomillashtirish to'g'risida»gi qarorlarida, shuningdek, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 -yil 10-avgustdagi «Toshkent shahar hokimligi boshqaruv apparati tuzilmasini tasdiqlash to'g'risida»gi Qarorida muayyan darajada viloyat, Toshkent shahar hamda tuman va shahar hokimliklari yuridik xizmatining huquqiy maqomi belgilab qo'yilgan.

Davlat boshqaruvi organlari va korxonalar yuridik xizmati-ning huquqiy maqomi Ozbekiston Respublikasining 1998-yil 29-avgustdagi «Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining shart-nomaviy-huquqiy bazasi to'g'risida»gi Qonuni hamda Vazirlar Mahkamasining 1993-yil 2-martdagi 118-sonli qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalardagi yuridik xizmat to'g'risida»gi Nizom bilan belgilab qo'yilgan. Mazkur Nizomda yuridik xizmatga oid boshqa qonun hujjatlaridan farqli o'laroq, davlat boshqaruvi organlari hamda korxonalar yuridik xizmati xodimlariga qo'yiladigan talablar, yuridik xizmatning vazifalari, huquqi va mas'uliyati masalalari batafsil yoritib berilgan.

Xo'jalik boshqaruvi organlari yuridik xizmatining maqomini belgilab beruvchi maxsus normativ-huquqiy hujjat bo'lmaganligi tufayli «Ozbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalardagi yuridik xizmat to'g'risida»gi Nizom ular uchun na'munaviy bo'lib hisoblanadi.

1993-yil 2-martdagi Nizom yuridik xizmatning faoliyatini tartibga soluvchi boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga nisbatan mukammalroq ishlab chiqilganligi, unda barcha davlat boshqaruvi organlari va xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmati tartibga solinganligi, shuningdek, xo'jalik boshqaruvi organlarining yuridik xizmati uchun na'munaviy bo'la olishi bois yuridik xizmatning huquqiy maqomini belgilab beruvchi asosiy normativ-huquqiy hujjat, deb hisoblash mumkin.

Nodavlat notijorat tashkilotlari yuridik xizmatining huquqiy maqomi esa, mazkur tashkilotlarning ichki hujjatlari bilan belgilanadi.

2. Yuridik xizmat to'g'risidagi ichki nizomlar. Yuridik xizmat xodimlarining

mansab yo'riqnomalari

Yuridik xizmatning huquqiy maqomi tegishli davlat organlari va xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ichki nizomlar va yuridik xizmat xodimlarining mansab yo'riqnomalari bilan ham belgilanishi mumkin. Ichki nizomlar orqali yuridik xizmatning funksiyalari hamda huquqlari yanada aniqlashtiriladi. Eng asosiysi ichki nizomlar orqali yuridik xizmatning huquq hamda funksiyalari kengaytirilishi mumkin. Biroq ichki nizomlar yuridik xizmatga qonun hujjatlari asosida tegishli bo'lgan huquqlarni, majburiyatlarni hamda mas'uliyatni cheklab qo'yimasligi lozim. Hozirgi paytda yuridik xizmati mavjud bo'lgan aksariyat davlat boshqaruvi hamda xo'jalik boshqaruvi organlarida yuridik xizmat bo'limi yoki yuridik boshqarmasi to'g'risida ichki nizomlar ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.

Qishloq va suv xo'jaligi vazirligining yuridik boshqarmasi to'g'risidagi Nizom quyidagi 7 bo'limdan iborat: umumiy qoidalar; asosiy vazifalar; javobgarlik; faoliyatning usul va uslublari; funksiyalar va huquqlar; o'zaro munosabatlar va aloqalar; boshqarmaga rahbarlik qilish. Mazkur nizom orqali yuridik xizmatga qo'shimcha funksiyalar ham yuklatilgan. Ushbu qo'shimcha funksiyalar quyidagilardan ibo-rat: qishloq va suv xo'jaligi vazirligi tizimida yuridik xizmat faoliyatining shakli, usuli va uslublarni takomillashtirish choralarini amalga oshirish; Ozbekiston Respublikasining qonunlarini, boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni, vazirlikning buyruq va ko'rsatmalarini kodifikatsiyalashtirish hamda ularning mazmunini nazorat qilib turish. Nizomga ko'ra, yuridik xizmat boshqarmasi boshlig'i boshqarma vakolatiga tegishli bo'lgan masalalar yuzasidan chiqadigan hujjatlarga imzo qo'yish vakolatiga ega.

Ichki nizomlar orqali yuridik xizmatga beriladigan qo'shimcha funksiyalar ana shu davlat organining hamda xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining xususiyatidan kelib chiqqan holda belgilanadi. Shuning uchun ham davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining, mahalliy davlat hokimiyati organlarining hamda xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmat to'g'risidagi ichki nizomlari bir-biridan muayyan darajada farq qiladi.

Odatda, yuridik xizmatning ishi (faoliyati) ixtisoslashuv asosida tashkil etiladi. Agarda, davlat organining yoki xo'jalik yurituvchi subyektning yuridik xizmati ikki yoki undan ortiq

yuridik xizmat xodimlari tomonidan amalga oshirilsa, ularning har biri bajarishi lozim bo'lgan ishlar oldindan belgilab qo'yiladi. Bunda yuridik xizmatning har bir xodimi o'ziga biriktirib qo'yilgan ishlarni bajarilishi uchun shaxsan javobgar bo'ladi. Vazifalarning yuridik xizmat xodimlari o'rtasida aniq taqsimlanishi va ularning ixtisoslashuvi yuridik xizmat xodimlarining muayyan huquq sohasi bo'yicha bilimlarini doimo chuqurlashib borishiga, o'ziga tegishli ishlar bo'yicha sud amaliyotidan xabardor bo'lib borishiga hamda shu toifadagi ishlar bo'yicha kelib chiqqan muammolarni tez va sifatli hal etilishiga imkon yaratadi. Bundan tashqari har bir yuridik xizmat xodimi yuridik xizmat tomonidan bajariladigan kompleks ishlar haqida xabardor bo'lishi kerak. Shundagina u muayyan sabablarga ko'ra, ishga chiqmay qolgan yuridik xizmat xodimining vazifalarini bajarib turish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Yuridik xizmat xodimining vazifalari, huquqi hamda majbu-riyatlari ularning mansab yo'riqnomalarida bevosita ko'rsatib qo'yilgan bo'ladi. Yuridik xizmat xodimlarining mansab yo'riqno-malari yuridik bo'lim yoki yuridik boshqarma boshlig'i tomonidan ishlab chiqiladi. Agarda, davlat organi yoki xo'jalik yurituvchi subyekt yuridik xizmati yagona yuridik xizmat xodimi tomonidan amalga oshirilsa, yuridik xizmat xodimining mansab yo'riqnomasi uning o'zi tomonidan ishlab chiqiladi.

Biroq, mansab yo'riqnomasining shakli, mazmuni hamda uni tasdiqlash tartibi turli tashkilotlarda turlichadir. Masalan, «o'zdon-mahsulot» davlat aksiyadorlik kompaniyasida yuridik xizmat xodimlarining mansab yo'riqnomasi yuridik bo'lim boshlig'i tomonidan ishlab chiqilgan va kompaniya raisining birinchi o'rinbosari tomonidan tasdiqlangan. Qishloq va suv xo'jaligi vazirligida mazkur hujjat «Yuridik boshqarma xodimlari o'rtasida majburiyatlarning taqsimlanishi» deb nomlanadi va u boshqarma boshlig'i tomonidan tasdiqlangan.

«O'zspirtsanoat» aksiyadorlik kompaniyasida mazkur hujjat «O'zspirtsanoat» aksiyadorlik kompaniyasi yuridik xizmat xodimining lavozimi yo'riqnomasi deb nomlanadi va u kompaniya yuridik xizmat xodimi tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, kompaniya raisi tomonidan tasdiqlangan. Mazkur yo'riqnoma to'rt bo'limdan iborat bo'lib, birinchi bo'limda umumiy qoidalar, ikkinchi bo'limda xizmat xodimining asosiy vazifalari, uchinchi bo'limda yuridik xizmat xodimining huquq va majburiyatlari, to'rtinchi bo'limda esa yuridik xizmat

xodimining javobgarligi masalalari o'z ifodasini topgan.

3.Yuridik xizmatning vazifalari

Yuridik xizmatning vazifalari yuridik xizmat faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik hujjatlarida, tegishli davlat organlarining hamda xo'jalik yurituvchi subyektlarning ichki hujjatlarida bevosita belgilab qo'yilgan bo'ladi.

«Ozbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalardagi yuridik xizmat to'g'risida»gi Nizomga muvofiq davlat boshqaruv organlari yuridik xizmatining vazifalariga quyidagilar kiradi:

—boshqaruv bo'linmalari bilan birgalikda markaziy devonda hamda vazirlik, idora, boshqa boshqaruv organi tizimida qonun-chilikning to'g'ri qo'llanilishini ta'minlashga qaratilgan tadbirlarni ishlab chiqadi va amalga oshiradi. Quyi boshqaruv organlari va korxonalarning amaldagi qonunchilikni buzgan holda chiqarilgan hujjatlarni bekor qilish uchun chora-tadbirlar ko'radi;

—rahbarlarga imzolash uchun taqdim qilinayotgan buyruqlar va boshqa huquqiy mazmundagi hujjatlar loyihalarining qonunchilikka muvofiqligi uchun javob beradi va ularga viza qo'yadi. Idoraviy normativ-huquqiy hujjatlarning amaldagi qonunlarga muvofiqligini yuridik xizmat tomonidan oldindan tekshirilmasdan chiqarilishiga yo'l qo'yilmaydi;

—vazirlikka, idoraga, boshqa boshqaruv organiga keladigan va ular tomonidan chiqariladigan normativ hujjatlarni tartibli hisobga olishni va saqlashni tashkil qiladi, boshqa bo'linmalar bilan birgalikda normativ-huquqiy hujjatlarining to'plamlarini nashr etish ishlarini bajaradi; vazirliklar, idoralar boshqa boshqaruv organlarining amaldagi normativ-huquqiy hujjatlariga o'zgartirishlar kiritish yoki o'z kuchini yo'qotganlarini bekor qilish to'g'risidagi takliflarni tayyorlaydi;

tizimda xo'jalik hisobini mustahkamlash, ijara munosabatlarini va mehnatni rag'batlantirishni tashkil etishning boshqa samarali shakllarini joriy etish uchun huquqiy vositalardan foydalanishni yaxshilash, xo'jalik shartnomalarining rolini oshirish va uning bajarilishi uchun mas'uliyatini kuchaytirish yuzasidan chora-tadbirlar ko'radi;

—o'ziga qarashi korxonalar chet el kompaniyalari va firmalari bilan iqtisodiy va ilmiy texnik aloqalar o'rnatganda ularga huquqiy yordam ko'rsatadi;

—mahsulot sifatini oshirish, mehnat haqidagi qonunga rioya etilishini ta'minlash, mehnat intizomini mustahkamlash, moddiy resurslarni tejash va ulardan oqilona foydalanish, kamomadlar, o'g'irlashlar, qo'shib yozishlar hamda samarasiz xarajatlar va nobudgarchiliklarning oldini olish, aybdor shaxslarni javobgarlikka tortishga qaratilgan huquqiy tadbirlarni ishlab chiqishda va amalga oshirishda qatnashadi.

—tarmoqdagi da'vo qo'zg'atish ishlarining ahvolini va uning amaliyotini tahlil qiladi, xo'jalik sudi tomonidan nizolarni ko'rib chiqish natijalari bo'yicha korxonalar faoliyatida aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish yuzasidan chora-tadbirlar ko'radi;

—sudda, xo'jalik sudida, boshqa tashkilotlarda huquqiy masalalar ko'rilayotganda belgilangan tartibda vazirlikning, idoraning, boshqa boshqaruv organining manfaatlarini ifodalaydi;

—vazirlik, idora va boshqa boshqaruv organi tizimidagi huquqiy ishlarga rahbarlikni amalga oshiradi;

—o'ziga qarashli korxonalarda bu ishlarning ahvolini tekshirib boradi, bu ishlarni takomillashtirish yuzasidan takliflarni ko'rib chiqish uchun vazirlik, idora va boshqa boshqaruv organining rahbariyatiga, hay'atiga kiritadi;

—vazirlik, idora va boshqa boshqaruv organi tizimidagi huquqiy ishlarning va yuridik xizmatlar faoliyatining ijobiy tajriba-sini o'rganadi va umumlashtiradi, uning amalda tatbiq etilishiga ko'maklashadi;

—huquqiy ishlar va yuridik xizmat faoliyatining turli yo'nalishlari bo'yicha tavsiyanomalar va ko'rsatmalar ishlab chiqadi;

—vazirlik, idora va boshqa boshqaruv organlari markaziy apparati xodimlarining yuridik umumiy o'quvini tashkil etishda va o'tkazishda qatnashadi, tarmoq yuridik xizmatga uni korxonalarda tashkil etishda yordam beradi, qonunchilikni tushuntirishga oid ishlarni ohb boradi;

zamonaviy texnika vositalaridan foydalanish asosida qonunchilik bo'yicha axborot-ma'lumotnoma ishlarini olib boradi amaldagi normativ hujjatlarga kiritilgan yangi o'zgartirishlar haqidagi axborotni, Adliya vazirligi ko'rsatmalari va respublika

xo'jalik sudlarining tajribasini o'ziga qarashli korxonalarga tezkorlik bilan yetkazadi, vazirlik, idora rahbariyatiga qonunchilik bo'yicha ma'lumotnoma materiallarini tayyorlaydi, huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlar beradi;

—vazirlik, idora va boshqa boshqamv organi tizimida qonun buzilishlari aniqlangan taqdirda yuridik xizmat zamr choralar ko'rish, bunday kamchiliklarni bartaraf etish hamda ulaming oldini olish uchun tegishli rahbarga bu haqda axborot beradi.

Xo 'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatining vazifalariga esa quyidagilar kiradi:

a) korxona ishining huquqiy ta'minlashini tashkil etish, bo'linmalarining iqtisodiy javobgarligini tartibga soluvchi huquqiy hujjatlar tizimini, korxonaning ishlab chiqarish-xo'jalik va ijtimoiy faoliyatining boshqa masalalarini tayyorlash va joriy qilishda ishtirok etish;

—korxonada belgilangan ichki xo'jalik da'volarini qo'zg'ash va ko'rib chiqish tartibga rioya etilishini nazorat qilish;

—iqtisod, moliya, hisob-kitob xizmatlari va boshqa bo'linmalar bilan birgalikda korxonaning xo'jalik faoliyati natijalarini iqtisodiy-huquqiy tahlil qilish, samarasiz xarajatlarning tarkibini va ulaming kelib chiqish sabablarini, balans hisobidagi debitorlik va kreditorlik qarzlari ahvolini o'rganish, sud va tergov organlariga jo'natish uchun pul mablag'lari va tovar-moddiy boyliklarning kamomadi va ulami o'g'irlashlar bo'yicha materiallarni rasmiylashtirish;

b) qonunchilik aktlari, yuqori boshqamv organlarining normativ-huquqiy hujjatlarini, korxona mahalliy normativ-huquqiy hujjatlarining tartibga solingan hisobini va saqlanishini tashkil etish, boshqa bo'linmalar bilan birgalikda korxonaning idoraviy normativ huquqiy hujjatlarini tartibga solish ishlarini olib borish;

d) korxona rahbariga imzolash uchun taqdim qilinayotgan buyruqlar va boshqa huquqiy mazmundagi hujjatlar loyihalarining qonunga muvofiqligini tekshirish va ularga viza qo'yish;

e) boshqa korxonalar bilan xo'jalik shartnomalari, shuningdek, chet el

kompaniyalari va firmalari bilan kontraktlar tayyorlash, tuzish va ulaming ijrosini nazorat qilishga oid ishlarda qatnashish, shartnomalar va kontraktlar loyihalariga viza qo'yish;

f) da'vo ishlarini olib borish, sudda, xo'jalik sudida, shuning-dek, boshqa organlarda huquqiy masalalar ko'rilayotganda belgilangan tartibda korxona manfaatlarini himoya qilish, da'vo ishlari agar boshqa bo'linmalar tomonidan olib borilsa, bu ishga rahbarlikni amalga oshirish;

g) moddiy boyliklarni hisobdan chiqarish hujjatlari, buzilish-lar va suiiste'molliklar topilgan taftish va qayta ro'yxatga olish aktlari bo'yicha huquqiy xulosalar berish;

h) mehnat jamoasi tomonidan ishlab chiqarish va ijtimoiy rivojlanish masalalarini hal etishda o'zini o'zi boshqarishni amalga oshirishda qonunchilikka rioya etilishiga yordam berish, jamoa shartnomasini tayyorlashda va tuzishda qatnashish, mehnat jamoasi kengashiga, kasaba uyushmasi qo'mitasiga va boshqa jamoat tashkilotlariga o'z vakolatlarini amalga oshirishda huquqiy yordam ko'rsatish;

i) yuridik umumiy o'quvni tashkil etishda va uni amalga oshirishda qatnashish, xodimlarni amaldagi qonunlar bilan tanishtirish;

j) korxona faoliyatida qonunchilikni buzish hollari aniqlansa, bu haqda ulami bartaraf etish va oldini olish yuzasidan zamr choralar ko'rish uchun rahbami xabardor qilish.

«Ozbekiston Respublikasining davlat boshqarav organlari va korxonalaridagi yuridik xizmat to'g'risida»gi Nizomga muvofiq, davlat boshqamvi organi va korxona yuridik xizmatiga bir xil maz-mundagi huquqlar berilgan. Bular quyidagilardir:

a) davlat boshqarav organi, korxona, tuzilma birliklari faoliyatida qonunchilikka rioya etilishining ahvoli bilan tanishish; taftish o'tkazishlarda va qayta ro'yxatga olishlarda qatnashish;

b) mansabdor shaxslardan davlat boshqaruv organlarida, korxonalarda belgilangan tartibda hujjatlar, ma'lumotnomalar, hisob-kitoblar va o'z burchlarini bajarish uchun zarar bo'lgan boshqa ma'lumotlarni olish;

d) rahbariyatga qonun buzishlarni bartaraf etish, keltirilgan zararni qoplash,

amaldagi qonunlarning bajarilishini ta'min-lamagan yoxud buzayotgan bo'linmalar va xizmatlarning rah-barlarini, boshqa xodimlarni javobgarlikka tortish haqida takliflar taqdim etish;

e) davlat boshqaruv organi va korxona rahbariyati bilan kelishilgan holda normativ hujjatlar yoki boshqa hujjatlar

loyihalarini tayyoriash, shuningdek, o'ziga yuklatilgan vazifalarga muvofiq yuridik xizmat tomonidan o'tkaziladigan tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun boshqa bo'linmalar va xizmat-larning xodimlarini jalb etish;

f) davlat boshqaruv organi, korxona rahbariyati tomonidan chaqiriladigan hay'at majlislarida, tegishli kengashlarda, yig'ilish-larda ishtirok etish.

Davlat boshqaruv organlarining hamda xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmati Nizomda belgilab qo'yilgan vazifa va huquqlardan kelib chiqqan holda xuddi shu mazmundagi majburiyatlarga ega. Masalan, davlat boshqaruvi organi yoki korxona rahbariyati tomonidan chaqiriladigan hay'at majlislarida, tegishli kengashlarda, yig'ilishlarda ishtirok etish yuridik xizmatning ham huquqiga, ham majburiyatiga kiradi.

Yuridik xizmat xodimlariga huquqiy ishlarga taalluqli bo'lmagan boshqa ishlarning yuklatilishiga yo'l qo'yilmaydi. Yuridik xizmat xodimlari Ozbekiston Respublikasi mehnat qonunchiligiga muvofiq, Nizomda ko'zda tutilgan vazifalarni bajarmaganliklari uchun intizomiy va moddiy javobgarlikka tortilishlari mumkin. Ozbekiston Respublikasi Adhya vazirhgi organlari davlat bosh-qaruv organlari, xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmat xodimlarini o'tkaziladigan tekshirishlar natijalari bo'yicha ularni o'z xizmat vazifalarini bajarmaganliklari uchun intizomiy javobgarlikka tortish haqida taqdimnoma kiritishga haqlidirlar.

Yuridik xizmatga yuklatilgan vazifalarni bajarishga va unga berilgan huquqlardan foydalanishga qarshilik ko'rsatuvchi mansab-dor shaxslar, uning oqibatida qonunchilikning buzilishiga yo'l qo'yilsa, fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlariga zarar yetsa, Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligi va uning organlari taqdimnomasi bo'yicha yuridik javobgarlikka tortiladilar.

Nazorat savollari

1. Yuridik xizmat huquqiy maqomini belgilovchi qanday normativ huquqiy hujjatlarni

bilasizq

2. Yuridik xizmat to'g'risidagi ichki nizomlar va mansab yo'riqnomalari yuridik xizmat faoliyatini tartibga solishda qanday ahamiyatga egaq
3. Yuridik xizmatning vazifalarini sanab o'ting.
4. Yuridik xizmatning huquq va mas'uliyati haqida gapirib bering.

5-Mavzu: DAVLAT HOHMIYATI VA BOSHQARUVI OLIY ORGANLARI YURIDIK XIZMATI FAOLIYATINING ASOSIY YO'NALISHLARI

Reja:

- 1) Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari**
- 2) Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari**
- 3) Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari**

Asosiy so'z va tayanch tushunchalar: devon, spiker, bayonotlar, murojaatlar, parlament so'rovlari, yuridik ekspertiza, qonunchilik texnikasi, axborot resurslari, qonunchilik palatasi reglamenti, rayosati

Foydalanigan adabiyotlar

- 1.Karimov I. Ozbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'lida.. T., Ozbekiston, 1995y. 43-46-betlar
- 2."Ozbekiston Respublikasining normativ hujjatlari to'g'risida "gi Qonun." Xalq so'zi" 2000y. Dekabr
- 3.Ozbekiston respublikasi Prezidentining "Meva sabzavotchilik va uzumchilik sohasida iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-3709 sonli Farmoni. Ozbekiston Respublikasi farmonlari va qarorlari. T. Ozbekiston 2006y.
- 4."Ozbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalardagi yuridik xizmat to'g'risida" gi Nizom. (Vimning 1993-yil 2-martdagi 118sonli qarori . Ozbekiston Respublikasi Hukumati qarorlari to'plami)
- 5.Ibragimov B. Tadbirkorlik huquqi. T. "Moliya" 2001y. 22-bet.
- 6.Ro'zinazarov Sh. Tadbirkorlik faoliyatini huquqiy tartibga solish (Qonun hujjatlarini va sud amaliyoti masalalari) T., TDYuI.. 2004-yil
- 7.Otaxonov F. O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat. T., "Ilm-ziyo" nashriyoti uyi. 2006y, 49-60-betlar.

1.Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- 1) Qonunchilik palatasi faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlashda ishtirok etish;
- 2) qonun loyihalarini huquqiy ekspertizadan o'tkazish;
- 3) Qonunchilik palatasi deputatlari, deputatlar birlashmalari, qo'mitalariga qonun loyihalarini va ularga ilova qilinadigan hujjatlarni tayyorlash masalalarida huquqiy yordam ko'rsatish;
- 4) Qonunchilik palatasi deputatlari va devoni xodimlarining huquqiy bilimi darajasini oshirishda ishtirok etish.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining devoni to'g'risidagi Nizomga ko'ra, Qonunchilik palatasi yuridik xizmati yuqorida ko'rsatilgan asosiy yo'nalishlar bo'yicha quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. Qonunchilik palatasi va uning Kengashi majlislarini huquqiy jihatdan ta'minlashda ishtirok etadi.

Qonunchilik palatasi Spikerining, Qonunchilik palatasi Spikeri o'rinbosarlari va Qonunchilik palatasi devoni rahbarining topshirig'iga binoan bo'lim vakolatiga kiritilgan huquqiy masalalar bo'yicha xulosalar tayyorlaydi.

Qonunlar, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari, Qarorlari va Farmoyishlari, Ozbekiston Respublikasi hukumatining qarorlari, farmoyishlari hisobini yuritadi va ularni tartibga soladi. Ozbekiston Respublikasi qonun hujjatlarining qog'oz va elektron nusxasi fondini shakllantirish va nazorat holatida saqlaydi. Qonunchilik palatasi deputatlari va devoni xodimlarining so'roviga binoan axborot resurslari asosida Ozbekiston Respublikasi qonunchiligi bo'yicha axborot-ma'lumot ishini amalga oshiradi hamda ularga belgilangan tartibda elektron va (yoki) qog'oz nusxadagi tegishli materiallarni taqdim etadi.

Qonunchilik palatasining Internetdagi axborot saytida qonunchilik bazasini shakllantirishda ishtirok etadi.

2. Qonunchilik palatasi Kengashining yoki qonun loyihalarini tayyorlash uchun mas'ul bo'lgan qo'mitalarning topshirig'iga binoan, qonunchilik palatasiga kiritilgan qonun loyihalarini, shuningdek, qonunchilik palatasi qarorlari, bayonotlari, murojaatlari, parlament so'rovlari loyihalarini huquqiy ekspertizadan o'tkazadi, ular yuzasidan xulosalar tayyorlaydi, ushbu hujjatlarning yuridik-texnik jihatidan maromiga yetkazilishida ishtirok etadi. Qonunchilik palatasining qonun loyihalarini tayyorlashga mas'ul bo'lgan qo'mitalarining murojaatlariga binoan qonun loyihalarini, ularning yuridik texnika talablariga muvofiqligini tahlil qilish, ushbu hujjatlarning sifatini yaxshilash yuzasidan takliflar tayyorlaydi.

3. Qonun loyihalarini Qonunchilik palatasiga kiritish oldidan qonunchilik palatasi deputatlari, deputatlar birlashmalari va qo'mitalariga qonun loyihalarini va ularga ilova qilinadigan hujjatlarni tayyorlash masalalarida huquqiy yordam ko'rsatadi. Qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilinadigan qonun loyihalari va boshqa hujjatlar loyihalari bilan ishlash masalalari bo'yicha ularni ko'rib chiqishning qonunchilik palatasi Reglamentida nazarda tutilgan barcha bosqichlarida takliflar va tushuntirishlar tayyorlaydi. Qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilingan qonunlarni Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senatida ko'rib chiqish uchun yubo-rishga tayyorlashda ishtirok etadi.

Qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilinadigan qonunlar, qarorlar, bayonotlar, murojaatlar, parlament so'rovlarining yuridik-texnik jihatidan rasmiylashtirilishiga yagona yondashuvni ta'min-laydi. Qonunchilik palatasi deputatlariga, deputatlar birlashmalariga ushbu masala bo'yicha maslahatlar beradi va uslubiy yordam ko'rsatadi.

4. Qonunchilik palatasi deputatlari va qonunchilik palatasi devoni xodimlarining huquqiy bilimi darajasini oshirishda ishtirok etadi.

2. Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

1) Senat faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlashda ishtirok etish;

2) Qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilingan qonunlarni, Senat qarorlari va boshqa huquqiy hujjatlari loyihalarini Ozbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga va boshqa qonunlariga, shuningdek yuridik-texnik talablariga qanchalik muvofiq ekanligini tahlil qilish;

3) Senat a'zolari, qo'mitalariga qonunlarni va ularga ilova qilinadigan hujjatlarni tayyorlash masalalarida huquqiy yordam ko'rsatish.

Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining devoni to'g'risidagi Nizomga ko'ra qonunchilik palatasi yuridik xizmati yuqorida ko'rsatilgan asosiy yo'nalishlar bo'yicha quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. Senat rahbariyati va Senat devoni rahbari topshirig'iga binoan bo'lim vakolatiga taalluqli huquqiy masalalar yuzasidan xulosalar tayyorlaydi.

Senat tomonidan nazorat qilish sohasidagi vakolatlarning amalga oshirilishiga ko'maklashadi.

Ozbekiston Respublikasi qonunlari hamda Senat va uning Kengashi qarorlari, Qonunchilik palatasi qarorlari, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari, Qarorlari va Farmoyishlari, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va farmoyishlari hisobini yuritadi hamda ularni tizimga solib boradi.

Senatning qonunlar bazasini shakllantiradi va tekshirib, to'g'ri holatda bo'lishini nazorat qilib boradi.

Senat qo'mitalarining yozma so'roviga binoan qonunlar bazasi asosida huquqiy masalalar bo'yicha axborot yo'sinidagi ma'lu-motnomalar tayyorlaydi.

2. Qonunchilik palatasi tomonidan kiritilgan qonunlarni ko'rib chiqish uchun Senatning qaysi qo'mitalari mas'ul bo'lsa, shu qo'mitalar topshirig'iga binoan mazkur qonunlarning Ozbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga va boshqa qonunlariga, shuningdek, yuridik texnika talablariga qanchalik muvofiq ekanligini tahlil qiladi, mazkur hujjatlarning sifatini oshirish yuzasidan takliflar tayyorlaydi.

Qonunchilik palatasi tomonidan kiritilgan qonunlarning muhokamasida ishtirok etadi.

Senat qarorlari, bayonotlari, murojaatnomalari loyihalari yuzasidan takliflar tayyorlash hamda mazkur hujjatlarni yuridik-texnik jihatdan maromiga yetkazishda

ishtirok etadi.

3. Senat hamda uning Kengashi va qo'mitalari (komissiyalari) muhokamasiga kiritiladigan masalalar yuzasidan materiallar va takliflar tayyorlanishiga ko'maklashadi.

Qonunchilik palatasi tomonidan kiritilgan qonunlar yuzasidan xulosalar tayyorlashda Senat qo'mitalariga ko'maklashadi.

Senat tomonidan ma'qullangan qonunlarni va qabul qilingan qarorlar, bayonotlarni, murojaatnomalarni, shuningdek, parlament so'rovlarini yuridik-texnik jihatdan rasmiylashtirishga bir xil yonda-shilishini ta'minlaydi, Senat a'zolariga maslahat yo'sinidagi va uslubiy yordam ko'rsatadi.

3. Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- 1) Vazirlar Mahkamasi faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlashda ishtirok etish;
- 2) qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini yuridik ekspertizadan o'tkazish;
- 3) Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi a'zolariga hamda Vazirlar Mahkamasi devoni mutaxassislariga huquqiy masalalar bo'yicha maslahat berish va huquqiy yordam ko'rsatish;
- 4) qonun loyihalari va boshqa masalalar bo'yicha Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari, Adliya vazirligi bilan o'zaro hamkorlikni ta'minlash.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining yuridik bo'limi to'g'risidagi Nizomga muvofiq, Vazirlar Mahkamasi yuridik xizmati yuqorida ko'rsatilgan asosiy yo'nalishlar bo'yicha quyidagi vazifalar va funksiyalarni amalga oshiradi:

1. Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, uning rayosati va devoni ko'rib chiqishi uchun kiritilgan masalalar va hujjat-larning huquqiy jihatdan ishlab chiqilishini ta'minlaydi. Qonun hujjatlarini Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlariga muvofiqlashtirish, huquqiy tartibga solishning tizimli va to'liq bo'lishini ta'minlash haqidagi takliflarni ishlab chiqadi.

Qonun hujjatlarini takomillashtirish bo'yicha takliflarni tahlil qiladi va umumlashtiradi hamda ularni Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, Ozbekiston Respublikasining Bosh vaziri, uning o'rinbosarlari, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining rahbari ko'rib chiqishi uchun kiritadi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi rayosati, Ozbekiston Respublikasi Bosh vaziri, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devoni rahbarining topshiriqlariga muvofiq qonun hujjatlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari, Qarorlari va Farmoyishlari, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari loyihalarini tayyorlaydi, ularni tayyorlashda qatnashadi.

Ozbekiston Respublikasi Prezidenti, Ozbekiston Respublikasining Bosh vaziri va uning o'rinbosarlari tomonidan o'tkaziladigan yig'ilishlar materiallarini tayyorlashda va mazkur yig'ilishlarda qabul qilinadigan qarorlarni rasmiylashtirishda qatnashadi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, uning rayosati ko'rib chiqishi uchun va Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi rahbariyati, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devoni rahbari muhokamasi uchun kiritiladigan huquqiy masalalar bo'yicha tahliliy, ma'lumotnoma materiallar va boshqa materiallarni tayyorlaydi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devoni rahbarining buyruqlari loyihalarini huquqiy jihatdan ishlab chiqadi, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devoni faoliyati bilan bog'liq huquqiy hujjatlarni tayyorlashda qatnashadi.

Fuqarolarning murojaatlarini ko'rib chiqadi va ularda qo'yilgan masalalarni hal etish yuzasidan takliflar tayyorlaydi, ushbu murojaatlarni tegishli davlat va xo'jalik boshqaruvi organlariga, mahalliy davlat hokimiyati organlariga ko'rib chiqish va chora ko'rish uchun yuboradi, ularni o'z vaqtida ko'rib chiqilishini nazorat qiladi, fuqarolarni shaxsan qabul qiladi.

Qonun hujjatlarining turkumlashtirilgan hisobini, qonun hujjatlari bo'yicha ma'lumotnoma ishlarini yuritadi. Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining umumiy bo'limi bilan birgalikda Ozbekiston Respublikasi hukumatining qarorlari to'plami (QT)ni nashrga tayyorlaydi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining tarkibiy bo'linmalarini,

uning mutaxassislarini normativ-huquqiy hujjatlar matnlari, shuningdek, qonun hujjatlari bo'yicha ma'lumotnoma materiallar bilan ta'minlashni yaxshilash choralarini ko'radi.

2. Qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini yuridik ekspertizadan o'tkazadi hamda ularning Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga va qonun hujjatlariga, shuningdek, qonunchilik texnikasi qoidalari talablariga muvofiqligi to'g'risida xulosalar tayyorlaydi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorlari loyihalarining, shuningdek, hukumat tomonidan kiritiladigan yoki kelishiladigan Ozbekiston Respublikasi Qonunlari, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari, Qarorlari va Farmoyish-lari, boshqa qonun hujjatlari loyihalarining amaldagi qonun hujjatlariga va qonunchilik texnikasi qoidalari talablariga muvofiq-ligini ta'minlaydi.

3. Hukumat qarorlarini, Ozbekiston Respublikasining Bosh vaziri va uning o'rinbosarlari boshchilik qiladigan hukumat komis-siyalari va idoralararo komissiyalar, kengashlar va tashkiliy qo'mitalar qarorlarini, shuningdek, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi rahbariyatining topshiriqlarini tayyorlashda Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi a'zolariga hamda Vazirlar Mahkamasi devoni mutaxassislariga huquqiy masalalar bo'yicha maslahat beradi.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining boshqa tarkibiy bo'linmalari, davlat va xo'jalik boshqaruvining tegishli organlari, boshqa manfaatdor tashkilotlar bilan birgalikda hukumat qarorlarini belgilangan tartibda tayyorlaydi, ularni talqin qilish va qo'llash bo'yicha tushuntirishlar berishda qatnashadi hamda ularni Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi rayosati, Ozbekiston Respublikasining Bosh vaziri, uning o'rinbosarlari, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining rahbari ko'rib chiqishi uchun kiritadi;

4. Ozbekiston Respublikasi hukumati tomonidan kiritilgan qonun loyihalari va boshqa masalalar bo'yicha Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Kengashlari, qo'mitalari, komis siyalari va devonlari bilan o'zaro hamkorlikni ta'minlaydi hamda qonun loyihalarining ular tomonidan muhokama qilinishida qat-nashadi.

Qonun yaratish faoliyatini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlarini ishlab chiqish va amalga oshirishda Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, boshqa

organlar, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi devonining tarkibiy bo'linmalari bilan o'zaro hamkorlik qiladi.

Nazorat savottari

1. Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi yuridik xizmati faoliyatining qanday asosiy yo'nalishlari mavjudq
2. Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati yuridik xizmati faoliyatining qanday asosiy yo'nalishlari mavjudq
3. Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yuridik xizmati faoliyatining asosiy yo'nalishlari haqida gapirib bering.

6-Mavzu: MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI YURIDIK XIZMATI FAOLIYATINING ASOSIY YO'NALISHLARI

Reja:

- 1) Mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatida qonuniylikni ta'minlashda yuridik xizmatning roli
- 2) Yuridik xizmatning mahalliy davlat hokimiyati organlari mulkini (munitsipal mulkni) saqlash hamda tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishda qonuniylikni ta'minlashdagi faoliyati
- 3) Mahalliy davlat hokimiyati organlarining huquq va qonuniy manfaatlarini sudda va boshqa organlarda himoya qilish

Asosiy so'z va tayanch tushunchalar: qonuniylik, huquqiy tartibot, mahalliy byudjet, mahalliy byudjet, moliyaviy resurslar, huquqiy maslahatchi, Sessiya muhokamasi, qonuniylikni ta'minlash, munitsipal mulk, munitsipal korxona, subvensiyalar, dotatsiyalar

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Karimov I. A. “Yangicha fikrlash va ishlash – davr talabi”.5-j.,T., “Ozbekiston,1997,367-b
- 2.Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
- 3.Ozbekiston Respublikasining mahalliy hokimiyat idoralarini qayta tashkil etish to'g'risida”gi Qonun. Ozbekiston Respublikasi Oliy Kengashining axborotnomasi.1992. 3.,146-modda.
- 4.Ozbekiston Respublikasining “Normativ huquqiy hujjatlar to'g'risida”gi Qonun.
- 5.Ozbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi.T., “Adolat”1997-y.
- 6.Ozbekiston Respublikasining “Davlat tasarrufidan chiqarish va hususiylashtirish to'g'risida”gi Qonun Ozbekistonning yangi qonunlari. 1-son. “Adolat”1992-yil.
- 7.Kuzyanin. Yuridicheskaya slujba. M.,MGUU,2002-y.
- 8.Otaxonov F.X. Ozbekiston Respublikasida yuridik hizmat. “ilm-ziyo”nashriyot uyi, 2006, 69-80-betlar.

1. Mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatida qonuniylikni ta'minlashda yuridik xizmatning roli

Mahalliy davlat hokimiyati organlari mahalliy vakillik hamda ijroiya hokimiyatidan iborat bo'lib, xalq deputatlari viloyat, tuman va shahar kengashlari davlat hokimiyatining vakillik organlari, viloyat, tuman va shahar hokimliklari esa, ijroiya hokimiyat organi hisoblanadi. Viloyat, tuman, shahar hokimi tegishli hududdagi vakillik va ijroiya hokimiyatini boshqaradi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 100-moddasiga muvofiq, qonuniylikni, huquqiy tartibotni va fuqarolarning xavfsizligini ta'minlash; hududlarni iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlantirish; mahalliy byudjetni shakllantirish va uni ijro etish, mahalliy soliqlar, yig'implarni belgilash, budjetdan tashqari jamg'armalarni hosil qilish; mahalliy kommunal xo'jalikka rahbarlik qilish; atrof-muhitni muhofaza qilish; fuqarolik holati aktlarini qayd etishni ta'minlash; normativ-huquqiy hujjatlarni qabul qilish hamda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga va qonunlariga zid kelmaydigan boshqa vakolatlarni amalga oshirish mahalliy davlat hokimiyati organlari vakolatiga kiradi.

O'zbekiston Respublikasining 1993-yil 2-sentabrdagi «Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida»gi Qonunida ularning vakolatlari batafsil belgilangan: Mahalliy davlat hokimiyati organlarida qonuniylikni ta'minlash va boshqa huquqiy ishlarni amalga oshirish maqsadida hokimlik apparati tuzilmasida huquqiy maslahatchi lavozimi nazarda tutilgan.

Mahalliy davlat hokimiyati organlarining yuridik xizmati mahalliy vakillik va ijroiya hokimiyati organlarining yuqorida sanab o'tilgan vakolatlariga kiradigan masalalarni hal etishga qaratilgan barcha faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlab berishni tashkil qilish lozim. Bunda yuridik xizmat asosan quyidagi yo'nalishlarda o'z faoliyatini amalga oshiradi:

—mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan qabul qilinadigan huquqiy mazmundagi hujjatlarning qonuniyligini ta'minlash;

—mahalliy davlat hokimiyati organlari mulkini saqlash, moliyaviy resurslarini shakllantirish, mulkni xususiyashtirishda hamda tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishda qonuniylikni ta'minlash;

—shartnomaviy munosabatlarni huquqiy tartibga solish;

—mahalliy davlat hokimiyati organlarining huquq va qonuniy manfaatlarini sudda va boshqa organlarda himoya qilish.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan qabul qilinadigan yoki chiqariladigan huquqiy hujjatlarni ikki guruhga ajratish mumkin:

—*birinchisi*, xalq deputatlari kengashlari tomonidan qabul qilinadigan qarorlar;

—*ikkinchisi*, hokimlar tomonidan qabul qilinadigan qaror hamda farmoyishlar.

Xalq deputatlari kengashining qarorlari ularning asosiy ish shakli bo'lmish sessiyalari davrida qabul qilinadi. Sessiya muhokamasiga kiritilayotgan qaror loyihalari kengashning komissiyalari va hokimlikning boshqa tuzilmalari tomonidan yuridik xizmat ishtirokida tayyorlanadi va sessiyadan oldin deputatlarga tarqatiladi.

Ikkinchisi, bu hokimlar tomonidan qonunlar va yuqori turuvchi davlat organlarining huquqiy hujjatlarini ijrosini hamda shu hududdagi muhim ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni tartibga solish yuzasidan qabul qilinadigan qarorlar hamda kundalik, ma'muriy, xo'jalik va shaxsiy tarkibga oid masalalarni hal qilish uchun chiqariladigan farmoyishlardir. Shuning uchun ham Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 104-moddasida hokim o'ziga berilgan vakolatlar doirasida tegishli hududdagi barcha korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, birlashmalar, shuningdek, mansabdor shaxslar va fuqarolar tomonidan bajarilishi majburiy bo'lgan qarorlarni qabul qilishligi belgilab qo'yilgan. Masalan, Toshkent shahar hokimining 2003-yil 8-maydagi 272-sonli qarori bilan «Ozbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari, Farmoyishlari, hukumat va Toshkent shahar hokimining qaroriari bajarilishini tashkil qilish tartibi» tasdiqlandi. Unga muvofiq farmon va qaroriarning bajarilishi quyidagicha tashkil etiladigan bo'ldi:

— shahar hokimi o'rinbosarlari Farmon va Qarorlar kelib tushishi bilan 3 kun muddatda ularda qo'yilgan vazifalarni amalgam oshirilishini ta'minlovchi zarur takliflar, aniq chora-tadbirlar rejasi, farmoyish va qaror loyihasini puxta tayyorlanishini ta'min-lashlari (agar Farmon va Qarorlarda boshqa muddatlar belgilan-magan bo'lsa), qabul qilingan hujjatlar tuman hokimliklari, hoki-miyat tuzilmasidagi boshqarma, bo'lim, korxona va tashkilotlarga bir kecha-kunduzda yuboriUshi lozim;

—tuman hokimlari, boshqarma va bo'limlar Toshkent shahar hokimi qarori, farmoyishi kelib tushishi bilan 2 kun muddatda ularda qo'yilgan vazifalarni amalga oshirilishini ta'minlovchi aniq chora-tadbirlar rejasi, farmoyish, qaror yoki buyruq qabul qilish-lari (agar shahar hokimi hujjatlarida boshqa muddatlar belgilan-magan bo'lsa), qabul qilingan hujjatlar shu kuni tegishli hokim o'rinbosarlari, hokimiyat va o'zlarining tuzilmalaridagi bo'lim, korxona va tashkilotlarga yuborilishi lozim;

—bo'lim, korxona, tashkilot va muassasalar tuman hokimi qarori, farmoyishi yoki boshqa yuqori organ buyrug'i kelib tushishi bilan 2 kun muddatda ularda qo'yilgan vazifalarni amalga oshirilishini ta'minlovchi aniq chora-tadbirlar rejasi, buyruqlar qabul qilishlari (agar yuqori tashkilot hujjatlarida boshqa muddatlar belgilanmagan bo'lsa), qabul qilingan hujjatlar shu kuni o'zlariga bo'ysunuvchi bo'linmalar, tsexlar, xizmatlarga, mehnat jamoalariga yetkazilishi, bajarilgan ishlar to'g'risida tegishli yuqori boshqarma, korxona va tashkilotlarga ma'lumot yuborilishi lozim.

Ozbekiston Respublikasining «Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida»gi Qonuni 5-moddasiga muvofiq, mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan qabul qilinadigan qarorlar normativ-huquqiy hujjatlar qatoriga kiradi.

Yuridik xizmat mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan qabul qilinadigan huquqiy tusdagi huijatlarning qabul qilinishida qonuniylikni ta'minlash uchun xalq deputatlari kengashi va hokimning qaror va farmoyishlari loyihalarini ko'rib chiqib, ularni huquqiy baholaydi va viza qo'yadi. Zarurat bo'lganda, hokimga uning qaror va farmoyish loyihalari yuzasidan takliflar kiritadi. Bunda yuridik xizmat quyidagilarni e'tiborga olmog'i lozim:

—taqdim etilayotgan huquqiy hujjat loyihasini Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonun hujjatlariga muvofiqligi, ularning hujjatni qabul qilayotgan

organ vakolatlariga kirishi, ular shu ududdagi fuqarolar va xo'jalik yurituvchi subyektlar huquq va manfaatlariga zid emasligini;

—qabul qilinayotgan huquqiy hujjatlar loyihalarini belgilangan tartibda tuzilganligi, ularni tuzishda qonunchilik texnikasi qoidalariga rioya etilganligini;

—hujjatni qabul qilinishiga asos bo'luvchi yuqori turuvchi organlarning huquqiy hujjatlari yoki topshiriqlarining mavjudligi, ularda hal etilishi ko'rsatilgan masalalarning loyihada to'liq o'z aksini topganligini;

—hujjat qabul qilinishi zarurligini asoslovchi tushuntirish xatining mavjudligi (tushuntirish xati hujjatni tayyorlagan organ tomonidan tuzilib, uning mansabdor shaxslari tomonidan imzola-nishi), ularning asoslilikini;

—hujjatda belgilangan masalalarning bajarilishi yuklatilayotgan ijrochilar va ularni ijro etish muddatlari to'g'ri belgilanganligini;

—hujjat loyihasi uni ijro etish belgilanayotgan manfaatdor tashkilotlar bilan kelishilganligi, uni yuzasidan ularning xulosa va e'tirozlari mavjudligini;

—mazkur hujjat qabul qilinishi munosabati bilan awal qabul qilingan hujjatlarga qo'shimcha va o'zgartirishlarni to'g'ri kiritilayotganligi, o'z kuchini yo'qotgan hujjatlarni o'atilgan tartibda bekor qilinishini;

—hujjatda unga viza qo'yishi shart bo'lgan mansabdor shaxslarning vizalari mavjudligini.

Yuridik xizmat hujjat loyihasini tekshirish jarayonida:

—kamchiliklar aniqlangan taqdirda loyihani kiritgan organga asoslangan e'tirozlar tayyorlash, ular bartaraf etilmagan taqdirda tegishli hokimga ma'lumot taqdim etish;

—hujjat qabul qilinganidan so'ng uni o'atilgan tartibda ro'yxatga olinishini, tegishli mansabdor shaxslar va manfaatdor tashkilotlarga jo'natilishini, uning asosiy nusxasi va uni qabul qilinishiga asos bo'lgan hujjatlarni saqlash uchun to'liq topshirilganligini nazorat qilish;

—hujjat o'atilgan tartibda qabul qilinganidan so'ng, u yuzasidan tushuntirishlar berish kabi vazifalarni ham bajaradi.

—Mazkur jarayon sarmashaqqat va murakkab bo'lganligi uchun mahalliy davlat hokimiyati organlari yuridik xizmati xodimlaridan yuqori malaka, chuqur bilimlar va tajribaga ega bo'lishini talab etadi.

2) Yuridik xizmatning mahalliy davlat hokimiyati organlari mulkini (munitsipal mulkni) saqlash hamda tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishda qonuniylikni ta'minlashdagi faoliyati

O'zbekiston Respublikasining «Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida»gi Qonuni 7-moddasiga muvofiq, xalq deputatlari viloyat, tuman, shahar kengashi va viloyat, tuman, shahar hokimi faoliyatining iqtisodiy asosini ma'muriy hududiy tuzilmalarning davlat mulki (munitsipal mulk) hamda viloyat, tuman va shaharda mavjud bo'lib, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga xizmat qiluvchi boshqa mulk tashkil etadi. Xalq deputatlari viloyat, tuman, shahar kengashi davlat mulkini chegaralash natijasida o'ziga berilgan yoki qonunlarga muvofiq, o'zi sotib olgan obyektlarga nisbatan mulkdor vakolatlarini to'liq amalga oshiradi.

Xalq deputatlari viloyat, tuman, shahar kengashining mol-mulki, budget mablag'lari, budgetdan tashqari fondlarning va aniq maqsadga qaratilgan fondlarning mablag'lari viloyat, tuman, shahar mulkini tashkil etadi. Viloyat, tuman, shahar ahamiyatiga ega bo'lgan muhandislik infrastrukturasi obyektlari va boshqa obyektlar, korxonalar va birlashmalar, xalq ta'limi, sog'liqni saqlash, ijtimoiy ta'minot, fan va madaniyat muassasalari, viloyat, tuman, shahar mablag'i hisobidan tashkil etilgan yoki sotib olingan, shuningdek ulushbay asoslarda tashkil etilgan yoki sotib olingan yoxud xalq deputatlari viloyat, tuman, shahar Kengashiga boshqa manbalardan bepul berilgan qimmatli qog'ozlar va moliya aktivlari viloyat, tuman, shahar mulki bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, viloyat, tuman va shahar mulki boshqa manbalardan ham shakllanishi mumkin. Masalan, Ozbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 191-moddasi egasiz ashyolar bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soladi. Ushbu moddaga muvofiq egasiz ko'chmas ashyolar tegishli davlat organining yoki fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organining arizasiga muvofiq ko'chmas mol-mulkni davlat ro'yxatiga oluvchi organ tomonidan hisobga olinadi. Egasiz ko'chmas ashyo hisobga olingandan keyin uch yil muddat o'tgach, davlat mol-mulkini boshqarishga vakolatli bo'lgan organ yoki fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi bu ashyoni davlat mulkiga yoki fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi mulkiga kirgan deb hisoblash to'g'risida talab bilan sudga murojaat etishi mumkin.

Yuridik xizmatning mahalliy davlat hokimiyati organlari mulkini (munitsipal mulkni) saqlashdagi faoliyati quyidagi ishlarni bajarish orqali amalga oshiriladi:

—mahalliy davlat hokimiyati tasarrufidagi mol-mulkni baholash va sotishda qonuniylilikni ta'minlash;

—moddiy boyliklar va pul mablag'larini hisobdan chiqarish to'g'risidagi hujjatlar loyihasiga huquqiy xulosa beradi;

—mulkka zarar yetkazilishi jinoiy xatti-harakatlar bilan bog'liq bo'lsa, sud va tergov organlariga yuborish uchun materiallarni rasmiylashtirish;

—mulkni saqlashni ta'minlash bo'yicha amaldagi qonun hujjatlarini tashviqot qilish;

—egasiz ashyolarni mahalliy davlat hokimiyati mulkiga o'tkazish bo'yicha tashkiliy ishlarini huquqiy ta'minlash;

—boshqa hududiy davlat boshqaruvi organlari bilan birgalikda munitsipal korxona va tashkilotlarda o'g'irlik, kamomad va samarasiz xarajatlarning kelib chiqish sabablari va sharoitlarini tahlil etish va ularni bartaraf etish tadbirlarini amalga oshirish;

—munitsipal korxona va tashkilotlarga yetkazilgan zararlarni undirish choralari ko'rish yoki bu borada mazkur xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmatiga uslubiy rahbarlikni amalga oshirish.

Viloyat, tuman va shaharning moliyaviy resurslarini budget mablag'lari, budgetdan tashqari fondlar, aniq maqsadga qaratilgan fondlar, kredit resurslari, shuningdek, respublika budgetidan ajratilgan subvensiyalar va dotatsiyalar tashkil etadi.

Viloyat, tuman va shahar budgetining daromadlari quyidagilardan iborat:

—Ozbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq olinadigan soliqlar va yig'imlar;

—viloyat, tuman va shaharga qarashli mol-mulkni ijaraga berish yoki sotishdan

keladigan tushumlar;

—qonunlarda nazarda tutilgan hollarda viloyat, tuman, shahar mulki hisoblangan korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning tekshirish vaqtida aniqlangan yashirib qolingani yoki kamaytirib ko'rsatilgan daromadlarning muayyan qismi va qonunlarda nazarda tutilgan boshqa tushumlar.

O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 7-moddasida mahalliy soliqlar va yig'implarning ro'yxati keltirilgan. Aynan mazkur moddada mahalliy soliqlar va yig'implar mahalliy budjetga o'tkazilishi belgilab qo'yilgan.

Viloyat, tuman va shaharning budjetdan tashqari fondlarining daromadi quyidagilardan shakllanadi:

—ftiqarolar, mulkchilik shaklidan qafiy nazar, korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning ixtiyoriy badallari va xayriyalari;

—O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq undiriladigan ayrim turdagi jarimalar va boshqa mablag'lardan.

Budjet mablag'lari faqatgina oldindan belgilab qo'yilgan maqsadlar uchun ishlatilishi lozim. Budjetdan tashqari fondlar-ning mablag'lari esa faqatgina tegishli xalq deputatlari kengashi va hokimning qaroriga binoan sarflanadi.

Viloyat, tuman va shaharning moliyaviy resurslarini shakllanti-rishda yuridik xizmat quyidagi ko'rinishdagi ishlarni amalga oshiradi:

—mahalliy soliqlar va yig'implarning o'z vaqtida mahalliy budjetga kelib tushishini ta'minlovchi huquqiy mexanizmni ishlab chiqishda;

—viloyat, tuman va shahar mulklarini ijaraga berishdan va sotishdan keladigan pul mablag'larini o'z vaqtida budjetga kelib tushishini ta'minlash bo'yicha huquqiy vositalardan foydalanish chora-tadbirlarini ko'radi;

—qonunda ko'rsatilgan hollarda huquqbuzarlik sodir etilganda mahalliy budjet daromadiga o'tkaziladigan moliyaviy mablag'larni huquqiy jihatdan rasmiylashtirishda ishtirok etadi;

—viloyat, tuman va shaharning budjetdan tashqari fondlarini shakllantirilishini huquqiy jihatdan ta'minlashda qatnashadi.

O'zbekiston Respublikasining 1991-yil 19-noyabrdagi «Davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish to'g'risida»gi Qonuni 7-moddasida munitsipal mulk obyektlarini davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish to'g'risidagi qaror qabul qilish huquqi mahalliy hokimiyat va boshqaruv idoralariga berilganligi belgilangan. Shuning uchun ham mahalliy davlat hokimiyati organlari ommaviy mulkni tasarruf etuvchi subyektlar qatoriga kiradi. Yuqoridagi Qonunning 8-moddasiga muvofiq, korxonani davlat tasarrufidan chiqarish yoki xususiylashtirish to'g'risida qaror qabul qilingandan so'ng ommaviy mulk obyektlarini tasarruf etuvchi tomonidan maxsus komissiya tuziladi. Ushbu komissiya tarkibiga mahalliy davlat hokimiyati organining, korxona ma'muriyatining, mehnat jamoa-sining, jamoat tashkilotlarining, moliya idorasining, bankning, xalq deputatlari mahalliy kengashining vakillari va boshqa mutaxassislar jalb etiladi. Davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish obyektlarining sotuv narxini ommaviy mulk obyektlarini tasarruf etuvchi belgilaydi. Sotuv narxini belgilashda obyektning davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish vaqtidagi qiymatiga asoslanadi hamda davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish o'tkazilayotgan paytda qaror topgan haqiqiy bahosi hisobga olinishi lozim.

Davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish chog'ida ommaviy mulk obyektlarini tasarruf etuvchi bilan yangi mulkdor o'rtasida o'zaro majburiyatlar hamda davlat tasarrufidan chiqarila-yotgan yoki xususiylashtirilayotgan obyekt faoliyatining shartlari to'g'risida shartnoma tuzilishi mumkin. Unda yangi mulkdorga muayyan davrgacha korxona ixtisosini, ishlab chiqarish hajmini va ish joylarini saqlab qolish bo'yicha majburiyatlar yuklanadi.

Davlat mulkini xususiylashtirishda qonuniylikni ta'minlash uchun yuridik xizmat quyidagi ishlarni amalga oshiradi:

- mulkni xususiylashtirish yuzasidan chiqarilayotgan huquqiy mazmundagi hujjatlarning qonuniyligini tekshiradi;

- mulkni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish yuzasidan tuzilgan komissiyaning ish faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlashda ishtirok etadi;

- davlat tasarrufidan chiqarilayotgan va xususiylashtirilayotgan mulkning bahosi qonun asosida belgilanganligini tekshiradi;

- ommaviy mulk obyektlarini tasarruf etuvchi bilan yangi mulkdor o'rtasida o'zaro majburiyatlar hamda davlat tasarrufidan chiqarilayotgan yoki xususiylashtirilayotgan obyekt faoliyatining shartlari to'g'risida shartnoma tuzilishini huquqiy jihatdan ta'minlashda ishtirok etadi, shuningdek, mazkur shartnoma shart-lariga rioya etilishini nazorat qilish huquqiy mexanizmini ishlab chiqishda qatnashadi. Shartnoma shartlari buzilganda davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish yuzasidan qabul qilingan huquqiy mazmundagi hujjatni bekor qilish choralarini ko'radi.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari o'z vakolatlari doirasida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish va tugatishda ishtirok etadi. Mahalliy davlat hokimiyati organlarining tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishdagi ishtiroki quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- tadbirkorlik subyektlarini ro'yxatdan o'tkazishda;

- ularga tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun litsenziyalar berishda;

tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun yer uchastkalarini ajratishda;

- tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun turar joylarni notu-rar joy toifasiga o'tkazishda;

- ayrim xo'jalik yurituvchi subyektlarni bankrot deb topish jarayonida ishtirok etishda va qonunda ko'rsatilgan boshqa hollarda.

Yuridik xizmatning tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishda qonuniylikni ta'minlashdagi faoliyati quyidagi ishlarni bajarish orqali amalga oshiriladi:

- mahalliy davlat hokimiyati organining tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish yuzasidan chiqargan huquqiy mazmundagi hujjatlari-ning qonun hujjatlariga muvofiqqligini tekshirish;

- mahalliy davlat hokimiyati organlarining tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish bilan shug'ullanuvchi tuzilmalarining yuridik xizmatiga uslubiy rahbarlikni amalga oshirish;

- tadbirkorlik subyektlariga litsenziyalar berilishida qonuniylikni ta'minlashda qatnashish. Litsenziya talabgoridan qo'shimcha hujjatlarni talab etilishiga yo'l qo'ymaslik yoki litsenziya talablari va shartlariga javob bermaydigan tadbirkorlik subyektiga litsenziya bermaslik choralarini ko'rish;

- ayrim toifadagi xo'jalik yurituvchi subyektlarning bankrotligi to'g'risidagi ishlarda

mahalliy davlat hokimiyatining vakili sifatida ishtirok etish.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari xo'jalik boshqaruvi organlari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlardan farqli ravishda shartnomaviy munosabatlarda unchalik darajada ko'p ishtirok etmasa-da, biroq, ayrim qonun hujjatlari bilan unga shartnomaviy munosabatlarda ishtirok etish bilan bog'liq vazifalar yuklatib qo'yilgan. Amaldagi qonunchilikka muvofiq mahalliy davlat hokimiyati organlari shartnomaviy munosabatlarda uning bevosita ishtirokchisi sifatida hamda o'z hududlarida xo'jalik subyektlari o'rtasidagi shartnomaviy munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ko'rish va bu ishlarni muvofiqlashtirib borish orqali ishtirok etishi mumkin.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari shartnomaviy munosabat-larning bevosita ishtirokchisi sifatida ishtirok etishining huquqiy asoslari Ozbekiston Respublikasining «Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida»gi Qonuni 5-moddasida o'z ifodasini topgan. Unda xalq deputatlari viloyat, tuman, shahar kengashi va viloyat, tuman, shahar hokimi o'zlariga berilgan vakolatlar doirasida umumman-faatni ifodalovchi tadbirlar o'tkazish, qo'shma korxonalar, xo'jalik tashkilotlari tuzish uchun hamda turli tarmoqlar va boshqaruv sohalarida faoliyatlarni uyg'unlashtirish maqsadida Qoraqalpog'iston Respublikasining, Ozbekiston Respublikasining boshqa vdoyatlari, shaharlari va tumanlarining davlat va boshqaruvi organlari bilan shartnomalar asosida o'zaro munosabatlar o'rnatishga haqli ekanligi o'z ifodasini topgan. Bundan tashqari, Qonunning 11-moddasida viloyat, tuman shahaming moliyaviy resurslari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yuzasidan birgalikdagi dasturlarni, shu jumladan, hududlararo dasturlarni pul bilan ta'minlash uchun boshqa viloyatlar, tumanlar, shaharlar, shuningdek, korxonalar, muassasalar, tashki-lotlar, jamoat birlashmalari va fuqarolarning moliya resurslari bilan shartnoma asosida birlashtirish mumkinligi belgilab qo'yilgan.

Ozbekiston Respublikasining 2004-yil 26-avgustdagi «Fer-mer xo'jaligi to'g'risida»gi Qonuni (yangi tahriri)da mahalliy davlat hokimiyati organlari bevosita shartnomaviy munosabatlarning subyekti sifatida namoyon bo'ladigan holatlar ham mavjud. Masalan, mazkur Qonunning 11-moddasiga muvofiq fermer xo'jaligini tashkil etishda yer uchastkasini ijaraga olish shartnomasi fermer xo'jaligining boshlig'i bilan tuman hokimi o'rtasida tuziladi.

Ozbekiston Respublikasining «Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining shartnomaviy-huquqiy bazasi to'g'risida»gi Qonuni 8-moddasida mahalliy davlat hokimiyati organlari o'z vakolatlari doirasida davlat ehtiyojlari uchun tovarlar yetkazib berish, ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish shartnomalarini, shuningdek, kon-traktatsiya shartnomalarini tuzish va bajarish ishlarini muvofiq-lashtirib borish hamda xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi shartnomaviy munosabatlarni rivojlantirish uchun sharoit yaratish bilan bog'liq chora-tadbirlarni ko'rishi belgilab qo'yilgan. Mazkur vazifalarning bajarilishini huquqiy jihatdan ta'minlashda ishtirok etish mahalliy davlat hokimiyati organlarining yuridik xizmati tomonidan amalga oshiriladi.

3) Mahalliy davlat hokimiyati organlarining huquq va qonuniy manfaatlarini sudda va boshqa organlarda himoya qilish

Ozbekiston Respublikasining «Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida»gi Qonun 28-moddasida hokim qabul qilgan va chiqargan hujjatlar ustidan sudga shikoyat qilish huquqi

fuqarolar va xo'jalik yurituvchi subyektlarga berilgan. Bundan tashqari, Ozbekiston Respublikasining «Sudlar to'g'risida»gi Qonuni (yangi tahriri) 9-moddasiga binoan Ozbekiston Respublikasi fuqarolari, chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslar davlat organlari va boshqa organlarning, mansabdor shaxslarning har qanday g'ayriqonuniy xatti-harakatlaridan (qarorlaridan), shuningdek, hayoti va sog'lig'i, sha'ni va qadr qimmati, shaxsiy erkinligi va mol-mulki, boshqa huquq va erkinliklariga tajovuzlardan sud himoyasida bo'lish huquqiga ega. Xo'jahk yurituvchi subyektlar ham sud himoyasida bo'lish huquqiga egadir.

Mazkur huquqlar asosida fuqarolar hamda xo'jalik yurituvchi subyektlar mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarorlari yoki boshqa huquqiy mazmundagi hujjatlari yoxud mansabdor shaxslarning xatti-harakatlari natijasida o'zlarining huquqlarini buzilgan deb, hisoblasalar sud organlariga da'vo arizalari bilan murojaat etishlari mumkin.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari yuridik xizmati xodimlari sudda, xo'jalik sudida, boshqa tashkilotlarda huquqiy ishlar ko'rilayotganda, da'vogar yoki javobgarning vakili yoki uchinchi shaxs sifatida ishtirok etadilar.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari yuridik xizmati xo'jalik sudidajavobgar vakih sifatida ishtirok etayotganda, davlat organlari va boshqa organlarning hujjatlarini haqiqiy emas deb topish to'g'risidagi nizolar ko'rilayotganda ushbu hujjatlarning qabul qilinishiga asos bo'lgan holatlarni isbotlash majburiyati hujjatni qabul qilgan organ zimmasiga yuklatishini e'tiborga olishlari lozim hamda uning qonuniyligini isbotlash bo'yicha zarur bo'lgan dalillarni sudga taqdim qilishlari shart.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari qonuniylikni ta'minlash vakolatlaridan kehb chiqqan holda o'z hududlarida qonun buzilish holatlari yuzasidan sudlarga da'vo arizalari bilan murojaat etish huquqiga egadirlar. Da'vo ishlarini ohb borish ham muhim jarayon bo'lib, u quyidagilarni o'z ichiga oladi: da'vo materiallarini o'matilgan tartibda rasmiylashtirish va uni tegishli sudga topshirish; vakil sifatida sud majlisida ishtirok etish, ish yuzasidan so'zga chiqish; da'vogar foydasiga chiqarilgan hal qiluv qarorining ijrosini nazorat qilish va uning tezroq bajarilishi uchun choralar ko'rish; hal qiluv qarori yoki ajrimning qonuniy va asoslilikini tekshirish yuzasidan yuqori instansiya sudlariga murojaat etish.

Yuridik xizmat tomonidan mahalliy davlat hokimiyati organlarining huquq va qonuniy manfaatlarini boshqa organlarda himoya qilish ham alohida ahamiyatga ega. Bu jarayon o'z ichiga davlat

hokimiyati va boshqaruvi oliy organlari (Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisining palatalari, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi), yuqori turuvchi hokimliklar, prokuratura, adliya va boshqa vakolatli organlar tomonidan tegishli mahalliy davlat hokimiyati organi faoliyatida qonuniylik va boshqa huquqiy hujjatlar ijrosi o'rganilayotganda, shuningdek, ular faoliyatiga oid qonun va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokama etilayotganida yuridik xizmatning ishtirok etishini o'z ichiga oladi.

«Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida»gi Qonunning 29-moddasida hokimning Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va Qonunlariga, Ozbekiston Respublikasi Prezidenti va hukumati-ning hujjatlariga ziddligi yuzasidan prokuror tomonidan protest bildirgan qarorlari shu hokimning o'zi tomonidan yoki yuqori turuvchi hokim tomonidan qayta ko'rib chiqilishi belgilab qo'yilgan. Bundan tashqari Ozbekiston Respublikasining

«Prokuratura to'g'risida»gi Qonuni (yangi tahriri) 38-moddasida prokurorning protest keltirish huquqi va protestni ko'rib chiqish, uning natijalari haqida ma'lumot berish muddatlari belgilab qo'yilgan. Mahalliy davlat hokimiyati organlari yuridik xizmati prokuror tomonidan keltirilgan protestni ko'rib chiqish, unda ko'rsatilgan qonun buzi-lishi hollarini bartaraf etish, ushbu ishlarni belgilangan muddatlarda bajarilishini ta'minlashda bevosita ishtirok etadilar.

Xulosa qilib aytganda, yuridik xizmat mahalliy davlat hokimiyati organlari manfaatlarini sud va boshqa organlarda himoya qilishda faol ishtirok etish orqali ularning faoliyatida qonuniylilikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari yuridik xizmatining eng asosiy vazifalaridan biri qonunlar, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar hamda xalq deputatlari kengashi va hokimning qarorlari, farmoyishlarini tartibli hisobini yuritish va saqlashni tashkil qilishdir. Davlat hokimiyati va boshqaruvi oliy organlari, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlardan farqli o'laroq, mahalliy davlat hokimiyatida yuridik xizmat tomonidan mazkur vazifani bajarish birmuncha murakkabroq. Mazkur murak-kablik mahalliy davlat hokimiyati yuridik xizmati tomonidan tartibli hisobi yuritiladigan hamda saqlanadigan normativ-huquqiy hujjatlarning miqdori ko'pligidadir. Masalan, Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi hamda Senati yuridik xizmati tomonidan, asosan, ularning o'zlari tomonidan qabul qilinadigan normativ-huquqiy hujjatlarning tartibh hisobi yuritilsa, xo'jahk yurituvchi subyektning yuridik xizmati tomonidan faqat-gina uning faoliyatiga taalluqli bo'lgan normativ-huquqiy hujjat-larning tartibli hisobi yuritiladi va saqlanadi.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan esa, deyarli barcha normativ-huquqiy hujjatlarning tartibli hisobi yuritilishi va saqlanishi talab etiladi. Mazkur talab bevosita mahalliy davlat hoki-miyati organlarining vazifalaridan kelib chiqadi. Masalan, Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 101-moddasida mahalliy davlat hokimiyati organlari Ozbekiston Respublikasining qonunlarini, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlarini hamda davlat hokimiyati yuqori organlarining qarorlarini amalga oshirishlari lozimligi belgilab qo'yilgan.

Ozbekiston Respublikasining «Mahalliy davlat hokimiyati to'g'risida»gi Qonuni 1-moddasida esa, mahalliy davlat hokimiyati organlari joylarda qonunlarning, Ozbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlarini, Ozbekiston Respublikasi Prezi-denti va Vazirlar Mahkamasi qabul qilgan hujjatlarni hamda yuqori turuvchi xalq deputatlari kengashlari va hokimlar qarorlarini ijrosini ta'minlashlari lozimligi mustahkamlangan.

Aynan mazkur vazifalar mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan tegishli darajada bajarilishi uchun mahalliy davlat hokimiyati organlarining xodimlari qabul qilingan, amalda bo'lgan, shuningdek, o'z kuchini yo'qotgan normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida yetarli darajada ma'lumotga ega bo'lishlari talab etiladi. Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida yetarh va to'liq ma'lumotga ega bo'lishni osonlashtirish uchun doimiy ravishda ularning tartibh hisobini yuritib borish hamda ularni saqlashni tashkil etish talab etiladi. Mazkur vazifa mahalliy davlat hokimiyati organining yuridik xizmati tomonidan amalga oshiriladi. Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari yuridik xizmati tomonidan normativ-huquqiy hujjatlarni tartibli hisobini olib borish va saqlash qanday tartibda amalga oshirilsa, mahalliy davlat hokimiyati organining yuridik xizmati tomonidan ham shunday

tartibda bajarilishi lozim. Shundagina muayyan masalalar bo'yicha zarur bo'lgan normativ-huquqiy hujjatlarni yuridik xizmat tomonidan tezda topish imkoni yaratiladi.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari yuridik xizmatini qonun-lar, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar hamda xalq deputatlari kengashi va hokimning qarorlari, farmoyishlarini tartibli hisobini yuritish va saqlashni tashkil qilish ishlarini Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligining uslubiy rahbarligi ostida amalga oshirishi maqsadga muvofiq. Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkama-sining 2003-yil 27-avgustdagi 370-sonli qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligi to'g'risida»gi Nizomda vazirlikning davlat organlarining huquqiy targ'ibot ishlarini muvofiqlashtirish sohasidagi funksiyasiga davlat boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari, shuningdek yuridik va jismoniy shaxslarning normativ-huquqiy hujjatlarni nashr etish, qonun hujjatlari ma'lumotlarining elektron bazasini yaratish bo'yicha faoliyatini muvofiqlashtirishni amalga oshirishi belgilab qo'yilgan. Mahalliy davlat hokimiyati organlarining faoliyatini huquqiy ta'minlashning asosiy usullaridan biri ularning xodimlariga yoki boshqa shaxslarga huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlar berishidir. Yuridik xizmat tomonidan huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlar berish og'zaki va yozma shaklda amalga oshirilishi mumkin. Huquqiy masalalar bo'yicha beriladigan maslahatning qanday shaklda bo'lishi maslahat so'rab murojaat etgan xodimning talabidan kelib chiqqan holda belgilanadi. Jiddiy va muammoli bo'lgan huquqiy masalalar yuzasidan doimo yozma ravishda maslahat olish maqsadga muvofiq.

Yuridik xizmat tomonidan huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlar berish bir necha uslublarda amalga oshirilishi mumkin. Bular quyidagilardir:

- birinchisi, huquqiy masalalar bo'yicha maslahat olishi kerak bo'lgan shaxs bevosita o'zini qiziqtirgan masala yuzasidan yuridik xizmat xodimiga murojaat qilishi orqali;

ikkinchisi, birorta huquqiy hujjat loyihasini ishlab chiqqan xodimga uni yuridik xizmatda ekspertizadan o'tkazish jarayonida unga hujjatdagi kamchiliklarni bartaraf etish yuzasidan ko'rsatmalar berish orqali;

- uchinchisi, yuridik xizmat xodimi bilan boshqa bo'lim xodimi birgalikda muayyan hujjat loyihasini ishlab chiqayotganida loyihaga taalluqli masalalar yechimini topish orqali;

- to'rtinchisi, yuridik xizmat tomonidan huquqiy masalalar yuzasidan davra suhbatlari orqali o'tkazish jarayonida xodimlarga va boshqa fuqarolarga huquqiy maslahatlar berilishi mumkin;

- beshinchisi, yuridik xizmat xodimi tomonidan huquqiy mavzularda ma'ruzalar o'qish davrida mahalliy davlat hokimiyati xodimlariga hamda boshqa fuqarolarga huquqiy masalalar yuzasidan maslahatlar berilishi mumkin.

Huquqiy masalalar yuzasidan berilayotgan maslahatlar to'liq, batafsil va aniq bo'lishi lozim. Ayrim hollarda huquqiy maslahat so'ralayotgan masala yuzasidan bir nechta qonun hujjati qabul qilingan bo'ladi. Bunday holatda Ozbekiston Respublikasining «Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida»gi Qonuni 14-moddasi talablaridan kelib chiqqan holda huquqiy maslahat berish lozim. Ushbu moddaga muvofiq, agarda, bir masala yuzasidan bir-biriga zid bo'lgan yoki to'g'ri kelmaydigan normativ-huquqiy hujjatlar amalda bo'lsa, u holda yuqoriroq yuridik kuchga ega bo'lgan normativ-huquqiy hujjat amal qiladi. Agarda, mazkur normativ-huquqiy hujjatlar teng yuridik kuchga ega bo'lsa, keyinroq qabul

qilingan hujjat qoidalarini amal qiladi.

Normativ-huquqiy hujjatni qabul qilgan vazirlik, davlat qo'mitasi yoki idorasining ijtimoiy munosabatlarning muayyan sohasini tartibga solish uchun maxsus vakolati bo'lsa, ushbu organ qabul qilgan hujjat bir xil darajadagi boshqa vazirlik, davlat qo'mitasi yoki idorasining normativ-huquqiy hujjatiga nisbatan yuqoriroq yuridik kuchga ega bo'ladi.

Aksariyat hollarda so'ralayotgan masalani tartibga soluvchi normalarda havoyi normalar uchray turadi. Bunday holatda yuridik xizmat xodimi, albatta, maslahat olayotgan shaxsga havola qilinayotgan normativ-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyati to'g'risida ma'lumot berishi lozim. Aks holda, so'ralgan masala yuzasidan to'liq maslahat berilmagan bo'ladi va bu kelajakda muayyan huquqiy nizolarga sabab bo'lishi mumkin.

Ba'zida normativ-huquqiy hujjatning matni tushunarsiz ifodalangan bo'ladi. Bunday holatda yuridik xizmat xodimi so'ralgan masala yuzasidan aniq va ishonarli huquqiy maslahat berishi uchun Konstitutsiyaviy sud amaliyoti materiallaridan foydalanishi lozim. Bunga sabab, Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 109-moddasiga muvofiq, Ozbekiston Respublikasining Qonunlari normalariga sharh berish Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudining vakolatlaridan biriga kiradi. Agarda Konstitutsiyaviy sud amaliyotida yuridik xizmat xodimini qiziqtirgan huquq normasi bo'yicha sharh berilmagan bo'lsa, unda mazkur huquq normasini sharhlab berishni so'rab Konstitutsiyaviy sudga murojaat etish lozimligi tushuntirilishi kerak.

Agarda, huquqiy maslahat so'ralayotgan masala birorta ham huquq normasi bilan tartibga solinmagan bo'lsa yoki qonun-chilikdagi huquqiy bo'shliq tufayli huquqiy maslahat berish imkoni mavjud bo'lmasa, Ozbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 5—6-moddasi talablaridan kelib chiqqan holda huquqiy maslahat berish lozim. Ozbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 5-moddasiga muvofiq, ijtimoiy munosabatlar qonun hujjatlari yoki taraflarning kelishuvi bilan to'g'ridan to'g'ri tartibga solinmagan hollarda fuqarolik qonun hujjatlarining o'xshash munosabatlarni tartibga soluvchi normasi qo'llaniladi (qonun o'xshash Ugi). Agarda, ko'rsatib o'tilgan hollarda qonun o'xshashligidan foydalanish mumkin bo'lmasa, taraflarning huquq va burchlari fuqarolik qonun hujjatlarining umumiy negizlari va mazmuni (huquq o'xshashligi)ga hamda halollik, oqillik va adolat talablariga amal qilgan holda belgilanadi. Fuqarolik huquqlarini cheklaydigan va javobgarlik belgilaydigan normalarni o'xshashlik bo'yicha qo'llanishga yo'l qo'yilmaydi.

Ozbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 6-moddasiga muvofiq, tadbirkorlik faoliyatining biron bir sohasida vujudga kelgan va keng qo'llaniladigan, qonun hujjatlarida nazarda tutilmagan xulq-atvor qoidasi, biron bir hujjatda yozilganligi yoki yozilmaganligidan qafiy nazar, ish muomalasi odati, deb hisoblanadi.

Fuqarolik qonun hujjatlarida tegishli normalar bo'lmagan taqdirda, bu munosabatlarni tartibga solishda mahalliy odat va an'analar qo'llaniladi. Tegishli munosabat ishtirokchilari uchun majburiy bo'lgan qonun hujjatlari normalariga yoki shartnomaga zid bo'lgan ish muomalasi odatlari, mahalliy odat va an'analar qo'llanilmaydi.

Huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlar berishda Konstitutsiyaviy sudning qarorlaridan tashqari, Ozbekiston Respublikasi Oliy sudi va Oliy xo'jalik sudi plenumi va rayosati qarorlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Mazkur hujjatlarda qonun normalarini qo'llash va muayyan masalani hal etishda qonun-chilikda huquqiy

bo'shliq mavjud bo'lsa, qaysi qonun hujjat-laridan foydalanish mumkinligi to'g'risida ko'rsatmalar berilgan bo'ladi.

Bundan tashqari, sudlar tomonidan chiqarilgan hal qiluv qarorlarini, ajrimlarni, qarorlarni hamda hukmlarni o'rganib borish huquqiy masalalar bo'yicha beriladigan maslahatlarning sifatini oshiradi.

Nazorat savollari

1. Mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatida qonuniylikni ta'minlashda yuridik xizmat qanday ahamiyatga egaq
2. Yuridik xizmatning mahalliy davlat hokimiyati organlari mulkini (munitsipal mulkni) saqlash hamda tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishda qonuniylikni ta'minlashdagi faoliyati nimalardan iboratq
3. Mahalliy davlat hokimiyati organlarining huquq va qonuniy manfaatlarini sudda va boshqa organlarda himoya qilish bo'yicha yuridik xizmat faoliyati nimalardan iboratq
4. Yuridik xizmatning normativ-huquqiy hujjatlar tartibli hisobini yuritish va saqlashni tashkil qilish bo'yicha faoliyati nimalardan iboratq
5. Yuridik xizmatning huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlar berish ishlarini tashkil qilishning shakl va uslublari haqida gapirib bering.

**7-Mavzu: KORXONALAR YURIDIK XIZMATI FAOLIYATINING ASOSIY
YO'NALISHLARI**

Reja:

- 1) Korxonalarda yuridik xizmat tomonidan mulkni saqlash bo'yicha huquqiy ta'minlash ishlarini tashkil qilishning ahamiyati va shakllari**
- 2) Yuridik xizmat tomonidan moddiy javobgar bo'lgan shaxslar faoliyatini nazorat qilinishi**
- 3) Yuridik xizmat tomonidan mehnat qonunchiligiga rioya qilinish va mustaxkamlashda yuridik xizmatning roli.**

Asosiy so'z va tayanch tushunchalar: mulkchilikning umumxalq shakli, dalolatnomalar, jamoa shartnomasi, ichki mehnat tartibi qoidalari, davlat mulkining imtiyozli maqomi, huquqiy xulosalar, mulkni saqlashni ta'minlash, jinoiy-huquqiy, fuqaroviy-huquqiy, ma'muriy-huquqiy jazolash choralari, qonun hujjatlarini tashviqot

- 1.Karimov I. O'zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'li T., O'zbekiston, 1995y. 43-46-betlar
- 2."O'zbekiston Respublikasining normativ hujjatlari to'g'risida "gi Qonun." Xalq so'zi" 2000y. Dekabr
- 3.O'zbekiston respublikasi Prezidentining "meva sabzavotchilik va uzumchilik sohasida iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish chora- tadbirlari to'g'risida" gi PF-3709 sonli Farmoni. O'zbekiston Respublikasi farmonlari va qarorlari. T. O'zbekiston 2006y.
- 4.O'zbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalardagi yuridik xizmat to'g'risida" gi Nizom. (Vimning 1993-yil 2-martdagi 118sonli qarori .O'zbekiston Respublikasi Hukumati qarorlari to'plami)
- 5.Ibragimov B. Tadbirkorlik huquqi. T. "Moliya" 2001y. 22-bet.
- 6.Ro'zinazarov Sh. Tadbirkorlik faoliyatini huquqiy tartibga solish (Qonun hujjatlarini va sud amaliyoti masalalari) T., TDYuI. 2004-yil
- 7.Otaxonov F. O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat. T., "Ilm-ziyo" nashriyoti

uyi. 2006y, 49-60-betlar.

1.Korxonalarda yuridik xizmat tomonidan mulkni saqlash bo'yicha huquqiy ta'minlash ishlarini tashkil qilishning ahamiyati va shakllari

Bozor tizimiga o'tish ko'p jihatdan mulkchilikning turli shakllariga, ularning iqtisodiyotdagi roli va o'rniga bo'lgan munosabatlarning o'zgarishi bilan yuzaga keladi. Avvalo, xususiy mulkchilikning «reaksion xususiyati», davlat va kolxoz-kooperativ mulkining yaqinlashuvi va to'liq qo'shilishi to'g'risidagi nazariyaning asossizligi namoyon bo'ldi. Deyarli barcha ishlab chiqarish vositalarini, jamoat mulkining ulkan qismini qamrab olgan «mulkchilikning umumxalq shakli» amalda xo'jasiz va egasiz bo'lib chiqdi. Davlat mulkining alohida imtiyozli maqomining qonunchilik tartibida mustahkamlanishi va uni muhofaza qilish bo'yicha og'ir jinoiy-huquqiy, fuqaroviy-huquqiy, ma'muriy-huquqiy jazolash choralari amalda hamma vaqt ham ijobiy natija bermas edi.

Biror bir mulkchilik shaklining monopol holati bozor iqtisodiyotiga xos emas. Shu sababli, Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 53-moddasida «Bozor munosabatlarini rivojlantirishga qaratilgan Ozbekiston iqtisodiyotining negizini xilma-xil shakllardagi mulk tashkil etadi. Davlat iste'molchilarning huquqi ustunligini hisobga olib, iqtisodiy faoliyat, tadbirkorlik va mehnat qilish erkinligini, barcha mulk shakllarining teng huquqliligini va huquqiy jihatdan bab-baravar muhofaza etilishini kafolatlaydi. Xususiy mulk boshqa mulk shakllari kabi daxlsiz va davlat himoyasidadir» deyilgan. Bu tadbirkorlik uchun keng imkoniyatlar ochib berdi.

Mulkni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish asosida iqtisodiyotda davlat mulki ulushini tobora kamaytirish jarayoni boshlab yuborildi. Biroq, bu davlat mulki butunlay yo'q bo'ladi, ma'nosini anglatmaydi. Chunki davlat tasarrufidan chiqarib va xususiylashtirib bo'lmaydigan davlat mulki obyektlari ham mayjud.

Shunday qilib, bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida nafaqat davlat mulki, balki boshqa barcha shakldagi mulklar ham jamiyat farovonligini muntazam oshirish va ko'tarish manbasi hisoblanadi. Shuning uchun ham barcha shakldagi mulklarni har tomonlama mustahkamlash va ko'paytirish lozim, bu o'z navbatida ularning saqlanishini zarur darajada

ta'minlashga bog'liq. Xo'jalik yurituvchi subyektlar mulkini, u qanday shaklda bo'lishidan qat'iy nazar huquqiy vositalar bilan saqlashni tashkil etishda yuridik xizmat muhim rol o'ynaydi.

«O'zbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalaridagi yuridik xizmat to'g'risidagi Nizom»ga muvofiq, yuridik xizmat mulkni saqlashni huquqiy ta'minlash ishlarini quyidagi shakllarda amalga oshiradi:

- mulkni saqlash masalalari bo'yicha huquqiy hujjatlar loyihalarini qonunga muvofiqligini tekshiradi va ularni tayyorlashda ishtirok etadi;
- boshqa tarkibiy bo'linmalar bilan birgalikda o'g'rilik, kamomad va samarasiz xarajatlarning kelib chiqish sabablari va sharoitlarini tahlil qiladi va ularni bartaraf qilish tadbirlarini amalga oshiradi;
- moddiy boyliklar va pul mablag'larini hisobdan chiqarish to'g'risidagi hujjatlar loyihasi hamda buzilishlar va suiiste'molliklar aniqlangan auditorlik tekshiruvlari va qayta ro'yxatga olish dalolatnomalari bo'yicha huquqiy xulosalar beradi;
- xo'jalik yurituvchi subyektga yetkazilgan zararlarni qoplash choralarini ko'radi;
- debitorlik qarzlarni tugatish ishlarida qatnashadi;
- sud va tergov organlariga jo'natish uchun pul mablag'lari va tovar-moddiy boyliklarning kamomadi va ularni o'g'irlashlar bo'yicha materiallarni rasmiylashtiradi;
- mulkni saqlashni ta'minlash bo'yicha amaldagi qonun hujjatlarini tashviqot qiladi.

Yuridik xizmat boshqa tarkibiy bo'linmalar bilan birgalikda xo'jalik yurituvchi subyektga kelib tushadigan moddiy boyliklarni qabul qilishni tashkil qilish, ularni ombordan ishlab chiqarishga o'tkazish, ishlab chiqarish jarayonidagi hisobini hamda tayyor mahsulot ishlab chiqarish va sotish hisobini yuritishni; xo'jalik yurituvchi subyektga moddiy zarar yetkazilgan holatlar aniqlan-ganda tegishli hujjatlarni rasmiylashtirish tartibi va muddatlarini belgilovchi buyruq (yo'riqnoma) loyihasini tayyorlaydi. Mazkur buyruqda yuqoridagi vazifalarni bajarish uchun mas'ul bo'lgan shaxslar aniq ko'rsatiladi.

Yuridik xizmat mahsulotlarni soni va sifati bo'yicha qabul qilishni xo'jalik shartnomasida va qonunchilikda belgilangan tartibiga rioya qilinishi, qabul qilish

dalolatnomalarini to'g'ri tuzilishi ustidan nazoratni olib boradi.

2.Yuridik xizmat tomonidan moddiy javobgar bo'lgan shaxslar faoliyatini nazorat qilinishi

Xo'jalik yurituvchi subyektda mulkni saqlashni ta'minlashda moddiy javobgar shaxslar alohida rol o'ynaydi. Shuning uchun ham yuridik xizmat bunday lavozimga ilgari qasddan jinoyat sodir qilgan va sud tomonidan moddiy javobgarlik bilan bog'liq lavozimni egallash huquqidan mahrum qilingan shaxslarni qabul qilmaslik; moddiy javobgar shaxslar bilan o'z vaqtida to'liq moddiy javobgarlik to'g'risida yozma shartnoma tuzish; har bir moddiy javobgar shaxsni lavozimi bo'yidra huquqlari, majburiyatlari va javobgarligi to'g'risidagi mansab yo'riqnomasi bilan tilxat orqali majburiy tanishtirish; moddiy javobgar shaxslarga har yili moddiy boyliklarni topshirish yo'li bilan mehnat ta'tili berish choralarini ko'rishga e'tiborini qaratadi.

Yuridik xizmat xo'jalik yurituvchi subyektda aniqlangan o'g'rilik, kamomad va samarasiz xarajatlar bo'yicha materiallarni tergov va sud organlariga topshirish bilan cheklanib qolmasdan, balki bunga yo'l qo'ygan shaxslarni tegishli jazoga tortilishi hamda yetkazilgan zararni to'liq va tezroq undirilishini ta'minlash choralarini ham ko'radi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlarda ularning mulkini saqlashni huquqiy ta'minlash, awalo, mulkka bo'lgan egalik huquqini shakllantirishga, mulk egasi bo'lgan tadbirkorlar, aksiyadorlar huquqlarini va davlat manfaatlarini himoya qilishga, qolaversa jinoyat va yetkazilgan zarar uchun jazoni muqarrarligini ta'minlash xizmat qiladi.

3.Yuridik xizmat tomonidan mehnat qonunchiligiga rioya qilinish va mustahkamlashda yuridik xizmatning roli.

Mehnat to'g'risidagi qonunchilikka amal qilishni ta'minlash va mehnat intizomini mustahkamlash xo'jalik yurituvchi subyekt yuridik xizmati boshqa tarkibiy bo'linmalar bilan birgalikda amalga oshiradigan huquqiy ishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatining bu boradagi asosiy ishlari

quyidagilardan iborat:

- xo'jalik yurituvchi subyektning mehnat munosabatlarini tartibga soluvchi huquqiy tusdagi hujjatlarini — jamoa shartnomasi, ichki mehnat tartibi qoidalari, mukofotlash va rag'batlantirishlar to'g'risidagi nizomlarni ishlab chiqishda qatnashish;

- xo'jalik yurituvchi subyekt rahbariga imzolash uchun taqdim qilinayotgan mehnat munosabatlariga oid buyruqlar va huquqiy mazmundagi boshqa hujjatlar loymalarining qonunga muvofiqligini ta'minlash;

- mehnat intizomini mustahkamlash, ishga kelmaganlik, kechikish va ishlab chiqarishdagi boshqa tartib va intizomni buzganlik uchun qonunchilikda ko'zda tutilgan javobgarlik choralari to'g'ri qo'llashda xo'jalik yurituvchi subyekt rahbari va mutaxassislarga huquqiy yordam ko'rsatish;

- xo'jalik yurituvchi subyektda mehnat haqidagi qonunchilik va korxona huquqiy tusdagi hujjatlarini nazoratda tutishni tartib hisobga olish bo'yicha ishlarni tashkil etish va amalga oshirish;

mehnat jamoasidagi mavjud kasaba uyushmasi qo'mitasi, mehnat nizolari komissiyasi va xodimlarning boshqa vakillik organlariga huquqiy maslahatlar berish;

- mehnat jamoasi a'zolariga mehnat qonunchiligini targ'ib qilish va tushuntirish.

Xo'jalik yurituvchi subyektda mehnat qonunchiligini qo'llash masalalari bo'yicha huquqiy hujjatlarni yuridik xizmat tegishli tarkibiy bo'linmalar bilan hamkorlikda, ayrim hollarda mustaqil tayyorlaydi.

Jamoa shartnomasi — xo'jalik yurituvchi subyektda ish beruvchi bilan xodimlar o'rtasidagi mehnatga, ijtimoiy-iqtisodiy va kasbga oid munosabatlarni tartibga soluvchi lokal hujjatdir. Yuridik xizmat jamoa shartnomalari loyihalarini tayyorlash va uni tuzish jarayonida Ozbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi va boshqa qonun hujjatlariga to'liq rioya qilinishini ta'minlashi lozim.

Jamoa shartnomasini tuzish zarurligi haqida qaror qabul qilish huquqiga kasaba uyushmasi o'z vakillik organi orqali, xodimlar tomonidan vakolat berilgan boshqa

vakillik organi yoki bevosita mehnat jamoasining umumiy yig'ilishi (konferensiyasi) ega ekanligi nazarda tutilishi shart. Jamoa shartnomasi, bir tarafdin, xodimlar tomonidan kasaba uyushmalari yoki o'zlari vakolat bergan boshqa vakillik organlari orqali, ikkinchi tarafdin, bevosita ish beruvchi yoki u vakolat bergan vakillar tomonidan tuziladi.

Yuridik xizmat jamoa shartnomasiga ish beruvchi va xodimlarning quyidagi masalalar bo'yicha o'zaro majburiyatlari kiritilishi mumkinligiga e'tibor berishi lozim:

- mehnatga haq to'lash shakli, tizimi va miqdori, pul mukofotlari, nafaqalar, kompensatsiyalar, qo'shimcha to'lovlar;

- narxlarning o'zgarib borishi, inflatsiya darajasi, jamoa shartnomasi bilan belgilangan ko'rsatkichlarning bajarilishiga qarab mehnatga haq to'lashni tartibga solish mexanizmi;

- xodimlarni ish bilan ta'minlash, qayta o'qitish, ishdan bo'shatish shartlari;

- ish vaqti va dam olish vaqti, mehnat ta'tillarining muddatlari;

- xodimlarning, shu jumladan, ayollar va o'ns

shaxslarning mehnat sharoitlari va mehnat muhofazasini yaxshilash, ekologiya jihatidan xavfsizlikni ta'minlash;

- xo'jalik yurituvchi subyektga qarashli turar joyni xususiy lashtirish vaqtida xodimlarning manfaatlariga rioya qilish;

- ishni ta'lim bilan qo'shib olib boruvchi xodimlar uchun imtiyozlar;

- ixtiyoriy va majburiy tarzda tibbiy hamda ijtimoiy sug'urta;

- jamoa shartnomasining bajarilishini tekshirib borish, taraflarning javobgarligi, ijtimoiy sheriklik, kasaba uyushmalari, xodimlarning boshqa vakillik organlariga faoliyat ko'rsatish uchun tegishli sharoit yaratib berish.

Yuridik xizmat jamoa shartnomasida korxonaning iqtisodiy imkoniyatlarini hisobga olgan holda boshqa shartlar, shu jumladan, qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bilan belgilangan normalar va qoidalarda ko'rsatilganiga qaraganda imtiyozliroq mehnat shartlari va ijtimoiy-iqtisodiy shartlar (qo'shimcha ta'tillar, pensiyalarga tayinlanadigan ustamalar, muddatdan ilgari pensiyaga chiqish, transport

va xizmat safari xarajatlari uchun kompensatsiyalar, xodimlarni ishlab chiqarishda hamda ularning bolalarini maktabda va maktabgacha tarbiya muassasalarida tekin yoki qisman haq to'lanadigan tarzda ovqatlantirish, boshqa qo'shimcha imtiyoz va kompensatsiyalar) ham kiritilishi mumkiiiugi to'g'risida taraflarga huquqiy maslahatlar beradi.

Basharti, amaldagi qonunlarda normativ tusdagi qoidalar jamoa shartnomasida, albatta, mustahkamlab qo'yilishi shart deb bevosita ko'rsatma berilgan bo'lsa, bunday qoidalar jamoa shartnomasiga kiritilishi lozimligi haqida yuridik xizmat belgilangan tartibda taklif kiritadi.

Yuridik xizmat nafaqat jamoa shartnomasi loyihasini tayyorlashda, balki uni xo'jalik yurituvchi subyektning bo'linmalarida xodimlar tomonidan muhokama qilish, bildirilgan fikr va takliflarni hisobga olgan holda ishlab, takomiliga yetkazish hamda loyihani mehnat jamoasining umumiy yig'ilishi (konferensiyasi) muhokamasiga qo'yish kabi tashkiliy ishlarda ham faol ishtirok etadi.

Jamoa shartnomasi yuridik kuchga ega bo'lishi va amalda qo'llanishi uchun yuridik xizmat quyidagilarga:

- jamoa shartnomasini muhokama qilayotgan mehnat jamoasining yig'ilishi, basharti, unda xodimlarning yarmidan ko'prog'i, mehnat jamoasining konferensiyasi esa, basharti unda delegatlarning kamida uchdan ikki qismi ishtirok etgan bo'lsa, vakolatli hisoblanishiga;
- jamoa shartnomasi, basharti uni umumiy yig'ilishda (konferensiyada) ishtirok etayotganlarning ellik foizidan ko'prog'i yoqlab ovoz bergan bo'lsa, ma'qullagan hisoblanishiga;
- jamoa shartnomasi imzolangan vaqtdan (u umumiy yig'ilishda (konferensiyada) ma'qullanganidan keyin taraflarning vakillari tomonidan uch kun ichida imzolanadi) e'tiboran yoki jamoa shartnomasida ko'rsatilgan kundan boshlab kuchga kirishiga hamda taraflar belgilagan muddat davomida amal qilishiga;
- belgilangan muddat tugagach, jamoa shartnomasi taraflar yangi shartnoma tuzguncha yoki amaldagi shartnomani o'zgartirguncha, to'ldirguncha amalda

bo'lishiga;

- jamoa shartnomasi ish beruvchi va mazkur xo'jalik yurituvchi subyektning xodimlariga, shu jumladan, jamoa shartnomasi kuchga kirganidan keyin ishga qabul qilingan shaxslarga ham tatbiq etilishiga;
- xo'jalik yurituvchi subyekt qayta tashkil etilganda shu qayta tashkil qilish davrida jamoa shartnomasi o'z kuchini saqlab qolishiga, shundan keyin taraflardan birortasining tashabbusi bilan qayta ko'rib chiqilishi mumkinligiga;
- xo'jalik yurituvchi subyekt tarkibi, tuzilishi, boshqaruv organining nomi o'zgargan, xo'jalik yurituvchi subyekt rahbari bilan tuzilgan mehnat shartnomasi bekor qilingan hollarda ham jamoa shartnomasi o'z kuchini saqlab qolishiga;
- xo'jalik yurituvchi subyekt mol-mulkining egasi o'zgarganda jamoa shartnomasi o'z kuchini olti oy mobaynida saqlab qolishiga;
- xo'jalik yurituvchi subyekt qonun hujjatlarida belgilangan tartib va shartlar asosida tugatilayotganda jamoa shartnomasi butun tugatish ishlari olib borilayotgan muddat davomida o'z kuchini saqlab qolishiga e'tiborni qaratadi.

Jamoa shartnomasida nazarda tutilgan majburiyatlarning bajarilishini tekshirish huquqiga ega bo'lgan organlar mehnat qonunchiligida belgilangan bo'lib, ular: taraflarning vakillari, mehnat jamoasi, shuningdek, Ozbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy himoya qilish vazirligidir.

Yuridik xizmat jamoa shartnomasini imzolagan shaxslar har yili yoki shartnomaning o'zida maxsus ko'rsatilgan muddatlarda majburiyatlarning bajarilishi haqida mehnat jamoasining umumiy majlisida (konferensiyasida) hisobot berib turishlari haqida mehnat jamoasiga tushuntirishlar beradi.

Mehnat qonunchiligini qo'llashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan huquqiy hujjatlardan biri ichki mehnat tartibi qoidalarini hisoblanadi. Unda, jumladan, ish beruvchi va xodimning mehnat faoliyati jarayonidagi huquq va majburiyatlari belgilanadi.

Yuridik xizmat xo'jalik yurituvchi subyekt Ichki mehnat tartibi qoidalarini ishlab

chiqishda ishtirok etar ekan, mazkur xo'jalik yurituvchi subyekt ishi xususiyatini iloji boricha to'liq hisobga olinishini ta'minlashi kerak. Shu maqsadda tegishli tarkibiy bo'linma mutaxassislarini mazkur hujjatni tayyorlashga jalb qilish to'g'risida taklif kiritishi va Ichki mehnat tartibi qoidalari ish beruvchi tomonidan kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki xodimlarning boshqa vakillik organi bilan kelishilgan holda tasdiqlanishiga e'tiborni qaratishi lozim.

Xo'jalik yurituvchi subyekt rahbariga imzolash uchun taqdim qilinayotgan mehnat munosabatlariga oid buyruqlar va huquqiy mazmundagi boshqa hujjatlar loyihalarining qonunga muvofiqligini ta'minlash yuridik xizmatning asosiy vazifalaridan biridir.

Bu vazifani bajarar ekan yuridik xizmat, birinchi navbatda, quyidagilarni aniqlaydi: xo'jalik yurituvchi subyekt rahbari mazkur masala bo'yicha buyruq chiqarishga haqlimi yoki loyihada ko'zda tutilgan masalalarni hal qilish boshqa organlarga tegishlimi; mazkur loyiha kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki xodimlarning boshqa vakillik organi bilan kelishishni talab qiladimi; qonun va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga to'g'ri tayanilganmi. Xo'jalik yurituvchi subyektning deyarli har kunlik faoliyatida qabul qilinadigan huquqiy mazmundagi hujjatlar mehnat shartnomasini tuzish, o'zgartirish va bekor qilish bilan bog'liqdir.

Mehnat shartnomasi xodim bilan ish beruvchi o'rtasida muayyan mutaxassislik, malaka, lavozim bo'yicha ishni ichki mehnat tartibiga bo'ysungan holda taraflar kelishuvi, shuningdek, mehnat to'g'risidagi qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bilan belgilangan shartlar asosida haq evaziga bajarish haqidagi kelishuvdir.

Yuridik xizmat mehnat shartnomasini qonun hujjatlariga muvofiqligini tekshirish jarayonida — uning yozma shakliga rioya qilingan-qilinmaganligini; uning mazmunini tashkil qiluvchi shartlar: ish joyi (xo'jalik yurituvchi subyekt yoki uning bo'linmasi), xodimning mehnat vazifasi — mutaxassisligi, malakasi, u ishlaydigan lavozim, ishning boshlanish kuni, mehnat shartnomasi muayyan muddatga tuzilganda uning amal qilish muddati, mehnat haqi miqdori va mehnatning boshqa shartlari yoritilgan yoritilmaganligini ko'rib chiqib, u to'g'ri rasmiylashtirilgan bo'lsa, mehnat shartnomasining xo'jalik yurituvchi subyektida saqlanadigan nusxasiga viza qo'yadi.

Ishga qabul qilish ish beruvchining buyrug'i bilan rasmiylashtiriladi. Ishga qabul qilish to'g'risidagi buyruq loyihalarini tekshirishda yuridik xizmat quyidagilarni aniqlashi lozim:

buyruq loyihasiga tuzilgan mehnat shartnomasi asos qilib olinganmi, uning mazmuniga to'liq muvofiq keladimi, sinov muddati uch oydan oshib ketmaganmi va h.k.

Yuridik xizmat xodimni boshqa ishga o'tkazish haqidagi buyruq loyihasini tekshirishda quyidagilarga ishonch hosil qilishi zarur:

- agar xodim boshqa doimiy ishga o'tkazilayotgan, ya'ni unga boshqa mutaxassislik, malaka, lavozimga oid ish topshirilayotgan bo'lsa, u bunga rozimi, yangi ishi bo'yicha barcha shartlar bilan tanishmi;

- mehnat shartnomasiga tegishli o'zgartirishlar kiritilganmi, buyruq mehnat shartnomasiga kiritilgan o'zgarishlarning mazmuniga to'la muvofiq holda chiqarilganmi;

- agar boshqa ishga o'tkazish vaqtincha, ishlab chiqarish zaruriyati bilan yoki bekor turib qolinishi munosabati bilan amalga oshirilayotgan bo'lsa, unda ishlab chiqarish zaruriyati, deb hisoblanadigan holatlar, boshqa ishga o'tkazish muddati, mehnatga to'lanadigan haqning aniq miqdori belgilanganmi.

Mehnat shartnomasini bekor qilish to'g'risidagi buyruqlarni tekshirganda yuridik xizmat ishdan bo'shatishning qonuniy va asoslanganligiga e'tibor beradi. Shu maqsadda xodimni bo'shatilishida qonun belgilagan tartibga rioya qilinganligini tekshirish kerak. Jumladan, ishdan bo'shatishga kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki xodimlar boshqa vakillik organining oldindan roziligi olinganmi (jamoat shartnomasida nazarda tutilgan hollarda), mehnat shartnomasini bekor qilishda xodim qonunda belgilangan muddatlarda yozma ravishda ogohlashtirilganmi; ma'lum toifadagi xodimlar uchun belgilangan qo'shimcha kafolatlar hisobga olinganmi; buyruqda qonunning tegishli modda va bandlari to'g'ri ko'rsatilganmi.

2) «Bizda intizom bo'lmas ekan, degan edi I. A. Karimov, biz oldimizga qo'yilgan maqsadlarga erisha olmaymiz». Mehnat intizomini mustahkamlash — jamoat boyhining sarmoya sarflashni talab qilmay, ulkan samara beradigan zaxirasidir. Hisob-kitoblar shuni ko'rsatadiki, sanoatda ish vaqtining yo'qotilishini ikki baravar qisqartirib, mehnat unumdorligini ancha oshirish mumkin. Mehnat intizomini mustahkamlashning asosiy yo'nalish va uslublari qonun hujjatlarida belgilangan. Ular intizomni mustahkamlashga kompleks yondashishni, intizomni buzish hisobini takomillashtirishni, xo'jalik yurituvchi subyektlar va ularning bo'linmalari rahbarlarining intizom ahvoli uchun javobgarligini

oshirishni, inti-zomni buzuvchilarga murosasozlik bilan yondashish faktlarini yo'qotishni, bu maqsadlarda amaldagi qonunchilik me'yorlaridan samarali foydalanishni, sidqidildan qilingan mehnat uchun moddiy va ma'naviy rag'batlantirish choralarini keng qo'llashni, mehnat jamoalari va jamoatchilik tashkilotlari rolini oshirishni, ularning huquqlaridan samarali foydalanishni o'z ichiga oladi. Ushbu yo'nalishlarning har biri bo'yicha ish huquqiy vositalardan keng foydalanishni ko'zda tutadi.

Yuridik xizmat xo'jalik yurituvchi subyektda mehnat intizomini mustahkamlash uchun huquqiy vositalardan foydalanish bo'yicha tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirishda ishtirok etadi. Buning uchun yuridik xizmat kadrlar bo'limi bilan hamkorlikda iloji boricha jamoatchilik tashkilotlari ishtirokida ham butun xo'jalik yurituvchi subyekt, ham alohida tarkibiy bo'linmalar bo'yicha mehnat intizomining buzilish hollari haqidagi ma'lumotlarni vaqti-vaqti bilan tahlil qilishi, bu nuqsonlarning sabablarini aniqlashi va ularni bartaraf etishda huquqiy vositalardan foydalanish borasida takliflar kiritishi kerak.

Yuridik xizmat mehnat intizomini buzuvchilarga qonunchilik normalarini qo'llash tajribalarini umumlashtirishda ishtirok etadi. Bunda huquqiy choralarni jamoatchilik ta'siri tadbirlari bilan mohirona qo'shib qo'llash, ishga kelmaydigan va boshqa mehnat intizomini buzuvchilarga intizomiy choralar qonunchilikda (Ozbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 181-moddasida) ko'zda tutilgan jazolarni Gumladan «xayfsan», «o'rtacha oylik ish haqining o'ttiz foizidan ortiq bo'lmagan miqdorda jarima», mehnat shartnomasini bekor qilish») qo'llashga, qo'llangan choralar haqidagi axborotni jamoa a'zolariga yetkazilishiga, ya'ni oshkoralikka e'tibor berishi lozim. Chunki, intizomiyjazo chorasining noto'g'ri qo'llanilishi yoki qonunda ko'rsatilmagan choraning (masalan, «tanbeh», «ogohlantirish», «qattiq xayfsan» kabi) qo'llanilishi, bunday choralarni bekor qilish yoki noqonuniy, deb topishga olib keladi. Natijada, mehnat intizomini buzgan xodim haqiqatda jazosiz qolishi mumkin, chunki ko'pchilik hollarda intizomiy jazo qo'llashning bir oylik muddati o'tib ketadi. Bu o'z navbatida jamoada mehnat intizomini bo'shashib ketishiga olib keladi.

Yuridik xizmat tomonidan tashkil etiladigan seminarlarda xo'jalik yurituvchi subyektda mehnat intizomini mustahkamlash, uyushqoqlik va tartib uchun barcha huquqiy vositalar hamda qonun kuchidan foydalanish zarurligini har tomonlama ta'kidlash

muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, mehnat to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilishni ta'minlash xodimlar, ish beruvchilar, davlat manfaatlarini e'tiborga olgan holda mehnat bozorining samarali amal qilishini, xavfsiz mehnat shartsharoitlarini, xodimlarning mehnat huquqlari va sog'lig'i himoyalanişini ta'minlaydi, mehnat unumdorligining o'sishiga, ish sifati yaxshilanishiga, shu asosda barcha aholining moddiy va madaniy turmush darajasi yuksalishiga ko'maklashadi.

Nazorot savollari

1. Yuridik xizmatning mehnat qonunchiligiga rioya qilishdagi ahamiyati nimada
2. Yuridik xizmatning mehnat intizomini mustahkamlashdagi roli qanday
3. Yuridik xizmat tomonidan mulkni saqlash bo'yicha huquqiy ta'minlash ishlarini tashkil qilishning ahamiyati va shakllari haqida gapirib bering.
4. Yuridik xizmat tomonidan moddiy javobgar bo'lgan shaxslar faoliyatini nazorat qilinishi.
5. Mehnat to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilishni ta'minlash uchun nimalarga etibor qaratish lozim
6. Mehnat intizomini buzganlik uchun xodimning jazosiz qolishi qanday oqibatlarni keltirib chiqarishi mumkin

8- MAVZU: Бошқарув органлари ва тadbirkorларга адвокатлар

КОЛЛЕГИЯСИ ХИЗМАТИ

1) Xo'jalik yurituvchi subyektlarga adliya organlari tomonidan yuridik yordam ko'rsatish

2) Xo'jalik yurituvchi subyektlarga prokuratura organlari tomonidan yuridik yordam ko'rsatish

3) Advokatura tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish

a) **Asosiy so'z va tayanch tushunchalar:** respublika muvofiqlashtiruvchi kengashi faoliyatini, huquqiy targ'ibot, nazorat organlari, taqdimnoma, xorijiy investorlar va xorijiy investitsiyalar, huquqbuzarliklar profilaktikasi, advokatura, advokatlar hay'atlari, advokatlik firmalari va byurolari, protest, axborot — yuridik yordam ko'rsatish;

Foydalanigan adabiyotlar Foydalanilgan adabiyotlar

1. I. A. Karimov bizning bosh maqsadimiz-jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir. T, "O'zbekiston", 2005 y.

2. O'zbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalaridagi yuridik xizmat to'risidagi Nizom. O'zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari to'plami. 1992 y 3-son 7-modda

3. O'zbekiston Respublikasining Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatining shartnomaviy-xuquqiy bazasi to'g'risidagi qonun. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisning Axborotnomasi. 1998 y. 9-son, 170-modda.

4. O'zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari to'plami. 2005 y. 23-24-son, 168-modda

5. Ibratov I. Tadbirkorlik huquqi «Moliya » 2001., 63-67 betlar.

6. Otaxonov F., Omonov D. Tadbirkorlik sub'ektlarini tashkil etishning xuquqiy asoslari. T., TDYuI, 2006.

7. Otaxonov F. O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat. "Ili-Ziyo " nashryot uyi, 2006, 99-109 betlar.

6. Otaxonov F., Omonov D. Tadbirkorlik sub'ektlarini tashkil etishning xuquqiy asoslari. T., TDYuI, 2006.

7. Otaxonov F. O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat. "Ili-Ziyo " nashryot uyi, 2006, 99-109 betlar.

1. Xo'jalik yurituvchi subyektlarga adliya organlari tomonidan yuridik yordam ko'rsatish

Mamlakatimizda iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy hayotni, davlat qurilishi va sud-huquq sohasini erkinlashtirish, insonning huquq va erkinliklarini, tadbirkorlar va xususiy mulk egalarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, xo'jalik yurituvchi subyektlarning shartnomaviy-huquqiy ishlarini takomillashtirish hamda yuridik xizmatni rivojlantirishda davlat organlari alohida o'rin tutadi. Qonunchilik ijodkorligi va huquqni qo'llash amaliyoti sohasida yagona davlat siyosati amalga oshirilishini ta'minlash adliya organlarining asosiy va eng muhim vazifasi bo'lib hisoblanadi.

Adliya organlarining xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish faoliyatining huquqiy asoslari Ozbekiston Respublikasining «Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining shartnomaviy-huquqiy bazasi to'g'risida»gi Qonuni, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 1992-yil 8-yanvardagi «Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligi faoliyatini takomillashtirish to'g'ri-sida»gi, 1995-yil 5-yanvardagi «Xususiy tadbirkorlikda tashabbus ko'rsatish va uni rag'batlantirish to'g'risida»gi, 1998-yil 4-martdagi «Xo'jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy nochorligi va shartnoma majburiyatlarining bajarilishi uchun mansabdor shaxslarning javobgarligini kuchaytirish to'g'risida»gi Farmon-lari, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2000-yil 17-fevraldagi «Kichik va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishni rag'batlantirish bo'yicha respublika muvofiqlashtiruvchi kengashi faoliyatini faollashtirish to'g'risida»gi, 2003-yil 2-maydagi «To'g'ri-dan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni huquqiy himoya qilishni kuchaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi va 2003-yil 27-avgustdagi qarorlari hamda Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligi to'g'risida»gi Nizomda, shuningdek, boshqa qonun hujjatlarida mustahkamlangan.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zb'e-kiston Respublikasi Adliya vazirligi faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qarorida Adliya vazirligining eng muhim vazifalari va faoliyati yo'nalishlari belgilab berilgan bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

- qonunchilik ijodkorligi faoliyati va huquqni qo'llash amaliyotini

takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlarini ishlab chiqish, ularni amalga oshirilishini ta'minlash;

- jamiyatda huquqiy ong, huquqiy madaniyatni oshirishga va qonuniylikni mustahkamlashga yo'naltirilgan huquqiy targ'ibot bo'yicha davlat organlari faoliyatini muvofiqlashtirish;

- advokatura hamda fuqarolar va yuridik shaxslarga yuridik yordam ko'rsatuvchi boshqa tuzilmalar faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish va ularning samaradorligini oshirish;

- tadbirkorlikni rivojlantirish va huquqiy ta'minlash samaradorligini oshirishga, tadbirkorlik subyektlari va xususiy mulk egalari, xorijiy investorlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga, xo'jalik yurituvchi subyektlarni tashkil etish va ro'yxatga olish jarayonini soddalashtirishga, shartnomaviy intizomni mustahkamlashga yo'naltirilgan kompleks tashkiliy-huquqiy chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish;

- yuridik shaxslar, shu jumladan, nodavlat notijorat tashki-lotlarni ro'yxatdan o'tkazishda qonunchilikka rioya qilinishini ta'minlash;

- zamonaviy talablar va standartlarni hisobga olgan holda huquqshunos kadrlarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish.

Adliya organlarining xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish bo'yicha faoliyatini shartli ravishda quyidagicha uch yo'nalishga ajratish mumkin.

1. Xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish va ularning huquq hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilish;

2. Xorijiy investorlar va ular ishtirokidagi korxonalarga yuridik yordam ko'rsatish hamda ularning huquqlari va qonuniy manfa-atlarini himoya qilish;

3. Xo'jalik yurituvchi subyektlarga xo'jalik shartnomalarini tuzishda yuridik yordam ko'rsatish va shartnoma intizomini mustahkamlash.

Adliya organlarining xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatishi uchun vazirlik va uning boshqarmalarida maxsus tarkibiy tuzilmalar tashkil qilingan. Masalan, Adliya vazirligi markaziy devonining tuzilmasida, jumladan, tadbirkorlar huquqlarini himoya qilish, shartnomaviy-huquqiy ishlarni nazorat qilish, xorijiy investitsiyalar va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarni huquqiy himoya qilish boshqarmalari, shuningdek,

joylarda esa, tegishli bo'limlar tashkil qilingan.

Tadbirkorlar huquqlarini himoya qilish boshqarmasi va joylardagi bo'limlarning asosiy vazifalari etib quyidagilar belgilangan:

- yangi tashkil etilayotgan va faoliyat ko'rsatayotgan tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tartibga solish hamda ularni qo'llab-quvvatlash bo'yicha barcha qonun hujjatlariga va me'yoriy hujjatlarga qafiy rioya qilinishi ustidan nazoratni ta'minlash;
- tadbirkorlar huquqlarini himoya qilish, korxonalarni tashkil etish va ularning samarali faoliyat ko'rsatishi uchun qulay huquqiy va tashkiliy shart-sharoitlar yaratish bo'yicha amaldagi qonun hujjatlarini takomillashtirish yuzasidan takliflar kiritish;
- nazorat organlari o'tkazayotgan tekshirishlarning qonuniyligi ustidan nazoratni ta'minlash;
- tadbirkorlik subyektlarining buzilgan haq-huquqlarini tiklash chora-tadbirlarini ko'rish;
- korxonalar, xususiy tadbirkorlar faoliyatiga noqonuniy aralashish, davlat tuzilmalari va amaldorlar, mahalliy hokimiyat va boshqaruv organlari tomonidan zimdan qarshilik ko'rsatishning barcha hollari ustidan monitoringni amalga oshirish. Har bir holat bo'yicha aybdor shaxslarni jinoiy javobgarlikkacha bo'lgan javobgarlikka tortish yuzasidan takliflar kiritish.

Ushbu vazifalarni samarali amalga oshirish uchun adliya organlariga:

- barcha vazirliklar, idoralar, huquqni muhofaza qilish va nazorat organlari, mahalliy hokimiyat va boshqaruv organlari, muassasalar, mansabdor shaxslar tomonidan tadbirkorlar huquqlariga rioya qilish bo'yicha Ozbekiston Respublikasining qonun hujjatlari og'ishmay bajarilishini tekshirish;
- ko'rsatib o'tilgan organlar rahbarlariga qonun hujjatlarining aniqlangan buzilishlarini, buzilish sabablarini, sabab bo'lgan shart-sharoitlarni bartaraf etish to'g'risida belgilangan muddatlarda bajarilishi majburiy bo'lgan taqdimnomalar kiritish;
- huquqni muhofaza qilish va nazorat organlarining, mahalliy hokimiyat va boshqaruv organlarining tadbirkorlik subyektlari haq-huquqlarini buzuvchi harakatlarini yoki qarorlarini to'xtatib qo'yish;
- tadbirkorlar va xususiy mulk egalarining huquqlariga rioya qilish bo'yicha qonun

hujjatlarining buzilishi mumkin emasligi to'g'risida mansabdor shaxslarni yozma ravishda ogohlantirish;

- tadbirkorlar va xususiy mulk egalari huquqlarini, ularning qonun bilan muhofaza qilinadigan manfaatlarini himoya qilish to'g'risida sudlarga, shu jumladan, xo'jalik sudiga ariza bilan murojaat qilish kabi huquqlar berilgan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «To'g'ri-dan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni huquqiy himoya qilishni kuchaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qarori bilan esa adliya organlarining xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish vakolatlari yanada kengaytirildi. Mazkur qarorga muvofiq, Adliya vaziriigiga xorijiy investorlarni va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarni huquqiy himoya qilishni ta'min-lash vazifasi yuklandi va ushbu vazifani amalga oshirish uchun unga quyidagi huquqlar berildi:

- xorijiy investorlarni va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarni javobgarlikka tortishning asoslilikini zarur hujjatlar, shu jumladan jinoiy, fuqarolik, xo'jalik va ma'muriy ishlar materiallari bilan tanishish yo'li bilan o'rganib chiqish;

- vazirliklar, idoralar va nazorat organlari, shuningdek, mahalliy hokimiyat va boshqaruv organlari rahbarlariga qonun hujjatlarining aniqlangan buzilishlari, qonun buzilishini va unga olib keluvchi shart-sharoitlarning sabablarini bartaraf qilish to'g'risida belgilangan muddatlarda bajarilishi majburiy bo'lgan taqdimnomalar kiritish;

- mansabdor shaxslar tomonidan xorijiy investorlar va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini buzilishi holatlari aniqlangan hollarda, shuningdek, adliya organlarining qonuniy talablari mansabdor shaxslar tomonidan bajarilmagan taqdirda aybdor mansabdor shaxslarni javobgarlikka tortish to'g'risidagi masalalarni tegishli organlar oldiga qo'yish;

- xorijiy investorlar va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarning huquqlarini buzayotgan nazorat qiluvchi hamda mahalliy hokimiyat va boshqaruv organlarining harakati yoki qarorlarini to'xtatib qo'yish;

- jinoiy, fuqarolik, xo'jalik va ma'muriy ishlar bo'yicha xorijiy investorlar va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini buzuvchi sud hujjatlarini davlat boji to'lamasdan qayta ko'rib chiqish to'g'risida sud instansiya-lariga

takliflar bilan murojaat qilish;

- xorijiy investorlar va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarning o'z huquqlari va qonuniy manfaatlari buzilganligi to'g'risidagi murojaatlarini tekshirish uchun tegishli mutaxassislarni jalb etish.

O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining xorijiy investorlar va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarning huquqlarini himoya qilishni ta'minlashga doir qarorlari vazirliklar, idoralar, xo'jalik birlashmalari, viloyatlar, shaharlar va tumanlar hokimliklari tomonidan bajarilishi majburiyligi belgilab qo'yildi.

Adliya organlarining xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish bo'yicha faoliyatining yana bir muhim yo'nalishi — xo'jalik yurituvchi subyektlarga xo'jalik shartnomalarini tuzishda yuridik yordam ko'rsatish va shartnoma intizomini mustahkamlashdan iborat.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1998-yil 4-mart-dagi «Xo'jalik yurituvchi subyektlarining iqtisodiy nochorligi va shartnoma majburiyatlarining bajarilishi uchun mansabdor shaxslarning javobgarligini kuchaytirish to'g'risida»gi Farmoniga binoan Adliya vazirligiga xo'jalik yurituvchi subyektlar, eng avvalo, ularning mansabdor shaxslari shartnoma intizomini buzganligi uchun javobgarlikka tortish haqidagi qonunchilikda belgilangan choralarni qo'llanishi ustidan nazoratni kuchaytirish hamda bu ishda rasmiyatchilik va huquqiy savodsizlikka barham berish; shart-nomalar, shu jumladan qishloq xo'jaligida kontraktatsiya shartnomalarini tuzish va ijro qilishning huquqiy asoslarini mustahkam-lash, shartnoma majburiyatlarini bajarishning ahvolini muntazam o'rganish va xo'jalik subyektlarining javobgarligini oshirish bo'yicha tadbirlar ishlab chiqish vazifasi yuklatildi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998- yil 24- apreldagi 177- sonli qarorida esa Adliya vazirligiga shartnomalar bo'yicha majburiyatlar buzilgan taqdirda xo'jalik sudlarida da'vo qo'zg'atish, shuningdek, shartnoma shartlari bajarilmaganligi natijasida yo'l qo'yilgan zarami qoplash yuzasidan bir oy muddatda bajarilishi majburiy bo'lgan tegishli taqdimnomalar kiritish; advokatlik byurolari, hay'atlari va firmalarining mutaxassislarni jalb qilgan holda xo'jalik shartnomalarini, shu jumladan, kontraktatsiya shartnomalarini tuzish va ularni bajarish masalalari yuzasidan rahbarlar va mutaxassislarni

o'qitish bo'yicha yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi seminarlarni muntazam ravishda o'tkazish, xo'jalik yurituvchi subyektlar vakillari uchun yuridik maslahatlar berishni vazirlikning hududiy bo'linmalari amaliyotiga kiritish yuzasidan aniq topshiriqlar berildi.

Adliya vazirligining xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan shartnoma majburiyatlari bajarilishini nazorat qilish boshqarmasi hamda joylardagi tegishli bo'limlariga xo'jalik yurituvchi subyektlarga shartnomalar, shu jumladan, kontraktatsiya shartnomalari tuzishda muntazam ravishda yuridik va uslubiy yordam ko'rsatish, qonunda belgilangan tartibda xo'jalik yurituvchi subyektlarni va eng avvalo, ularning mansabdor shaxslarini shartnoma intizomini buzganlik uchun javobgarlikka tortilishi ustidan qattiq nazorat qilish vazifalari yuklatildi.

2) Xo'jalik yurituvchi subyektlarga prokuratura organlari tomonidan yuridik yordam ko'rsatish

Prokuratura organlarining xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatishining huquqiy asoslari Ozbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, «Prokuratura to'g'risida»gi Qonun va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan. Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 118-moddasida mamlakatimiz hududida qonunlarning aniq va bir xilda bajarilishi ustidan nazoratni Ozbekiston Respublikasining Bosh prokurori va unga bo'ysunuvchi prokurorlar amalga oshiradi.

Ushbu konstitutsiyaviy normalar Ozbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi «Prokuratura to'g'risida»gi Qonunida yanada rivojlantirilgan va mazmunan boyitilgan. Unga ko'ra prokuratura organlari o'z faoliyatini quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshiradi:

- vazirliklar, davlat qo'mitalari, idoralar, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, jamoat birlashmalari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, hokimlar va boshqa mansabdor shaxslar tomonidan qonunlarning ijro etilishi ustidan nazorat qilish;
- sudlarda jinoyat ishlari ko'rib chiqilayotganda davlat ayblovini quvvatlash, sudlarda fuqarolik ishlarini, ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni hamda xo'jalik nizolarini ko'rishda ishtirok etish, qonunlarga zid bo'lgan sud hujjatlariga protest keltirish;
- qonun ijodkorligi faoliyatida hamda jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish ishida ishtirok etish.

Ozbekiston Respublikasining «Prokuratura to'g'risida»gi Qonuni 7-moddasiga muvofiq, prokuratura organlari fuqarolar va yuridik shaxslarning murojaatlarini ko'rib chiqadilar hamda ularning buzilgan huquqlarini tiklash va qonuniy manfaatlarini himoya qilish chora-tadbirlarini ko'radilar. Qonunning 6-mod-dasida esa, prokurorning hujjatlar, materiallar va boshqa ma'lumotlarni taqdim etish, taftish, tekshirishlar o'tkazish, mutaxassis ajratish, prokuraturaga kelish va aniqlangan qonunbuzarliklar xususida tushuntirishlar berish, qonunbuzarliklarni, ularga imkoniyat yaratayotgan sabab va shart-sharoitlarni bartaraf etish, shuningdek, qonunga rioya etish to'g'risidagi o'z vakolatlari doirasida qo'yayotgan talablarini bajarish barcha fuqarolar va yuridik shaxslar uchun majburiylikni belgilab qo'yilgan. Shuningdek, ushbu moddada prokuratura organlarining o'z vazifalarini amalga oshirishlari uchun zarur bo'lgan axborot, hujjatlar va ularning nusxalari mazkur organlarning talabiga muvofiq bepul berilishi o'z ifodasini topgan. Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 2004-yil 11-mart-dagi «Qishloq xo'jaligida islohotlarni amalga oshirishga qaratilgan qonunlar ijrosini ta'minlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi Farmoniga muvofiq, Bosh prokuratura, Qoraqalpo-g'iston Respublikasi va viloyatlar prokuraturalari tuzilmalarida qishloq xo'jaligi sohasida qonuniylikni ta'minlash va xo'jalik yurituvchi subyektlarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha tarkibiy bo'linmalar tashkil qilingan.

Mazkur bo'linmalarining asosiy vazifalari etib, jumladan, quyidagilar belgilangan:

- qishloq xo'jaligida iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishga oid Qonunlar, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining Farmon-lari hamda hukumat qarorlarida bayon etilgan talab va qoidalar o'z vaqtida, to'liq ijro etilishini nazorat qilish;
- qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish bo'yicha qabul qilingan shartnoma majburiyatlariga rioya etilishi ustidan doimiy nazoratni amalga oshirish;
- yerlardan maqsadli va asrab-avaylab foydalanishni, ularning unumdorligi saqlanishi hamda ekologiya normalariga rioya etilishini ta'minlab kelayotgan fermer hamda dehqon xo'jaliklarining huquq va manfaatlarini himoya qilish;
- suv resurslaridan isrofgarchilik bilan foydalanish, mineral o'g'itlar, yoqilg'i moylash materiallarini o'g'irlab talon-toraj qilish, gidrotexnika, melioratsiya inshootlari hamda qishloq xo'jaligi texnikasini ishlatishda xo'jasizlik faktlarining oldini olish choralari

ko'rish;

- qishloq xo'jaligi sohasida huquqbuzarliklar profilaktikasi, shu jumladan, qonunchilikni keng ko'lamda tushuntirish yo'li bilan shunday huquqbuzarhklarning oldini olish.

Prokuratura organlari tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatishning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, bunday yordam ular tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektning huquqlari davlat organlari yoki boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan buzilganda yoki xo'jalik yurituvchi subyektning faoliyatida qonun buzilishi ro'y berganda amalga oshiriladi. Yuridik yordam xo'jalik yurituvchi subyektning arizasiga muvofiq yoki bevosita prokuratura organining tashabbusi bilan ko'rsatiladi. Prokuror fuqarolarni va yuridik shaxslarning vakillarini shaxsan qabul qiladi. Prokuratura organlarining xo'jalik yurituvchi subyekt-larning murojaatlarini ko'rib chiqish tartibi Ozbekiston Respublikasi Bosh prokurorining 2004-yil 10-dekabrda «Fuqarolar va yuridik shaxslarning murojaatlari ko'rib chiqilishida qonuniylikni ta'minlash to'g'risida»gi 37-sonli buyrug'i asosida amalga oshiriladi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatishning shakllaridan biri prokuratura organlari ularning huquqlari va qonuniy manfaatlarini davlat organlari va boshqa mansabdor shaxslari tomonidan buzilganlik holatlarini aniqlaganda tegishli choralarni ko'rish hisoblanadi. Prokuratura organlari aniqlangan qonun buzilishlarni bartaraf etish hamda aybdor shaxslarni javobgarlikka tortish uchun protest, qaror, taqdimnoma, ariza va ogohlantiruv kabi hujjatlarni chiqaradi.

Qonunga zid bo'lgan hujjatga nisbatan protestni prokuror ana shu hujjatni qabul qilgan organga yoki yuqori turuvchi organga keltiradi. Mansabdor shaxsning noqonuniy qaroriga nisbatan ham xuddi shunday tartibda protest keltiriladi. Protest kelib tushgan vaqtdan boshlab o'n kunlik muddatdan kechiktirmay ko'rib chiqilishi shart. Qonunbuzarlikni darhol bartaraf etish talab qilingan alohida hollarda prokuror protestni ko'rib chiqishning qis-qartirilgan muddatini belgilashga haqli. Protestni ko'rib chiqish natijalari to'g'risida uch kunlik muddat ichida prokurorga yozma ravishda ma'lum qilinadi.

Protest kollegial organ tomonidan ko'rib chiqiladigan hollarda majlis kuni haqida prokurorga ma'lum qilinadi va u majlisda ishtirok etishga haqlidir. Protest shu hujjatni qabul

qilgan organ (mansabdor shaxs) yoki yuqori turuvchi organ (mansabdor shaxs) tomonidan rad etilganda, shuningdek, protest qonunda belgilangan muddat ichida ko'rib chiqilmagan taqdirda, prokuror ana shu hujjatni g'ayriqonuniy, deb e'tirof etish to'g'risidagi ariza bilan sudga murojaat etishga haqli. Sudga ariza protest rad etilganligi to'g'risidagi xabar olingan paytdan boshlab yoki protestni ko'rib chiqish uchun qonunda belgilangan muddat o'tganidan keyin bir oylik muddat ichida berilishi mumkin. Prokuror tomonidan sudga ariza berilishi protest keltirilgan hujjatning amal qilishini ariza sudda ko'rib chiqilgunga qadar to'xtatib qo'yadi. Prokuror mansabdor shaxs yoki fuqaro tomonidan sodir etilgan qonun buzilishining xususiyatiga qarab jinoyat ishi, ma'muriy yoki intizomiy javobgarlik to'g'risida ish qo'zg'atish haqida qaror chiqaradi.

Prokuror qonun buzilishi, uning kelib chiqish sabablari va bunga imkoniyat yaratib berayotgan shart-sharoitlarni bartaraf etish to'g'risidagi taqdimnomani qonun buzilishini bartaraf etish vakolatlariga ega bo'lgan organga yoki mansabdor shaxsga kiritadi.

Taqdimnoma darhol ko'rib chiqilishi va ko'rilgan chora-tadbirlar to'g'risida bir oylik muddat ichida prokurorga yozma ravishda ma'lum qilinishi lozim. Taqdimnoma kollegial organ tomonidan ko'rib chiqiladigan hollarda majlis kuni haqida prokurorga ma'lum qilinadi va u majlisda ishtirok etishga haqlidir.

Prokuratura organlari xo'jalik yurituvchi subyektlarning huquqlari hamda qonuniy manfaatlarini sudga, shu jumladan, xo'jalik sudlariga da'vo ariza bilan murojaat qilish orqali ham yuridik yordam ko'rsatadi. Prokurorning arizasi sud tomonidan qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda ko'rib chiqiladi. Prokuror arizasidan davlat boji olinmaydi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini sud yo'li bilan samarah himoya qilinishini ta'minlash maqsadida barcha instansiya sudlarida ishlar ko'rilayotganda prokuror qonunda belgilangan tartibda ishtirok etadi.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining 2004-yil 23-apreldagi buyrug'iga muvofiq, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasining «Xo'jalik sudlarida ishlar ko'rishida prokuror vakolatini ta'minlash bo'limi to'g'risida»gi Nizomi tasdiqlandi. Mazkur Nizomning 2-bo'limida xo'jalik sudlarida ishlar ko'rishda prokuror vakolatini ta'minlash bo'limining asosiy vazifasi va faoliyat yo'nalishlari belgilab berilgan bo'lib, ulardan biri xo'jalik yurituvchi subyektlarning, shuningdek, yakka tartibdagi

tadbirkorlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini sud yo'li bilan samarali himoya qilinishini ta'minlash maqsadida qonunda belgilangan tartibda xo'jalik sudining barcha bosqichlarida ishlar ko'rilishida prokuror ishtirokini va qabul qilingan qarorlarning qonuniyligini o'rganishni tashkil etishdir.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining 2004-yil 11-maydagi «Xo'jalik sudlarida ishlar ko'rilishida prokuror ishtirokining samaradorligi va ta'sirchanligini oshirish to'g'risida»gi 23-sonli buyrug'iga muvofiq, quyidagi mzolarning xo'jalik sudlarida ko'rilishida prokurorning ishtiroki majburiy qilib belgilab qo'yil-gan:

- prokuror da'vosi bilan qo'zg'atilgan ishlar;
- davlat mulkini himoya qilish bilan bog'liq ishlar;
- yuridik ahamiyatga ega bo'lgan faktlarni belgilash;
- xalqaro va davlatlararo shartnomalar, kelishuvlar bo'yicha ishlar;
- bankrotlik to'g'risidagi ishlar;
- davlat organlari va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarining huquqiy hujjatlarini haqiqiy emas deb topish to'g'risidagi ishlar;
- davlat ro'yxatiga olishni rad etganlik yoki belgilangan muddatda davlat ro'yxatiga olishdan bosh tortganlik ustidan berilgan shikoyatlar;
- davlat nazorat organlarining pul mablag'larini akseptsiz tartibda undirish haqidagi hujjatlarini ijro etilishi mumkin emas deb topish to'g'risidagi ishlar;
- kontraktatsiya va yer ijarasi shartnomalari bilan bog'liq nizolar;
- tabiatga zarar yetkazishdan kelib chiqadigan nizolar.

Demak, prokuratura organlarining xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatishi quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi:

- a) qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga rioya qilinishi ustidan umumiy nazoratni amalga oshirishda;
- b) xo'jalik yurituvchi subyektning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish maqsadida sudlarga, shu jumladan, xo'jalik sudlariga da'vo arizalari taqdim qilishda;
- d) ishlarni sudda ko'rishning barcha bosqichlarida prokuror vakolatini ta'minlashda;
- xo'jalik yurituvchi subyektlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini buzgan mansabdor shaxslar va fuqarolarga nisbatan tegishli javobgarlik choralari ko'rishda;
- f) xo'jalik yurituvchi subyektlar xodimlari va mansabdor shaxslarini qabul qilish va murojaatlarini ko'rib chiqishda;

3) Advokatura tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish

Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 116-moddasida fuqarolarga, korxona, muassasa va tashkilotlarga yuridik yordam berish uchun advokatura faoliyat ko'rsatishligi belgilab qo'yilgan.

Advokatura — huquqiy institut bo'lib, u advokatlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi shaxslar hamda xususiy advokatlik amaliyoti bilan shug'ullanuvchi ayrim shaxslarning mustaqil, ko'ngilli, kasbiy birlashmalarini o'z ichiga oladi. Advokatura instituti orqali xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish masalalari Ozbekiston Respublikasining 1996-yil 27-dekabrda «Advokatura to'g'risida»gi Qonunida hamda Ozbekiston Respublikasining 1998- yil 25-dekabrda «Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to'g'risida»gi Qonunida o'z ifodasini topgan.

Advokatura advokatlik firmalari, hay'atlari hamda byurolari shaklida faoliyat ko'rsatadi. «Advokatura to'g'risida»gi Qonunning 5- moddasida advokatlik faoliyatining turlari ko'rsatilgan bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

—huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlar va tushuntirishlar, qonun hujjatlari yuzasidan og'zaki va yozma ma'lumotnomalar berish;

—huquqiy xususiyatdagi arizalar, shikoyatlar va boshqa hujjatlarni tuzish;

—fuqarolik ishlari hamda ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlar bo'yicha sud, boshqa davlat organlarida, jismoniy va yuridik shaxslar oldida vakillikni amalga oshirish;

—jinoiy ishlar bo'yicha dastlabki tergovda va sud himoyachi, jabrlanuvchi, fuqaroviy da'vogar va fuqaroviy javobgaming vakili sifatida ishtirok etish;

—tadbirkorlik faoliyatiga yuridik xizmat ko'rsatish.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar bilan advokatura (advokatlar hay'atlari, advokatlik firmalari va byurolari) o'rtasida ko'rsatiladigan yuridik yordam hajmi, muddatlari va mazmunidan kelib chiqqan holda uch xil ko'rinishdagi shartnoma tuzilishi mumkin. Bular quyidagilardan iborat:

b) axborot — yuridik yordam ko'rsatish;

c) alohida topshiriqlar bo'yicha yuridik yordam ko'rsatish; d) barcha masalalar

bo'yicha yuridik yordam ko'rsatish.

Axborot-yuridik yordam ko'rsatish shartnomasi bo'yicha advokatlar xo'jalik yurituvchi subyektlar rahbarlari va mutaxassis-larini hamda tadbirkorlarni amaldagi qonun hujjatlari bilan tanishtiradilar va ularni amalda to'g'ri qo'llash bo'yicha maskhatlar beradilar. Bunday shartnoma ma'lum bir muddatga (masalan, bir yilga) yoki bir marta axborot olish uchun tuzilishi mumkin.

Alohida topshiriqlar bo'yicha yuridik xizmat ko'rsatish shartnomasiga ko'ra xo'jalik yurituvchi subyektlar advokatlarga, jumladan ma'lum shartnomani tuzishda yozma huquqiy xulosa berishni yoki xo'jalik nizosi bo'yicha uning vakili sifatida sudga qatnashishni taklif qilishlari mumkin. Masalan, Ozbekiston Respublikasining 1998-yil 29-avgustdagi «Xo'jalikyurituvchi subyektlar faoliyatining shartnomaviy-huquqiy bazasi to'g'risida»gi Qonuni 20-moddasida xo'jalik shartnomasi subyektlariga yuridik xizmat ko'rsatish ularning yuridik xizmatlari yoki ana shu maqsadda shartnoma asosida jalb etilgan advokatlar tomonidan amalga oshirilishi belgilab qo'yilgan. Alohida topshiriqlar bo'yicha yuridik xizmat ko'rsatish shartnomasi bir martalik xususiyatga ega bo'lib, u ijro etilgandan keyin o'z kuchini yo'qotadi.

Barcha masalalar bo'yicha yuridik yordam ko'rsatish shartnomasi, odatda, muayyan muddatga (bir yil yoki undan ortiq muddatga) tuziladi va advokatura xo'jalik yurituvchi subyektning barcha faoliyatini huquqiy jihatdan ta'minlashni tashkil etish majburiyatini oladi hamda xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida yuzaga keladigan barcha huquqiy muammolarni hal qilishga ko'maklashadi. Mazkur shartnomaga muvofiq advokatura O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993-yil 2-martdagi qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasining davlatboshqaruv organlari va korxonalardagi yuridik xizmat to'g'risida»gi Nizom asosida korxonaning yuridik xizmatiga yuklatilgan vazifalarni bajaradi va ularga taqdim etilgan huquqlardan foydalanadi. Mazkur yuridik yordam ko'rsatish shartnomasida advokat xo'jalik yurituvchi subyektning xo'jalik faoliyatini chuqur o'rganish hamda ro'y berayotgan huquqbuzarliklarni va kelib chiqayotgan nizolarni tahlil etish orqali ularni oldini olish choralari ko'rishdan foydalanadi. Aks holda, xo'jalik yurituvchi subyektning faoliyatida huquqbuzarliklar va xo'jalik nizolari ko'payishi, advokatning ish hajmini ortishiga olib

keladi.

Xo'jalik yurituvchi subyektga yuridik yordam ko'rsatayotgan advokat «Ozbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalaridagi yuridik xizmat to'g'risida»gi Nizomda belgilab qo'yilgan huquqlardan tashqari, advokat sifatida maxsus huquqlarga ega. Mazkur huquqlar Ozbekiston Respublikasining «Advokatura to'g'risida»gi Qonuni 6-moddasida belgilab qo'yilgan bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

- tegishli masalalarni hal etishga vakolatli bo'lgan barcha organlar, korxonalar, muassasalar va tashkilotlarda jismoniy va yuridik shaxslarning topshirig'iga muvofiq ularning manfaatlarini ifoda etish va huquqlarini himoya qilish;
- sudlarda, shuningdek, ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqayotgan organlarda dalil sifatida foydalanilishi mumkin bo'lgan faktlar to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash;
- yuridik yordam ko'rsatilishi munosabati bilan davlat organlaridan, korxonalar, muassasalar, tashkilotlardan hamda jamoat birlashmalaridan zarur bo'lgan ma'lumotnomalar, tavsifnomalar va boshqa hujjatlarni so'rash va olish;
- yuridik yordam ko'rsatish uchun zarur bo'lgan masalalar yuzasidan ekspertlar xulosalarini, mutaxassislarning ma'lumot-noma-maslahatlarini mijozning roziligi bilan so'rash va yozma tarzda olish;
- unga vakolat bergan yoki uning himoyasida bo'lgan shaxsga nisbatan ish yuritayotgan sudga va boshqa davlat organlariga to'plangan materiallarni taqdim etish;

mansabdor shaxslarga iltimosnoma va shikoyat berish hamda ulardan yozma tarzda dalil-isbotli javob olish. Mazkur huquqlar advokaturaning mavqeyini oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Ozbekiston Respublikasining 1998-yil 25-dekabrda «Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to'g'risida»gi Qonuni qabul qilinishi advokatura faoliyatini jonlantirish va u tomonidan yuridik yordami ko'rsatish sifati yaxshilanishiga imkoniyat yaratdi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlarni davlat ro'yxatidan o'tkazish jarayonida advokatura asosiy yuridik yordam ko'rsatuvchi tashkilot bo'lib qolmoqda. Chunki, xo'jalik yurituvchi subyekt tashkil etilish jarayonida o'zining yuridik xizmat xodimiga ega bo'lmaydi.

Hozirgi vaqtda xo'jalik yurituvchi subyektlarining aksariyati xo'jalik nizolarini hal

etish uchun hamda xo'jalik shartnomalarini huquqiy ekspertizadan o'tkazish uchun advokatura xizmatidan foydalanishga harakat qilishmoqda. Bugungi kunda respublikamizda advokatlik faoliyati bilan shug'ullanish uchun jami 3000 nafardan ziyod advokat litsenziya olgan. Ular 20 ta advokatlik hay'ati, 110 ta advokatlik firma hamda 148 ta byurolarga birlashib faoliyat ko'rsa-tishmoqda.

Bozor munosabatlari sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar-ning huquq va qonuniy manfaatlarini samarali himoya qilish hamda ularga yuridik yordam ko'rsatishda advokatura bilan bir qatorda, boshqa nodavlat notijorat tashkilotlar ham o'ziga xos muhim o'rin egallaydi.

Ozbekiston Respublikasining «Nodavlat va notijorat tashkilot-lari to'g'risida»gi Qonuni 2-moddasiga binoan, nodavlat notijorat tashkiloti — bu jismoniy va (yoki) yuridik shaxslar tomonidan ixtiyoriylik asosida tashkil etilgan, daromad (foyda) olishni o'z faoliyatining asosiy maqsadi qilib olmagan hamda olingan daromadlarni (foydani) o'z qatnashchilari (a'zolari) o'rtasida taqsimlamaydigan o'zini o'zi boshqarish tashkilotidir. Nodavlat notijorat tashkilotlar jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini, boshqa demokratik qadriyatlarni himoya qilish, ijtimoiy, madaniy va ma'rifiy maqsadlarga erishish, ma'naviy va boshqa nomoddiy ehtiyojlarni qondirish, xayriya faoliyatini amalga oshirish uchun hamda boshqa ijtimoiy foydali maqsadlarda tuziladi.

Nodavlat notijorat tashkilotlarning xo'jalik yurituvchi subyekt-larga yuridik yordam ko'rsatishini Ozbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi va Ozbekiston fermer xo'jaliklari uyushmalari misolida ko'rib chiqamiz.

Ozbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi tadbirkorhk faoliyati subyektlarini ixtiyoriylik asosida birlashtiruvchi nodavlat notijorat tashkiloti bo'lib hisoblanadi.

Ozbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatishning huquqiy asoslari Ozbekiston Respublikasining «Ozbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi to'g'risida»gi Qonuni, O'zb'e-kiston Respublikasi Prezidentining 2004-yil 7-iyuldagi «Ozbekiston Savdo-sanoat palatasini tashkil etish to'g'risida»gi Farmoni, Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 9- avgustdagi «Ozbekiston Savdo-sanoat palatasi

faoliyatini tashkil etishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qarorida o'z ifodasini topgan.

Ozbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi faoliyatining asosiy vazifalari va yo'nalishlaridan biri tadbirkorlik faoliyati subyektlariga keng turda xizmat ko'rsatish, jumladan, axborot ta'minoti va maslahat yordami berish, tadbirkorlarning huquq va qonuniy manfaatlarini, jumladan, ro'yxatga olish, mahsulotni sertifikatlash va litsenziya berish, shuningdek, ishlarini sudlarda ko'rib chiqish masalalarida davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari bilan munosabatlarda ularning manfaatlarini ifoda etish va himoya qilishdir.

Ozbekiston Respublikasining «Ozbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi to'g'risida»gi Qonuni 13-moddasida Palata-ning huquqlari belgilab berilgan bo'lib, ulardan quyidagilari bevosita xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish bilan bog'liq:

- tadbirkorlik faoliyati subyektlariga huquqiy va boshqa xil yordam ko'rsatish;
- tadbirkorlik faoliyati subyektlariga ixtirolar, foydali modellar va sanoat namunalarini patentlashda, tovar belgilari, xizmat ko'rsatish belgilari hamda tovar kelib chiqqan joy nomlarini ro'yxatdan o'tkazishda ko'maklashish;
- xalqaro va chet el tashkilotlarida tadbirkorlik faoliyati bilan bog'liq sohada Palata a'zolarining manfaatlarini ifoda etish;
- tadbirkorlik subyektlarining faoliyati masalalariga taalluqli normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va muhokama qilishda ishtirok etish;
- iqtisodiy nizolarni hal qilish uchun qonun hujjatlariga muvofiq hakamlik sudlarini, shu jumladan, xalqaro tijorat arbitraj sudini tashkil etish;
- palata a'zosi bo'lmish tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tekshirishlarda ishtirok etish;
- davlat boji to'lamasdan sudga Palata a'zolari manfaatlarini ko'zlab da'vo taqdim etish, shuningdek, davlat va xo'jalik bosh-qaruvi organlarining qarorlari, ular mansabdor shaxslarining harakatlari (harakatsizligi) ustidan shikoyat berish.

Ozbekiston Savdo-sanoat palatasining 2004-yil 21-sentabrda bo'lib o'tgan ta'sis Konferensiyasida tasdiqlangan ustaviga muvofiq u xo'jalik yurituvchi subyektlarga

yuridik yordam ko'rsatish bo'yicha quyidagi huquqlarga ega:

- tadbirkorlik subyektlari manfaatlariga daxldor qonun loyiha-lari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda va muhokama qilishda qatnashish;
 - Palata a'zolari-tadbirkorlarning huquq va qonuniy manfaat-larini, shu jumladan, davlat va xo'jalik boshqaruv organlarida ifoda etish va himoya qilish;
 - o'z a'zolarining manfaatini Xalqaro savdo palatasida, shu-ningdek, tadbirkorlik faoliyati bilan bog'liq boshqa xalqaro tashki-lotlarda ifoda etish;
 - o'z vakolati doirasida davlat hokimiyati organlari tomonidan tuzilgan tadbirkorlik subyektlarining manfaatlariga daxldor masa-lalar bo'yicha idoralar, idoralararo va boshqa komissiyalar, ekspert kengashlari va boshqa organ va tashkilotlarning ishlarida ishtirok etish;
- tadbirkorlik faoliyati subyektlariga axborot ta'minoti, yuridik va konsultativ yordam berish hamda boshqa turli xildagi masalalarda yordam va ko'mak berish;
- Palataga yuklatilgan vazifa va funksiyalarni bajarish zarurati yuzasidan davlat va xo'jalik boshqaravi organlari, davlat hokimiyati organlaridan axborotlar olish;
 - zamonaviy talab va standartlardan kelib chiqib tadbirkorlarni o'qitish va malakasini oshirishni tashkil qilish.

Savdo-sanoat palatasi tomonidan xo'jalik yurituvchi subyekt-larga yuridik yordam ko'rsatishning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, Palata faqatgina unga a'zo bo'lgan va doimiy ravishda a'zolik badallarini to'lab borayotgan xo'jalik yurituvchi subyektlarga tekinga yoki imtiyozli shartlarda yuridik yordam ko'rsatadi. Palataga a'zo bo'lmagan xo'jalik yurituvchi subyektlarga ham shartnoma asosida Palata yuridik yordam ko'rsatishi mumkin, biroq bunda davlat boji to'lamasdan sudga da'vo taqdim etish huquqiga ega bo'lmaydi.

Savdo-sanoat palatasi tomonidan xo'jalik yurituvchi subyekt-larga yuridik yordam ko'rsatishning asosiy shakllari quyidagilardan iborat:

- xo'jalik yurituvchi subyektlarni davlat ro'yxatidan o'tkazish uchun zarur bo'lgan hujjatlarni tayyorlash, ta'sis hujjatlari loyiha-larini ishlab chiqish;
- shartnomalarni, shu jumladan, xo'jalik shartnomalarini tuzish, bajarish, o'zgartirish va bekor qilishga qaratilgan ishlarni amalga oshirish;

- da'vo ishlarini yuritish;
- xo'jalik yurituvchi subyektlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ifoda etish hamda himoya qilish, shu jumladan, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari bilan munosabatlarda, shuningdek, sudda ifoda etish hamda himoya qilish;
- huquqiy masalalar bo'yicha tushuntirishlar, qonun hujjat-lari yuzasidan og'zaki va yozma maTumotnomalar berish;
- Palata a'zosi bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini nazorat qiluvchi organlar tomonidan tekshirishlar o'tkazish jara-yonida ularning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish maqsadida ishtirok etish.

O'zbekiston Fermer xo'jaliklari uyushmasi xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik ko'rsatishining huquqiy asoslari O'zbekiston Respublikasining «Fermer xo'jaligi to'g'risida»gi Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar hamda uyushma ustavida belgilangan.

Qonunning 25-moddasida fermer xo'jaliklari ixtiyoriylik asosida birlashishi, mahsulot yetishtirish, xarid qilish, uni qayta ishlash va sotish, moddiy-texnika ta'minoti, qurilish, texnikaviy, suv xo'jaligi, veterinariya, agrokimyo, maslahat berish yo'sinidagi va boshqa xil xizmatlar ko'rsatish bo'yicha uyushmalar hamda boshqa birlashmalarga kirishi mumkinligi belgilab qo'yilgan.

O'zbekiston Fermer xo'jaliklari uyushmasi fermer xo'jaliklarini shartnoma asosida o'zining a'zolari sifatida birlashtiradi, yuridik shaxs huquqiga ega bo'lgan mustaqil nodavlat tashkiloti hisoblanadi hamda o'z faoliyatini iqtisodiy mustaqillik va o'z-o'zini boshqarish tamoyillari asosida amalga oshiradi.

Uyushma va uning hududiy vakilliklari fermer xo'jaliklarining manfaatlarini davlat organlari va boshqa tashkilotlarda himoya qiladilar va ifodalaydilar, o'z faoliyatlarini ustavlarga muvofiq, to'liq xo'jalik hisob-kitobi prinsiplarida tashkil etadilar.

Uyushma o'z a'zolari bilan o'zaro huquqiy munosabatlarini ustav hamda xo'jaliklar tomonidan Uyushmaning tuman vakillik-lari bilan tuziladigan, O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligiga muvofiq tomonlarning o'zaro javobgarligini va manfaatlarini nazarda tutuvchi shartnomalar asosida amalga oshiriladi.

Uyushmaning xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish bilan bog'liq

vazifalariga quyidagilar kiradi:

- fermer xo'jaliklarining huquqlari va manfaatlarini himoya qilish;
- qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiruvchilarga yuridik yordam olishda ko'maklashish.

Nazorat savollari

1. Xo'jalik yurituvchi subyektlarga adliya organlari tomonidan yuridik yordam ko'rsatish qanday shakllarda amalga oshiriladi
2. Xo'jalik yurituvchi subyektlarga prokuratura organlari tomonidan yuridik yordam ko'rsatish haqida gapirib bering.
3. Advokatura tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatishning ahamiyati nimalarda namoyon bo'ladi
4. Nodavlat notijorat tashkilotlar tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarga yuridik yordam ko'rsatish haqida gapirib bering.

9–Mavzu: Халқ хўжалиги ходимларини ҳуқуқий тарбиялашни ташкил қилишда юридик хизматнинг ўрни

Reja:

- 1) Mansabdor shaxslar va hodimlarning huquqiy madaniyatini oshirish yo'llari.**
- 2) Yuridik xizmat tomonidan mansabdor shaxslar va xodimlar o'rtasida huquqiy tarbiya i shlarini tashkil qilish**

Asosiy so'z va tayanch tushunchalar: xodimlarning huquqiy madaniyati, huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya, huquqiy targ'ibot, huquqiy savodxonlikni oshirish, huquqiy tashviqot, shaxsiy huquqiy tarbiya, huquqiy ta'lim vositalari, faollik, mansabdor shaxslar huquqiy madaniyati, xodimlarning huquqiy madaniyati.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Mamalakatimizni taraqqiyotining qonuniy asoslarini mustaxkamlash faoliyatimiz mezonini bo'lishi dardkor."Xalq so'zi" gazetasi, 2006 yil, 27-betlar.
2. Jamiyatimizda huquqiy madaniyatimizni yuksaltirish Milliy Dasturi. 1997 yil 29 avgust.
3. O'zbekiston Respublikasining Mexnat Kodeksi. T., Adolat, 1996.
4. O'zbekiston Respublikasining "Mexnatni muxofaza qilish to'g'risida"gi qonun. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi. 1993, 5-son, 223-modda.
5. Salomov B. O'zbekistonda advokatlik faoliyati. T., Adolat, 2000.
6. O'zbekiston Respublikasining "Normativ huquqiy xujjatlar to'g'risida"gi qonuni. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi 2001, 1-2-soni, 8-modda.
7. Otaxonov F. O'zbekiston Respublikasida yuridik xizmat."Ili-Ziyo " nashryot uyi, 2006, 130-136 betlar

1) Mansabdor shaxslar va xodimlarning huquqiy madaniyatini oshirish yo'llari

Demokratik huquqiy davlat qurish va erkin fuqarolik jamiyatini shakllantirishda huquqiy madaniyatni yuksaltirish alohida o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I. A. Karimov ta'kidlaganidek, «...xalqimizning huquqiy madaniyatini yuksaltirish davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi lozim. Zero, mustaqillik so'zining zamirida ham katta, ulug' huquqqa ega bo'lish degan tushuncha yotadi. Ya'ni, mustaqillik nafaqat o'zini erkin sezish, o'z hayotini qurish, balki o'z hayot-mamotini hal etishda katta huquqqa egalik ham demakdir».

Mansabdor shaxslar va xodimlarning huquqiy madaniyati deganda, ularning huquqni bilishi, tushunishi hamda uning qoidalarini anglagan holda bajarishlari tushuniladi. Ularning huquqiy madaniyati asosiy yuridik bilimlarni o'zlashtirganliklarida, qonunni hurmat qilishida, huquq normalarini ongli ravishda bajarishlarida, yuridik javobgarlikni tushunishlarida hamda huquqbuzarlikka qarshi kurashning muqarrarligini anglashlarida namoyon bo'ladi. Mansabdor shaxslar va xodimlarning huquqiy madaniyati va bilimlarini oshirish huquqni tashviqot qilish hamda qonuniylikni amaliy jihatdan mustahkamlash vositalari orqali ro'yobga chiqariladi.

Mustaqillik yillari mobaynida aholining, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari mansabdor shaxslarining huquqiy madaniyatini oshirish bo'yicha bir qator ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Jumladan, 1997-yil 29-avgustda «Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturi» qabul qilindi. Ushbu Milliy dasturda fuqaro, jamiyat va davlatning o'zaro munosabatlarida aholining huquqiy madaniyati va ijtimoiy faolligini yuksaltirish; ularning huquqiy ta'limi va huquqiy tarbiyasini takomillashtirish; davlat organlari xodimlari, mansabdor shaxslar va fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish; yuridik kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish; huquqiy madaniyatni yuksaltirishning ilmiy asoslarini tadqiq etish kabi masalalar o'z aksini topgan.

Huquqiy madaniyatning huquqiy ongdan farqli jihati — huquqiy madaniyat darajasi faqatgina qonunlarni bilish, huquqiy ma'lumotlardan xabardor bo'lishdangina

iborat emas. U qonunlarga amal qilish va ularga bo'ysunish madaniyati ham demakdir. U odil sudni hurmat qilish, o'z haq-huquqlarini himoya qilish uchun sudga murojaat etish ehtiyoji demakdir.

Agar xodimlarning huquqiy madaniyatini oshirish orqali jumladan, qonunchilik va lokal hujjatlarga (masalan, ichki mehnat tartibi qoidalariga) rioya qilinishiga erishilsa, mansabdor shaxs-larning huquqiy madaniyatini oshirish orqali esa, jumladan, xodimlarning huquqlari va qonuniy manfaatlari buzilishi oldi olinishiga ham erishiladi.

Mansabdor shaxslar va xodimlarning huquqiy madaniyatini oshirishda yuridik xizmat huquqiy tarbiyaning quyidagi shakllaridan keng foydalanadi: huquqiy ta'lim (o'qitish yoki o'qish); huquqiy targ'ibot (og'zaki va ommaviy axborot vositalari orqali); qonunlar va yuridik amaliyotning tarbiyaviy ta'siri; huquqiy tashviqot; huquqiy axborot berish; shaxsiy huquqiy tarbiyaviy ish.

2) Yuridik xizmat tomonidan mansabdor shaxslar va xodimlar o'rtasida huquqiy tarbiya i shlarini tashkil qilish

Huquqiy madaniyatga erishishning asosiy yo'nalishlaridan biri — *huquqiy tarbiyadir*. Yuridik adabiyotlarda huquqiy tarbiya tushunchasiga huquqiy madaniyat, huquqiy tajriba, huquqiy g'oya hamda nizolarni hal etish mexanizmini jamiyatdagi bir avloddan ikkinchi avlodga o'tkazish bilan bog'liq maqsadga yo'naltirilgan faoliyat, deb ta'rif berilgan. Huquqiy tarbiyadan maqsad insonning huquqiy ongini va umuman jamiyatning huquqiy madaniyatini rivojlantirishdan iborat. *Huquqiy talim* mansabdor shaxslar va xodimlarni huquqiy tarbiya ishida muhim o'rin egallaydi. Huquqiy ta'lim ikki xil shaklda, ya'ni o'qitish va o'qish shakllarida amalga oshiriladi. Huquqiy o'qitishda yuridik xizmat tomonidan mansabdor shaxslar hamda xodimlarning bevosita ularning mehnat faoliyati bilan bog'liq bo'lgan mavzularda huquqiy o'quvi tashkil etiladi. Bunda mansabdor shaxslarga va xodimlarga amaldagi qonun hujjatlarining mazmun-mohiyati tushuntiriladi. Huquqiy o'qitish bevosita yuridik xizmat xodimlari tomonidan yoki ular tomonidan taldif etilgan mutaxassislar, nazariyotchi va amaliyotchi huquqshunoslar tomonidan ham amalga oshirilishi mumkin. Mansabdor shaxslar hamda xodimlarning huquqiy o'quvi shartnoma asosida maxsus tashkilotlarda (masalan, Adliya

vazirligi huzurida tashkil etilgan Respublika yuristlar malakasini oshirish markazida, turli biznes maktablarida va h.k.) ham amalga oshirilishi mumkin.

Huquqiy o'qitishdan farqli o'laroq huquqiy o'qishda mansabdor shaxs va xodim mustaqil ravishda o'zining huquqiy bilimlarini oshiradi. Bunda u o'zining mehnat faoliyati uchun zarur bo'lgan qonun hujjatlarini, huquqiy mazmundagi maqolalarni, huquqiy adabiyotlarni, sud amaliyoti materiallarini va shunga o'xshash huquqiy mazmundagi ma'lumotlarni topadi va o'rganib boradL

Huquqiy ta'limni huquqiy tarbiyada tutgan o'rini quyidagicha izohlash mumkin, ya'ni tarbiya inson ongining emotsional-irodaviy jihatlariga hamda dunyoqarashiga ta'sir ko'rsatadi. o'qish yoki o'qitish esa, insonga axborot-tanishuv ta'sirini o'tkazadi. Biroq, emotsional-irodaviy ta'sirlar huquqiy amaliyotda sezilarli darajada cheklangan, chunki jamiyatning ongida mavjud bo'lmagan va fuqarolarning faoliyatida kuzatilmayotgan va faqatgina so'zlarda aytilayotgan qadriyatlarni fuqarolar tomonidan hurmat qilinishiga erishib bo'lmaydi. Ushbu muammo faqatgina fuqarolarni huquqiy o'qitish yoki ularning huquqiy o'qishi orqali bartaraf etilishi mumkin. Bunda fuqarolar amaldagi yuridik qoidalar bilan va huquqiy amaliyotda (muayyan ma'muriy hududda yoki tashkilotda yoxud chet davlatlarida) samara berayotgan ilg'or tajriba bilan tanishtirilib boriladi. Prezidentimiz I.A. Karimovning ta'biri bilan aytganda, «Odamlarimizning, awalo rahbarlik lavozimida o'tirgan-larning ong-u tafakkurini o'zgartirish, ularning mas'uliyatini oshi-rish, ... qonun hukmronligini hayotimizning hamma jabhalarida to'liq ta'minlash, qonunga itoat qilib yashash barchamiz uchun hayot tarziga aylanishiga erishmog'imiz darkor».

Huquqiy targ'ibot huquqiy tarbiya jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, huquqiy bilimlar, g'oyalar, amaldagi qonun hujjat-larini, davlat tomonidan olib borilayotgan oqilona siyosatni aholi orasida targ'ib etish va tushuntirishni o'zida mujassamlashtiradi. Huquqiy targ'ibot huquqiy bilimlarni, huquqiy yechimlarning, huquqiy xatti-harakatlarning, xulq-atvorlarning u yoki bu variant-larini tanlash hamda ularning oqibatlarini, huquqiy normalardan foydalanish, ularni bajarish, muayyan normalarni qo'llash ama-liyotini ommaviy ravishda tarqatish va tushuntirish orqali amalga oshiriladi. Huquqiy targ'ibot og'zaki shaklda, ommaviy axborot vositalari, adabiyot va san'at asarlari vositalari yordamida amalga oshiriladi. Bunda ommaviy-axborot vositalarida huquqiy

mavzular-dagi maqolalar chop etiladi, huquqiy adabiyotlar nashr etiladi, huquqiy mavzularda turli hujjatli filmlar, ko'rsatuvlar va eshittirishlar tayyorlanadi. Huquqiy targ'ibot qaysi sohada o'tkazilishidan qat'iy nazar, doimo tizimli, tartibli va aniq maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Yuridik xizmat xodimi huquqiy targ'ibot ishlarini olib borishda yuqorida aytib o'tilgan barcha vositalardan samarali foydalanishi maqsadga muvofiq. Bunda, ayniqsa, ommaviy axborot vositalarida chop etilgan huquqiy mazmundagi maqolalardan hamda hujjatli filmlardan keng foydalanish lozim.

Xodimlarni huquqiy tarbiyalashda qonunlar va yuridik amali-yotning tarbiyaviy ta'siri muhim o'rin egallaydi. Davlat va xo'jalik boshqaruv organlarining tarkibiy tuzilmalarida faoliyat ko'rsatuvchi xodimlar bevosita o'zlarining vazifalarini va funktsiya bajarishlari uchun muayyan qonun hujjatlarining mazmunidan xabardor bo'lishni, ularni qo'llay olishni va hatto o'zlarining faoliyati bilan bog'liq ishlar yuzasidan sudlarda ishtirok etishni taqozo etiladi. Qonun hujjatlarining mazmunini o'zlashtirish va ularni qo'llanilishi bilan bog'liq yuridik amaliyot o'z-o'zidan xodimlarning huquqiy tarbiyasini oshirishga olib keladi. Masalan, qonunlarda muayyan xatti-harakat uchun jinoiy, ma'muriy, iqtisodiy, intizomiy jazo choralarini belgilanganligi fuqarolar va mansabdor shaxslarni noqonuniy faoliyat bilan shug'ullanishdan tiyadi. Shuningdek, sudlar tomonidan qabul qilingan sud hujjatlari (hukm, hal qiluv qarori, qaror va h.k.) ham tarbiyaviy ta'sir kuchiga ega.

Huquqiy tashviqot fuqaroning ongiga va irodasiga psixologik ta'sir etish usullaridan biri hisoblanadi. Tashviqot so'zi «da'vat etish, uyg'otish» ma'nosini anglatadi. Huquqiy tashviqot orqali fuqarolar qonun normasida belgilangan doirada xatti-harakat qilishga chaqiriladi yoki da'vat etiladi. Shuning uchun ham huquqiy tashviqot inson ongiga huquqiy ta'sir ko'rsatishning samarali vosi-talaridan biri bo'lib hisoblanadi. Huquqiy tashviqot o'zining xusu-siyatlari bilan huquqiy targ'ibotdan tubdan farq qiladi. Huquqiy targ'ibotdan maqsad huquqiy bilimlarni tarqatish va tushuntirish bo'lsa, huquqiy tashviqotda huquq subyekti va uning xulq-atvori tegishli darajada bo'lishga chaqiriladi. Huquqiy targ'ibotda taqdim etiladigan axborot huquqiy g'oyalar hamda huquqiy normalardan iborat bo'lsa, huquqiy tashviqotda huquqiy ahamiyatga ega bo'lgan fakt axborot rolini o'ynaydi.

Huquqiy tashviqot orqali, birinchi navbatda, huquq subyektining irodasiga, so'ngra ongiga informatsion ta'sir o'tkaziladi va ushbu ta'sir fuqaroni huquqqa xilof harakat qilmaslikka va qonuniy xulq-atvorda bo'lishga chorlaydi. Huquqiy tashviqot orqali fuqarolarning xulq-atvori qonun normalari talablari doirasida bo'lishiga erishiladi. Qonun normalarining mazmunini esa, fuqarolar huquqiy targ'ibot hamda huquqiy ta'lim vositalari yordamida o'zlashtirib olishadi. Huquqiy targ'ibot amaldagi qonunchilikni, uni amaliyotda qo'llashni tarqatish va tushuntirish orqali fuqarolarda huquqiy dunyoqarashni shakllantiradi. Shuning uchun huquqiy targ'ibotdan maqsad fuqarolarda huquqiy dunyoqarashni shakllantirish bo'lsa, huquqiy tashviqotdan maqsad fuqarolarda huquq normalari talablariga javob beradigan xulq-atvorni shakllantirishdan iborat. Masalan, yuridik xizmat korxona xodimlariga shartnomaviy munosabatlar qaysi qonun hujjatlari bilan tartibga solinishi to'g'risida ma'lumot berish orqali huquqiy targ'ibotni amalga oshirca, shartnoma intizomiga rioya qilishining ijobiy jihatlarini hamda shartnoma intizomiga rioya qilmaslikning salbiy jihatlarini, shuningdek, ularning oqibatlarini keng ma'noda tushuntirish orqali huquqiy tashviqotni amalga oshiradi. Yuridik xizmat tomonidan davlat va xo'jalik boshqaruv organlari tuzilmasidagi xodimlarni o'z vaqtida va yetarli darajada *huquqiy axborot* bilan ta'minlash ularning faoliyatida qonuniylikni ta'minlash, huquqiy ishlar sifatini oshirish, shartnomaviy munosabatlarda ularning manfaatlarini yuqori darajada himoya qilish hamda xodimlarning huquqiy madaniyatini yanada oshirish imkoniyatini yaratadi. Ma'lumki, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlarning faoliyati bir-biridan tubdan farq qilganligi uchun ularning faoliyati bilan bog'liq munosabatlar turli normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi. Masalan, neft va gaz sohasida qabul qilingan ayrim normativ-huquqiy hujjatlar qishloq xo'jaligi yoki yengil sanoat sohasidagi hujjatlardan o'zining maqsadi, mazmuni va mohiyatiga ko'ra tubdan farq qilishi mumkin. Har bir tarmoqning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda qabul qilingan bunday normativ-huquqiy hujjatlarni tegishli subyekt faoliyatiga to'g'ri va aniq tatbiq etishda yuridik xizmat muhim o'rin egallaydi. Boshqacha qilib aytganda, muayyan sohaga oid normativ-huquqiy hujjatlar, ularning amaldagi holatini o'ziga xos xususiyatlarini tahlil etish, nazorat qilib borish (tegishli tartibda tizimlashtirish orqali) hamda rahbarni, shuningdek, tegishli boshqarma (bo'lim, xizmat) xodimlarini bu haqda

doimo xabardor qilib turish bevosita yuridik xizmatning vazifa-laridan birini tashkil etadi.

Huquqiy tarbiyalashda *shaxsiy huquqiy tarbiya* muhim o'rin egallaydi. Huquqiy tarbiyaning mazkur shakli sezilarli darajada samaralidir. Shaxsiy huquqiy tarbiya fuqaroning huquqqa bo'lgan hurmatini shakllantirish, o'zini o'zi o'qitish orqali huquqiy qoida-larga qafiy rioya qilish, huquqiy voqelikni hamda shaxsiy amaliyotni mustaqil tahlil etish orqali amalga oshiriladi. Shaxsiy huquqiy tarbiya boshqa shakllarda ham amalga oshirilishi mumkin. Masalan, birorta davlat organining, muayyan tashkilotning yoki xo'jalik yurituvchi subyektning yuridik xizmati tomonidan ma'lum bir huquqiy hujjat loyihasi ko'rib chiqilib, unga tegishli takliflar bildirish, huquqiy xatolarini to'g'rilash maqsadida o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish yoxud loyihaning amaldagi qonun hujjatlarga mos emasligini asoslantirgan holda tegishli boshqarma (bo'lim, xizmat)ga. qaytarish, u yerdagi mansabdor shaxsning hamda xodimlarning huquqiy ongini va madaniyatini oshirishga muayyan darajada xizmat qiladi. Yuridik xizmat tomonidan huquqiy hujjat loyihasiga bildirilgan fikrlar va e'tirozlar tegishli rahbar, boshqarma (bo'lim, xizmat) boshlig'i yoki mutaxassis tomonidan qayta ko'rib chiqilib, kamchiliklar bartaraf etiladi. Natijada, kelgusida ular tomonidan bunday xatolarga yo'l qo'yilmaslik uchun zamin yaratiladi.

Nazorat. savollari:

1. Mansabdor shaxslar va xodimlarning huquqiy madaniyatini oshirish yo'llari nimalardan iborat
2. Mansabdor shaxslar va xodimlar o'rtasida huquqiy tarbiya ishlarini tashkil qilishda yuridik xizmat xodimlari qanday ahamiyatga ega

10 – Mavzu: YURIDIK XIZMATGA RAHBARLIK QILISH

Reja:

- 1) Yuridik xizmatga rahbarlik qilish tushunchasi va shakllar**
- 2) Yuridik xizmatga adliya organlari tomonidan rahbarlikni amalga oshirilishi**
- 3) Yuridik xizmatga boshqaruv organlari tomonidan rahbarlikni amalga oshirish**

Asosiy soʻz va tayanch tushunchalar: umumiy va uslubiy rahbarlik, uslubiy va tavsiyaviy koʻrsatmalar, uslubiy qoʻllanma, uslubiy rahbarlik, idoraviy rahbarlik, funksional boʻlim, idoraviy (vazirlik, davlat qoʻmitasi, idora, kompaniya, uyushma va h.k.) va idoralararo ((adliya organlari), tavsiyalar, huquqiy maslahatchi lavozimiga tavsiya berish, talabnoma va da'vo ishlarini tashkil qilinish, taqdim etilgan talabnoma va da'volarning xususiyati

Foydalangan adabiyotlar

1. Karmov I.A. O'zb'ekistonda demokratik o'zgarishlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyati asoslarini shakllantirishning asosiy yo'nalishlari."Xalq so'zi" gazetasi, 30 avgust 2002 yil.
2. O'zb'ekiston Respublikasining "Adliya Vazirligi to'g'risida" gi Nizom. O'zb'ekiston Respublikasi Xukumatining qarorlar to'plami, 2003, 6-son.
3. O'zb'ekiston Respublikasining "Advokatura to'g'risida" gi qonuni O'zb'ekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997, 2-son, 48-modda.
4. O'zb'ekiston Respublikasining "Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar foliyatining shartnomaviy-xuquqiy bazasi to'g'risida" gi qonuni. O'zb'ekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1998, 9-son, 170-modda.
5. O'zb'ekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalari yuridik xizmat to'g'risidagi Nizom. O'zb'ekiston Respublikasi Xukumatining qarorlari to'plami, 1993, 3-son, 8-modda.
6. Otaxonov F. O'zb'ekiston Respublikasida yuridik xizmat."Ili-Ziyo " nashryot uyi, 2006, 137-144 betlar.

1.Yuridik xizmatga rahbarlik qilish tushunchasi va shakllari

Jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh etish bilan bog'liq vazifalarni bajarish, iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish, tadbirkorlik faoliyatini erkinlashtirish jarayonida yuzaga keladigan huquqiy masalalarni hal qilishda yuridik xizmatga rahbarlik qilishni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega.

Yuridik xizmatga rahbarlik qilish deganda, xo'jalik yurituvchi subyektning yuqori turtuvchi organlari va adliya organlari tomonidan yuridik xizmat faoliyatiga oid ijro qilinishi majburiy bo'lgan normativ-huquqiy va boshqa hujjatlar, shuningdek, uslubiy va tavsiyaviy ko'rsatmalar berish orqali rahbarlik qilish tushuniladi. Yuridik xizmatga rahbarlik qilishni amalga oshirish usullariga ko'ra, *umumiy va uslubiy* rahbarlikka ajratiladi.

Yuridik xizmatga umumiy rahbarlik qilish deganda, xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuqori turtuvchi organlari va adliya organlari tomonidan ular ijro qilishi majburiy bo'lgan normativ-huquqiy va boshqa hujjatlar orqali rahbarlik qilish tushuniladi. Masalan, yuridik xizmat xodimlarini adliya organlari tomonidan belgilangan tartibda attestatsiyadan o'tkazilishi va ularga bu haqda tegishli guvohnoma berishi; vazirlik tomonidan tarmoqda huquqiy ishlarni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida buyruq qabul qilinishi.

Yuridik xizmatga uslubiy rahbarlik qilish deganda davlat va xo'jalik boshqaruv organlari, nodavlat notijorat tashkilotlar tomonidan uslubiy va tavsiyaviy ko'rsatmalar berish orqali rahbarlik qilish tushuniladi. Masalan, nodavlat notijorat tashkilot tomonidan shartnomalarni tuzish tartibi to'g'risida tayyorlangan uslubiy qo'llanma; vazirlik tomonidan tayyorlangan namunaviy shartnomalar va h.k.

Uslubiy rahbarlik orqali huquqiy ishlarni tashkil etish va yuritishning eng samarali usul va uslublari belgilanadi va ularni qo'llash yuzasidan tavsiya hamda ko'rsatmalar beriladi. Yuridik xizmatga rahbarlik qiluvchi organlarning vakolat doirasiga ko'ra, idoraviy (vazirlik, davlat qo'mitasi, idora, kompaniya, uyushma va h.k.) va idoralararo (adliya organlari) turlarga bo'linadi. Yuridik xizmatga idoraviy rahbarlik deganda vazirlik (davlat qo'mitasi, idora, kompaniya, uyushma va h.k.) tomonidan unga bo'ysunuvchi xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatiga rahbarlik qilish tushuniladi.

Idoraviy rahbarlikni boshqaruv organi devonining yuqori funksional bo'limlari xuddi shu boshqaruv devonining quyi bo'g'inlariga nisbatan amalga oshiradi. Masalan, viloyat hokim-ligining yuridik xizmati tuman yoki shahar hokimligining yuridik xizmatiga,

davlat va xo'jalik boshqaruvi organining yuridik xizmati shu organlarning joylardagi hududiy tuzilmasi yoki ularga taalluqli bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmatiga nisbatan idoraviy rahbarlikni amalga oshiradi.

Biroq, idoraviy rahbarlik obyektiv sabablarga ko'ra, barcha xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmati faoliyatida mavjud emas. Idoraviy rahbarlik mavjud bo'lishi uchun xo'jalik yurituvchi subyekt birorta davlat yoki xo'jalik boshqaruv organiga muayyan darajada bo'ysungan yoki uning tarkibiga kirgan bo'lishi lozim.

Demak, yuridik xizmatga idoraviy rahbarlikni amalga oshirish uchun xo'jalik yurituvchi subyekt muayyan davlat yoki xo'jalik boshqaravi organiga ma'lum darajada bo'ysungan yoki uning tarkibiga kirgan bo'lishi talab etilar ekan. Hozirgi paytda erkin bozor iqtisodiyoti sharoiti tufayli aksariyat xo'jalik yurituvchi subyektlar mustaqil ravishda xo'jalik faoliyatini yuritmoqdalar va ular davlat hamda xo'jalik boshqaruvi organlari tarkibiga kirishmaydi. Aynan mana shunday xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmati uchun idoraviy rahbarlik mavjud emas.

Yuridik xizmatga idoralararo rahbarlik deganda, adliya organlari tomonidan idoraviy bo'ysunishi va mulkchilik shaklidan qafiy nazar, barcha xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatiga rahbarlik qilish tushuniladi.

Amaldagi qonunchilikka muvofiq, yuridik xizmatga idoralararo rahbarlik qilish vazifasi adliya organlariga yuklatilganligi tufayli mazkur rahbarlik barcha davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmatiga nisbatan amalga oshiriladi. Masalan, Adliya vazirligi istalgan davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari hamda xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmatiga ularning faoliyatini takomillashtirish uchun majburiy va tavsiyaviy xarakterga ega bo'lgan ko'rsat-malar berish vakolatiga ega.

Yuridik xizmatga idoraviy va idoralararo rahbarlikni amalga oshirish orqali davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining, ularning tuzilmasiga kiruvchi xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatlarining faoliyati takomillashtirilib, ular yo'l qo'yayotgan kamchiliklar bartaraf etib boriladi. Bu esa, o'z navbatida ana shu davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining hamda xo'jalik yurituvchi subyektlarning faoliyatidagi samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

2.Yuridik xizmatga adliya organlari tomonidan rahbarlikni amalga oshirilishi

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003- yil 27-avgustdagi 370-sonli qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligi to'g'risida»gi Nizomda «...fuqarolar va yuridik shaxslarga huquqiy xizmat ko'rsatuvchi tuzilmalar faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish va ularning samara-dorligini oshirish» vazirlikning asosiy vazifalaridan biri ekanligi qayd etilgan. Nizomga muvofiq vazirlik mazkur vazifani quyidagi funksiyalarni amalga oshirish orqali bajaradi:

—yuridik xizmatlar ko'rsatishni tashkil etish va rivojlantirish chora-tadbirlarini amalga oshirish;

—davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarida, mahalliy davlat hokimiyati organlarida, korxonalar, muassasalar va tashkilotlarda huquqiy ishlarni muvofiqlashtirish, ularni yaxshilashga doir tavsiyalar ishlab chiqish;

huquqiy ishlarni yo'lga qo'yish amaliyotini tekshirish va tahlil qilish, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining, mahalliy Ushbu o'rinda shuni ta'kidlash lozimki, 1985—1990-yillarda respublikamizda yuridik xizmat va huquqiy ishlar to'g'risida maxsus normativ hujjatlar qabul qilinmagan va davlat boshqaruv organlari va korxonalar ilgari qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar asosida faoliyat ko'rsatganlar.

davlat hokimiyati organlari, korxonalar, muassasalar va tashkilotlar yuridik xizmatlarining ishida aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish va ijobiy ish tajribasini yoyish, yuridik maslahatchi-larning malakasini oshirish chora-tadbirlarini ko'rish, ularni attestatsiyadan o'tkazish.

Vazirliklar, davlat qo'mitalar hamda idoralarning normativ-huquqiy hujjatlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish jarayonida ham idoralararo uslubiy rahbarlikning elementlarini ko'rish mumkin. Chunki, Adliya vazirligi respublika boshqaruv organlari normativ-huquqiy hujjatlarini Ozbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligiga muvofiqligi to'g'risidagi masalalarni hal qila turib, bir vaqtning o'zida mazkur organlarga va ularning yuridik xizmatiga huquqiy ijod faoliyatida yuridik yordam ko'rsatadi. Shuning uchun ham «Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligi to'g'risida»gi Nizomda davlat boshqaruvi organlarining qonunchilik ijodkorligi masalalari bo'yicha faoliyatini muvofiqlashtirish va

ularga uslubiy rahbarlikni amalga oshirish vazirlikning funksiyalaridan biri ekanligi e'tirof etilgan.

Ozbekiston Respublikasi Prezidentining 1992-yil 8-yanvar-dagi «Ozbekiston Respublikasi Adliya vazirligining faoliyatini takomillashtirish to'g'risida»gi Farmoniga muvofiq, vazirlikka davlat va xo'jalik organlarining yuridik xizmat xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va attestatsiyadan o'tkazishni tashkil etish vazifasi yuklatilgan.

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993-yil 2-martdagi «Ozbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalarida yuridik xizmat to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida»gi qarori bilan tasdiqlangan Nizomga muvofiq, yuridik xizmat xodimlarini qayta tayyorlash, malakasini oshirish va attestatsiyadan o'tkazish Adliya vazirligi tomonidan tegishli vaziriiklar, davlat qo'mitalari hamda boshqa boshqaruv organlari va korxonalar bilan tuzilgan shartnomalar asosida olib borilishi hamda attestatsiya natijalari haqidagi xulosalar tegishli organlar va korxonalarning rahbarlariga yuborilishi belgilab qo'yildi. Zamonaviy talablar va standartlarni hisobga olgan holda huquqshunos kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etish hamda huquqshunoslar o'rtasida kadrlar siyosatini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish Adliya vazirligining funk-siyalaridan biri ekanligi uning nizomida ham bevosita o'z aksini topgan.

Adliya vazirligi shartnoma asosida yuridik xizmatlarni qonunchilik materiallari, to'plamlar, huquqiy masalalar bo'yicha boshqa qo'llanmalar, shuningdek, yuridik adabiyot bilan ta'minlaydi. Eng asosiysi, davlat boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari, shuningdek, yuridik va jismoniy shaxslarning normativ-huquqiy hujjatlarni nashr etish, qonun hujjatlari ma'lumot-larining elektron bazasini yaratish bo'yicha faoliyatini muvofiq-lashtirish ishlarini amalga oshiradi. Bundan tashqari, tegishli davlat boshqaruvi organlari bilan birgalikda normativ-huquqiy hujjatlarni e'lon qilish va tarqatish, qonun hujjatlari ma'lumotlarining elektron bazasini yaratish qoidalarini belgilaydi, ularning ijro etilishini ta'minlash chora-tadbirlarini ko'radi.

Bundan tashqari, Ozbekiston Respublikasining 1998-yil 29-avgustdagi «Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining shartno-maviy-huquqiy bazasi to'g'risida»gi Qonunni 9-moddasida davlat boshqaruv organlarining shartnoma munosabatlari sohasidagi

vakolatlari belgilab qo'yilgan bo'lib, ulardan biri xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatlarining ishini tashkil etishga hamda yuridik xizmat xodimlarining malakasini oshirishga ko'maklashishdir.

Yuklatilgan vazifalarni va yuqoridagi funksiyalarni bajarish uchun Adliya vazirligiga quyidagi huquqlar berilgan:

1) davlat organlari, jamoat birlashmalari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, mansabdor shaxslardan belgilangan tartibda zarur ma'lumotlar, hujjatlar va materiallarni so'rash va olish;

2) davlat boshqaruv organlari va mahalliy davlat hokimiyati organlari uchun normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini tayyor-lash masalalari bo'yicha metodik ko'rsatmalarni ishlab chiqish va tasdiqlash;

3) vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralarda normativ-huquqiy hujjatlarni qabul qilish, davlat ro'yxatidan o'tkazish, e'lon qilish va manfaatdor shaxslar e'tiboriga yetkazish bo'yicha belgilangan tartibga ular tomonidan rioya qilinishi, shuningdek, ularning qo'llanilishi yuzasidan tekshirishlar o'tkazish;

4) vazirliklar, davlat qo'mitalari, idoralarga davlat ro'yxatidan o'tmagan normativ-huquqiy hujjatlarni bekor qilish va ijrodan chaqirib olish to'g'risida, buzilgan huquqlarni tiklash, yetkazilgan zararlarni qoplash to'g'risida belgilangan muddatlarda bajarilishi majburiy bo'lgan taqdimnomalar kiritish, shuningdek, tegishli organlar oldiga bunda aybdor mansabdor shaxslarni belgilangan tartibda javobgarlikka tortish to'g'risidagi masalarni qo'yish;

5) vazirliklar, davlat qo'mitalari, idoralar, mahalliy hokimiyat organlari, muassasalar, tashkilotlar, mansabdor shaxslar tomonidan Ozbekiston Respublikasi qonun hujjatlari normalari to'g'ri va bir xilda qo'llanilishi bo'yicha ishlarning holatini o'rga-nish va uning natijalari bo'yicha tegishli organlar rahbarlariga Ozbekiston Respublikasi qonun hujjatlari normalari zarur darajada qo'llanilishi to'g'risida taqdimnomalar kiritish;

6) vazirliklar, davlat qo'mitalari, idoralar, mahalliy davlat hokimiyati organlari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlarda huquqiy ishlar holatini, shuningdek, ularning yuridik xizmatlari faoliyatini tekshirish, ulardan amalga oshirgan ishlari to'g'risida ma'lumotlar

taqdim etishlarini talab qilish, ko'rsatilgan organlarning, korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning rahbarlariga aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish to'g'risida belgilangan muddatlarda bajarilishi majburiy bo'lgan taqdimnomalar kiritish, qonun hujjatlarini buzganlik uchun mansabdor shaxslarni javobgarlikka tortish yoki ularning aybi bilan davlatga yoki korxona, muassasa va tashkilotga yetkazilgan moddiy zararni undirish to'g'risidagi masala bilan yuqori turuvchi organlarga yoki sudga murojaat qilish;

7) xizmat majburiyatlarini qo'pol ravishda buzilishiga yo'l qo'yayotgan yuridik xizmat xodimlariga berilgan attestatsiyadan o'tganlik to'g'risidagi guvohnomalarni bekor qilish.

Tekshirish natijalariga ko'ra, o'z xizmat vazifalarini bajarmagan davlat boshqaruvi idoralari va korxonalari yuridik xizmati xodimlari vazirlikning taqdimnomasiga asosan intizomiy javobgarlikka tortiladi. Yuridik xizmatga yuklatilgan vazifalarni bajarishga va unga berilgan huquqlardan foydalanishga mansabdor shaxslar tomonidan qarshilik ko'rsatilishi natijasida fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlariga zarar yetkazilsa, mazkur mansabdor shaxslar yuridik javobgarlikka tortiladilar.

Adliya vazirligining yuridik xizmat faoliyatini yaxshilash masalalari bo'yicha yo'riqnoma va ko'rsatmalari Ozbekiston Respublikasi hududidagi barcha vazirlik, idora, mahalliy davlat hokimiyati organlari, muassasa, tashkilot, korxonalar hamda fuqarolar uchun majburiy hisoblanadi.

Respublika hukumati tomonidan so'nggi paytlarda adliya oigaruining boshqaruv idoralari va xo'jalik yurituvchi subyekt-larning huquqiy ishlari hamda yuridik xizmatiga rahbarlik qilish sohasidagi vakolatlari va huquqlarini kengaytirib berildi.

Idoralararo uslubiy rahbarlik funksiyalarini bajarish uchun Adliya vazirligi tuzilmasida Xalq xo'jaligida huquqiy ish boshqarmasi tuzilgan edi. Hozirgi vaqtda esa bu funktsiya vazirlikning «Shart-nomaviy huquqiy ishlarni nazorat qilish» boshqarmasi tomonidan amalga oshirilmoqda. Bu boshqarmaga:

—Ozbekiston Respublikasi davlat boshqaruv organlari va xo'jalik yurituvchi subyektlarida faoliyat yuritayotgan yuridik xizmat xodimlari to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish;

—yuridik xizmat xodimlarining ish faoliyatini yaxshilash yuzasidan tavsiyanomalar

va uslubiy qo'llanmalar tayyorlash bo'yicha takliflarni huquqiy maslahatchi attestatsiyadan o'tkazish komissiyasiga taqdim qilish;

—yuridik xizmat xodimlarini attestatsiyadan o'tkazish bilan bog'liq ishlarni tashkil qilish va attestatsiyadan o'tuvchi yuridik xizmat xodimlarining shaxsiy hujjatlarini komissiyaga taqdim qilish;

—attestatsiyadan o'tgan yuridik xizmat xodimlarining ro'yxatini olib borish, ularga attestatsiyadan o'tganligi to'g'risida guvohnomalar berish;

—yuridik xizmat xodimlari ishtirokidagi seminar yig'ilish va boshqa tadbirlar o'tkazish bo'yicha takliflarni;

—xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatining shartnomaviy munosabatlar bo'yicha faoliyatini muvofiqlashtirish;

Qoraqalpog'iston Respublikasi Adliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari adliya boshqarmalari tuman va shahar hokimliklarida yuridik xizmatni tashkil etish, huquqiy maslahatchi lavozimiga tavsiya berish, ularni tayyorlash va malakasini oshirish, ularning faoliyatini muvofiqlashtirish;

— shartnomalarni tuzish, da'vo arizalari, talabnomalar tayyor-lash sohasida amaldagi qonunchilik yuzasidan tushuntirish ishlari olib borish, namunaviy shartnomalarni va da'vo arizalarni tayyor-lash hamda e'lon qilish kabi vazifalar yuklatilgan.

Adliya organlari tomonidan yuridik xizmatga rahbarlik qilish xo'jalik yuritishning yangi usullariga o'tishni huquqiy ta'minlashda va normativ-huquqiy bazasini tartibga solishda yuridik xizmatlar rolini oshirish imkonini yaratadi.

3.Yuridik xizmatga boshqaruv organlari tomonidan rahbarlikni amalga oshirish

Ozbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993- yil 2- martdagi qarori bilan tasdiqlangan «Ozbekiston Respublikasining davlat boshqaruv organlari va korxonalardagi yuridik xizmat to'g'risidagi Nizom»ga muvofiq, boshqaruv organining yuridik xizmati vazirlik, idora va boshqa boshqaruv organi tizimidagi huquqiy ishlarga rahbarlikni amalga oshiradi; o'ziga qarashli korxonalarda bu ishlarning ahvolini tekshirib boradi; vazirlik, idora, boshqa boshqaruv organi rahbariyatiga, hay'atiga huquqiy ishlarni takomillashtirish

yuzasidan takliflarni muhokama qilish uchun kiritadi; vazirlik, idora, boshqa boshqaruv organlari tizimidagi huquqiy ishlarning va yuridik xizmat faoliyatining ijobiy tajribasini o'rganadi va umumlashtiradi, uning amalda tatbiq etilishiga ko'maklashadi; huquqiy ishlar va yuridik xizmat faoliyatining turli yo'nalishlari bo'yicha tavsiyanomalar va ko'rsatmalar ishlab chiqadi; korxonalarda yuridik umumo'quvni tashkil qilishda tarmoq yuridik xizmatiga yordam ko'rsatadi.

Vazirlik, idora va boshqa boshqaruv organlarining yuridik xizmati to'g'risidagi Nizomlarda ushbu normalar tarmoq xususiyat-larini hisobga olgan holda, yanada aniqroq aks ettirilgan. Shunday qilib, xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmatiga yuqori idoraning yuridik bo'limi tomonidan uslubiy rahbarlik qilish masalalarini va tizimida huquqiy ishlarga ushbu yuqori idora tomonidan umumiy rahbarlik masalalarini bir-biridan ajratishning imkoni yo'q va bu maqsadga muvofiq ham emas.

Shu sababli ularni birgalikda ko'rib chiqamiz. Xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatiga rahbarlik qilishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- uslubiy ko'rsatma va tavsiyanomalar ishlab chiqish va yo'llash;
- tarmoqda mavjud bo'lgan huquqiy ishning ijobiy tajribasini o'rganish va yoyish;
- xo'jalik yurituvchi subyektlarda huquqiy ishlar ahvoli va yuridik xizmat faoliyatini tekshirish, aniq choralar ko'rilishi uchun takliflar kiritish;
- xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmati xodimlari bilan seminar-kengashlar o'tkazish, shuningdek, yuridik xizmat xodim-larining markaziy (ishchi) devonning boshqa tarkibiy bo'linmalari o'tkazadigan seminar va yig'ilishlarda qatnashishini ta'minlash;
- namunaviy xo'jalik shartnomalari, uslubiy tavsiyanomalar va adliya organlarining normativ-huquqiy hujjatlari bilan ta'minlash;
- xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmati ishi to'g'risida axborot talab qilish;
- joylarga borgan holda eng murakkab huquqiy masalalar (shu jumladan xo'jalik va mehnat nizolari) bo'yicha amaliy yordamlar ko'rsatish;
- boshqa bo'linmalar bilan birgalikda huquqiy maslahatchilar malakasini va tarmoqdagi xo'jalik yurituvchi subyektlar rahbarlari va mutaxassislarining huquqiy bilimlarini oshirish ishini olib borish.

Huquqiy ishning asosiy qismlari bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar, tavsiyanomalar va

axborot xatlari tayyorlash tarmoqning barcha yuridik xizmatlarini, shuningdek, xo'jalik yurituvchi subyektlarning huquqiy ishda ishtirok etadigan boshqa tarkibiy bo'linmalarini qamrab olishga imkon beradigan uslubiy rahbarlikning muhim shaklidir. Respublika boshqaruv organlarining yuridik xizmatlari ishlab chiqqan hujjatlarning to'liq bo'lmagan ro'yxatiga quyidagilarni kiritish mumkin:

—yuridik xizmat uchun mulk saqlanishini ta'minlash ishlarini tashkil qilish va talabnoma-da'vo ishlarini yuritish tartibi to'g'ri sidagi uslubiy ko'rsatmalar;

—lokal hujjatlar loyihasini tayyorlash, shuningdek, amaldagi normativ-huquqiy hujjatlarni mukammallashtirish, hisobga olish va saqlash ishlarini tashkil etish yuzasidan uslubiy ko'rsatma;

—tarmoqdagi xo'jalik yurituvchi subyektlarda xodimlarni huquqiy tarbiyalash ishlarini tashkil qilish bo'yicha uslubiy tavsiyanomalar;

—xizmat tekshiruvlarni o'tkazish, moddiy boyliklar yetish-magan, o'g'irlangan, yo'qotilgan, nobud qilingan hollarda, shuningdek, sifatsiz, nostandart, but bo'lmagan mahsulotlar tayyorlangan vaziyatlarda materiallarni rasmiylashtirib tergov va sud organlariga topshirish tartibi to'g'risidagi ko'rsatmalar.

Ushbu uslubiy hujjatlarni amaliyotga tatbiq qilish natijasida yuridik va boshqa bo'limlarning ish faoliyatlari to'g'ri tashkil etiladi va eng muhimi yuridik xizmatning xo'jalik yurituvchi subyektlarning faoliyatiga ijobiy ta'siri kuchayadi.

Davlat boshqaruv organlari tomonidan o'z vakolatlari doirasida o'tkaziladigan tekshiruvlar xo'jalik yurituvchi subyektlardagi huquqiy ishlar ahvolini nazorat qilishning eng amaliy va xolis shakli bo'lib, u boshqaruv organlari yuridik xizmatlari tomonidan qo'llaniladigan sinalgan usul hisoblanadi. Yuridik xizmat bunday tekshiruvlarni boshqaruv organiga bo'ysunuvchi bo'g'inlar ishini nazorat qiluvchi yuqori tashkilot sifatidagi huquqlaridan foydalangan holda o'tkazadi. Yuridik xizmat xo'jalik yurituvchi subyektlardagi huquqiy ishlarni tekshirishning quyidagi ikki xil shaklda amalga oshirishi mumkin:

- birinchisi, yuridik xizmatning umumiy faoliyatini;
- ikkinchisi, yuridik xizmat faoliyatining ayrim masalalarini.

—Ayrim vazirliklar huquqiy ishlarining ahvolini xo'jalik yurituvchi subyektning

boshqa faoliyatini tekshirish bilan birgalikda amalga oshirishadi. Masalan, xo'jalik yurituvchi subyektlarning ishlab chiqarish va moliya-xo'jalik faoliyati auditorlik tekshimvidan o'tkazilayotganda vazirlik, shuningdek, xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmati xodimlari jalb etilgan holda shartnoma majbu-riyatlarining bajarilishi, talabnoma va da'vo ishlarining ahvoli tekshi-rilishi mumkin. Huquqiy ishlarning asosiy yo'nalishlarini qamrab olgan holda xo'jalik yurituvchi subyektning butun xo'jalik faoliyatini kompleks tekshirish maqsadga muvofiqdir.

Biroq, barcha boshqaruv organlarining yuridik xizmatlari ham tekshirish dasturiga ega emaslar, bu ahvol tekshiruvlar sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli tekshimlar dasturiga ega bo'lish maqsadga muvofiq bo'lib, unda quyidagi asosiy masalalarning aniqlanishi nazarda tutilishi mumkin:

1) yuridik xizmatning qanday tashkil etilganligi, xodimlari, ularning ish sharoitlari, yuridik adabiyot va normativ-huquqiy hujjatlar bilan ta'minlanganligi;

2) xo'jalik yurituvchi subyektda qonuniylikni ta'minlashda yuridik xizmatning roli, huquqiy tushdagi hujjatlarga viza qo'yishning majburiy tartibi belgilanganligi, viza qo'yishdan bosh tortish hollari, yuridik xizmat xodimlari aniqlaydigan xatolarning xususiyati va ular tomonidan ko'riladigan choralari; tarkibiy bo'linmalar tomonidan chiqarilgan buyraq va farmoyishlarning qonuniyligini nazorat qilish, korxona rahbarlarining buyraqlariga prokuratura tomonidan taqdimnoma yoki protest kiritish holat-larining hamda noqonuniy buyraqlar chiqarish faktlarining mavjudligi;

3) talabnoma va da'vo ishlarini tashkil qilinishi, taqdim etilgan talabnoma va da'volarning xususiyati, miqdori hamda ularni ko'rib chiqish muddatlari va natijalarining tahlili; sudga asossiz da'vo taqdim qilish faktlari; yuridik xizmat xodimining xo'jalik sudida qatnashishi; da'vo muddatlarini o'tkazib yuborish hollarining mavjudligi;

4) xo'jalik shartnomalarini tuzish ishlarining tashkil qilinishi; shartnoma tuzmasdan yoki xaridoming buyurtmasini olmasdan mahsulot yetkazib berish faktlarining mavjudligi; shartnoma aloqalarining o'rnatilishi; shartnoma oldi nizolari va ularning tavsifi; tuzilayotgan shartnomalarning yuridik jihatdan asoslanganligi; shartnomalar tuzish chog'ida xo'jalik yurituvchi subyektning qonuniy manfaatlarini himoyalash yetarli darajada ta'minlanishi, shartnomalarda mahsulot yetkazib beruvchi va iste'molchi

munosabatlaridan kelib chiqadigan o'ziga xos xususiyatlarning ko'zda tutilishi;

5) yuridik xizmatning o'g'irlik, kamomad va yetishmovchilik-larga qarshi kurashdagi roli, materiallarni tergov idoralariga yo'llash muddatlari va asosiligi; talon-torajlik, kamomad, yetishmovchilik va noishlab chiqarish xarajatlari oqibatida xo'jalik yurituvchi subyektga yetkazilgan zararni undirilishini ta'minlash;

6) talabnoma-da'vo va sud ishlarini ko'rib chiqish natijalarini umumlashtirish ishi; yuridik xizmatning xo'jalik yurituvchi subyekt rahbariyati oldiga xo'jalik yurituvchi subyektning moliya-xo'jalik faoliyatidagi kamchiliklarni bartaraf etish borasida qanday masalalarni qo'yishi va ushbu kamchiliklarni bartaraf etish cho-ralari;

7) yuridik xizmatning mehnat qonunchiligiga rioya qilishni ta'minlashda va mehnat intizomini mustahkamlashda ishtirok etishi;

8) yuridik xizmat xodimlarining qonunchilikni targ'ib qilish borasidagi (suhbat, ma'ruza, matbuotda chiqish va hokazo) va huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlar berish borasidagi ishlari.

Xo'jalik yurituvchi subyekt yuridik xizmati faoliyatini yax-shilash maqsadida huquqiy ishlarni tekshirish va o'rganish bevosita ularga yordam ko'rsatish bilan birgalikda olib borilishi lozim.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar amalga oshiriladigan huquqiy ishlar bo'yicha hisobot shakli va uni taqdim qilish tartibi rasman belgilanmagan. Iqtisodiy ma'lumotlar esa, tarqoq ko'rinishda, buxgalteriya hisobotlari va balanslarida, ularga ilova qilingan tushuntirish xatlarida, ma'lumotlar to'plamlarida, xo'jalik sudi hisobotlarida mavjud. Ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan ma'lumotlar esa, masalan, idoralar taqdimnomasi, prokuratura protestlari va sud qarorlari bo'yicha o'z ishiga qayta tiklangan shaxslar soni, o'z xohishiga binoan ishdan bo'shash sabablari va hokazo to'g'risidagi ma'lumotlar rasmiy hisobotda umuman aks ettirilmaydi. Shu sababli, boshqaruv organlari xo'jalik yurituvchi subyektlardan bir martalik ma'lumotlarni so'rashga majbur bo'lishmoqda. Masalan, ba'zi davlat boshqaruv organlarida ularga bo'ysunuvchi xo'jalik yurituvchi subyektlardan bajarilgan huquqiy ishlar to'g'risida yarim yillik va yillik axborot talab qilinadi. Axborot rahbar yoki uning o'rinbosari tomonidan, uning ilovasi esa xo'jalik yurituvchi subyekt huquqiy maslahatchi, bosh

hisobchisi tomonidan imzolanadi. Axborotga quyidagi ma'lumotlar ilova qilinadi:

—yuridik xizmat xodimlarining miqdor, sifat tarkibi, huquqiy xizmat ko'rsatish shakli, huquq burchaklari, jamoat yuridik maslahati, mehnat nizolari va mulkni saqlash komissiyalarining mavjudligi;

—tuzilgan xo'jalik shartnomalari va bitimlari soni;

—aniqlangan talon-torajlik, jumladan, mayda o'g'irlik faktlari, zarar miqdori, o'g'irlik hoUarining ma'muriyat, mehnat jamoasi, sudlar, ichki ishlar bo'limlari tomonidan ko'rilishi; o'g'irlik uchun ishdan bo'shatilgan xodimlar soni va aybdor shaxslardan undirilgan zarar miqdori;

—yuridik xizmat tomonidan o'tkazilgan tekshirishlar bo'yicha aniqlangan xato va kamchiliklar; mehnat qonunchiligiga rioya qilish, da'vo ishining tashkil etilishi;

—sud, xo'jalik sudi orqali va talabnoma tartibida xo'jalik yurituvchi subyektlar foydasiga undirilgan summa, shu jumladan, mahsulot va tovarlarni noto'liq, sifatsiz yetkazib berganlik, idish-larni o'z vaqtida qaytarmaslik, temiryo'l tomonidan yuklarni yetkazish muddatlarining o'tkazib yuborilishi, qurilish pudrati shartnomasini bajarmaslik, mahsulot va tovarlar haqini o'z vaqtida to'lamaslik, kontraktatsiya shartnomalari majburiyatlarini buzganlik uchun undirilgan jarimalar;

—mahsulot va tovarlarni to'liq, sifatli yetkazib bermaslik qurilish pudrati shartnomasini bajarmaslik, idishni qaytarish muddatini buzish, vagonlar va avtotransport vositalarining bekor turishi, tashish rejasini bajarmaslik, yetkazilgan mahsulot haqini o'z vaqtida to'lamaslik, yuklarni yetkazish jadvalini buzganlik uchun xo'jalik yurituvchi subyekt tomonidan o'z kontragentlariga to'langan jarimalar va aybdor shaxslardan jarima, penya to'lash natijasida keltirilgan zarar bo'yicha undirilgan summa;

—huquqiy mavzularda o'qilgan ma'ruzalar, rahbarlar, muta-xassislar, ishchi va xizmatchilar, moddiy javobgar shaxslar va huquqiy maslahatchi uchun o'tkazilgan seminarlar soni, qonun-chilikni qo'llash bo'yicha maslahat va tushuntirishlar berish;

—yuridik xizmat xodimlarining xat va shikoyatlarni ko'rib chiqishi.

Xo'jalik yurituvchi subyektda huquqiy ishga boshqaruv organ-lari tomonidan rahbarlikning muhim shakli ular tomonidan o'tkaziladigan yuridik xizmat xodimlari seminarlari va yig'ilishlaridir. Masalan, qator vazirlik va idoralarda xo'jalik yurituvchi

subyektlar yuridik xizmat xodimlarining yig'ilishlari o'tkaziladi, ularda huquqiy maslahatchilar o'tkazgan tekshirish natijalari asosida huquqiy ishni tashkil qilishni yaxshilash, qonuniylilikni mustahkamlash va bozor munosabatlari sharoitida xo'jalikyurituvchi subyektlarning moliya-xo'jalik faoliyatini yaxshilash uchun huquqiy vositalardan foydalanishni kuchaytirish choralari muhokama etiladi.

Yuridik bo'limlar bosh hisobchilar, ishlab chiqarish texnologiya laboratoriyalari boshliqlari, kadrlar bo'limi xodimlari ishtirokida huquqiy maslahatchilarning seminar-yig'ilishlarini o'tkazishni amaliyotda faolroq qo'llay boshladilar. Ularda huquqiy ishning shartnomalar tuzish, ularni bajarish va bajarilishini nazorat qilish, noishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish va mahsulotning zarur sifatini ta'minlash borasida huquqiy ishni tashkil qilish va hokazo kabi dolzarb masalalari muhokama qilindi. Bunday seminar yig'ilishlarni o'tkazishning maqsadga muvofiqligiga shubha yo'q, chunki qonunchilikni qo'llash amaliyotda uchraydigan murakkab masalalarni hech qanday uslubiy ko'rsatmalar va axborot xatlarida oldindan nazarga olib bo'lmaydi.

Huquqiy ishlar darajasi va yuridik xizmat rolini oshirish, xo'jalik yurituvchi subyektlar iqtisodiyotiga huquqiy vositalar ta'sirini kuchaytirish va ular faoliyatida qonuniylilikni mustahkamlash maqsadida ayrim vazirlik va idoralarda xo'jalik yurituvchi subyektlar yuridik xizmatlarining ko'rik-tanlovlari o'tkaziladi. Yuridik xizmat ishi darajasini baholash ular faoliyatining ijobiy va salbiy tomonlarini namoyish qiladigan ko'rsatkichdan iborat tizimda o'tkaziladi. Ijobiy tomonlarga, masalan, tarmoqdagi xo'jalik yurituvchi subyektlarda, tarkibiy bo'linmalarda va ishlab chiqarish birliklarida qonunchilikka amal qilishni muntazam tekshirish rejasining bajarilishi; o'g'irliklar, kamomad to'g'risidagi materiallarning huquqni muhofaza qilish idoralariga o'z vaqtida topshirilishi; talabnoma-da'vo ishini tahlil qilish; shartnomalarni to'liq va o'z vaqtida tuzish; undirilgan jarimalar summasi; debitorlik qarzini tugatishda ishtirok etish; huquqiy mavzularda o'qilgan ma'ruzalar va o'tkazilgan seminar va suhbatlar soni va boshqalar kiritilgan. Salbiy ko'rsatkichlarga, jumladan, quyidagilar kiritilgan: xo'jalik yurituvchi subyekt rahbari tomonidan huquqiy maslahatchi vizasisiz, amaldagi qonunchilikni buzgan holda imzolangan buyruqlar, shartnomalar va boshqa huquqiy hujjatlar soni; yuridik xizmat viza qo'ygan qonunchilikka zid keladigan buyruqlar soni; debitorlik qarzlar bo'yicha da'vo

muddatlarini o'tkazib yuborish holatlari soni.

Ko'rik-tanlovda eng yaxshi natijalarga erishganlar boshqaruv organi faxriy yorliqlari va pul mukofotlari bilan taqdirlanadi. Shunday qilib, yuridik xizmatlar ishining ko'rik-tanlovlarini o'tkazish yuridik xizmatga idoraviy rahbarlik shakllaridan biri hisoblanadi va keng tarqalishi maqsadga muvofiqdir.

Yuridik xizmat xodimlari malakasini oshirish turli usullarda amalga oshirilmoqda. Rahbar xodimlar va mutaxassislar malakasini oshirish maxsus kurslari yoki institutlarida o'qitish va seminar-yig'ilishlarda qatnashish (ular ko'p hollarda ushbu tarmoqning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan mavzular yo'nalishida tashkil qilinadi) yuqoridagi uslublarning asosiylari hisoblanadi.

Amaliyot materiallari bilan tanishish shuni ko'rsatadiki, yuridik xizmatga idoraviy rahbarlik barcha vazirlik, idora va boshqa boshqaruv organlarida bir xil darajada olib borilmayapti. Buning sabablaridan biri shundan iboratki, ko'pgina vazirlik, idoralarning nizomlarida va xo'jalik boshqaruv organlari ustavlarida tarmoqdagi xo'jalik yurituvchi subyektlarning yuridik xizmatiga rahbarlik qilish ko'zda tutilmagan, yana bir sababi ayrim vazirlik va kompaniyalarda ushbu ish tashkilotchisi yuridik xizmat umuman yo'q yoki faqat bir kishidan iborat va tabiiyki, u asosan markaziy (ishchi) devoni doirasida maslahat berish, tushuntirish, buyruq, yo'riqnoma va farmoyishlarining qonuniyligini nazorat qilish bilan shug'ullanadi.

Biroq, ish sharoitlari tarmoqda tartib o'rnatish, xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliya-xo'jalik faoliyatini yaxshilash uchun barcha vosita va imkoniyatlardan foydalanishga, yangicha munosabatda bo'lishni talab qiladi. Bu vazifalarni amalga oshirishda vazirlik, idora markaziy devoni va boshqa boshqaruv organlari ishchi devoni yuridik xizmati xodimlari ko'p ish qilishlari, eng awalo, tarmoqda huquqiy va huquqiy tarbiya ishiga rahbarlik qilishlari lozim.

Xulosa qilib aytganda, yuridik xizmatga rahbarlikni to'g'ri yo'lga qo'yilishi xo'jalik yurituvchi subyektlardagi huquqiy ishlar samaradorligini oshirish orqali ularning faoliyatida qonuniylikni ta'minlash, moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilash, xodimlarning huquq va qonuniy manfaatlari himoya qilinishini kuchaytirish, yuridik xizmat xodimlarining mas'uliyatini oshirishga erishiladi.

Nazorat savollari

1. Yuridik xizmatga rahbarlik qilish tushunchasi va shakllar nimalardan iborat?
2. Yuridik xizmatga adliya organlari tomonidan rahbarlikni amalga oshirilishi haqida gapirib bering.
3. Yuridik xizmatga boshqamvorganlari tomonidan rahbarlikni amalga oshirish haqida gapirib bering.